

naše planine

1-2

1983

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr. Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krunoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Soštarić.

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 400 dinara (za inozemstvo 20 USA dolara). Cijena pojedinog broja 70 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na uputnici treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

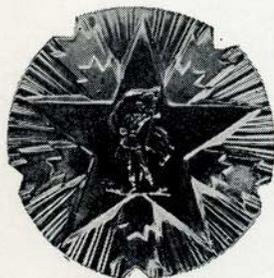
Volumen 75 (35) Siječanj—Veljača 1983. Broj 1—2

Godina 75 (35) Januar—Februar 1983. No 1—2

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Ź A J

Planinarski savez Hrvatske u 1982. godini	3
Ana Mažar: Pamir 1982. godine	6
Ante Rukavina: Tulove grede	12
Smilja Petričević: Vilenski vrh	15
Daniel Vukušić: Izlet u Štokić-dulibu	17
Prof. Krunoslav Milas: Planinarstvo kao način života	19
Dušan Vrdoljak: Bivak hajduka Šimića u Kamešnici	21
Sakib Kliko: Orlovača u snu i stvarnosti	24
Željko Hlebec: Doživljaj zvan »Goranski biseri«	26
Miro Lay: Veći ljudi, a ne veći planinari	27
Ineta Draženović: Baš nam je bilo lijepo	28
Milica Gomzi: Rajski dō i rajska planina	28
Mirjana Berković: Kako sam počela planinariti	30
Publicistika	31
Maja Vadić: Nismo mi djeca, mi smo planinari	32
Rajka Blašković: Trčanjem do planinarske kondicije	33
Iz prošlog stoljeća	33
Dr. Željko Poljak: »Zato braćo pijmo ga!« — po treći put	34
Velibor Stanišić: O nazivima smjerova	35
Mr. Mladen Garašić: Radetina spilja	37
Speleologija	38
Vezni putevi i transverzale	40
Alpinizam	42
Orijentacijski sport	43
Kamo na izlet	44
Jubileji	44
Naše organizacije	45
Prvenstveni usponi	46
Vijesti	47

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Slike na omotu

Prva stranica: U Alpama

Zadnja stranica: Tulove grede

Foto: P. Tairraz

Foto: Ing. Z. Smerke

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODIŠTE LXXV (XXXV)

OD 1898. »HRVATSKI PLANINAR«, OD 1949. »NAŠE PLANINE«

UREDNIK

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1983.

Naše planine

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

GOŠTE IMAJU

ODJEL ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I PROMET NEKRETNIM PRAVIMA

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

PLANINSKI SVJETLO

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline. U ovom broju našeg časopisa objavljujemo članak o planinama u našoj zemlji. Planine su važan dio našeg prirodnog naslijeđa i imaju veliku ulogu u očuvanju naše okoline.

Planinarski savez Hrvatske u 1982. godini

Društva. U 1982. g. bilo je u PSH uključeno 107 društava. Osnovano je pet novih i to: »Glas Istre« u Puli, »Gradina« u Konjščini, »Očnica« u Zagrebu, »Zlata Bistrica« i »Sisak«. Odlukom Konferencije PSH, zbog dugogodišnje neaktivnosti, brisana su iz članstva PSH slijedeća društva: »NIK« iz Zagreba, »Rajinac« iz Krasna, »Badanj« iz Metka i »Korčula«. Određenu neaktivnost koja je rezultirala i nepodizanjem članskih markica u 1982. g. pokazala su slijedeća društva: »Prijatelj prirode«, »Medvedgrad« i »Mladen Stojanović« iz Zagreba, »Kamenar« iz Šibenika, »Visočica« iz Bribira i »Vršak« iz Brod Moravica.

Članstvo. U 1982. godini u SRH je prema prodanim članskim markicama bilo 32.429 članova planinarske organizacije (18.282 seniora, 7729 omladinaca i 6418 podmlatka), što znači 887 više nego 1981. godine kada je bilo ukupno 31.542 člana.

Konferencija PSH. Održana je jedna sjednica na kojoj su razmatrani izvještaji o radu Predsjedništva i Komisija PSH, financijski izvještaj PSH za 1981. g., organizacijska pitanja, školovanje kadrova i drugo. Određene su i nove cijene članskih markica za 1983. godinu.

Predsjedništvo PSH održalo je devet sjednica na kojima su razmatrana organizacijska, kadrovska, gospodarska i financijska pitanja, dodjela priznanja, organiziranje akcija, suradnja s drugim organizacijama te ostala aktualna pitanja vezana uz rad naše organizacije. Članovi Predsjedništva aktivno su sudjelovali u radu komisija PSH, regionalnih saveza (odбора), društava, te organa PSJ. Do nedavno funkciju Predsjednika PSJ vršio je Božidar Škerl, a funkcije predsjednika Koordinacijskih komisija PSJ za speleologiju i GSS vrše Vladimir Božić i Dražen Zupanc. Vrlo dobra suradnja bila je i s drugim društvenim i sportskim organizacijama, posebno sa RSIZ-om za fizičku kulturu i SFKH. Od republičkih saveza najbolja je suradnja sa PS Slovenijom i PS BiH. Održani su i tradicionalni susreti s predstavnicima PZS na Učki i PS BiH na Petrovoj gori.

Propagandna i izdavačka djelatnost. Časopis »Naše planine« izlazi redovno uz već standardnu problematiku. U toku godine malo se povećao broj pretplatnika i suradnika, ali to je još uvijek daleko od zadovoljavajućeg broja. U zajednici sa NIŠRO Varaždin izdana je karta južnog Velebita za koju je već duže vrijeme velika potražnja, a dogovoreno je za iduću godinu i izdavanje karte sjevernog Velebita. Izrađena je nova količina komercijalnih značaka PSH, te značke iz serije Velebit. Za knjižnicu PSH i dalje

se nabavlja nova domaća i strana literatura.

Gospodarska komisija obavila je i ove godine obiman posao na pojedinim objektima kojima upravlja PSH, te na markiranju i čišćenju staza na Velebitu. Nažalost, nije se mogao realizirati zacrtani program, zbog nedostataka financijskih sredstava, pa su tako planirani nužni radovi na Risnjaku i Štirovcu ostali za iduću godinu. Najveći posao obavljen je na Zavižanu, gdje je postavljena trafostanica, te rekonstruirana postojeća elektro i gromobranska instalacija. Skromnom svečanošću struja je puštena u dom 24. rujna. U domu su obavljene i neki drugi manji radovi. Na Društenom domu PSH presložen je krov, te je betoniran pločnik ispred ulaza. Obnovljene su markacije i djelomično očišćene slijedeće dionice staza na Velebitu: Od izvora Kapljuča do Bačić kuka, od Oštarija u pravcu Stupačinova i Raminog korita i od Zavižana do Malog Rajinca i Oltara. Za navedene i ostale poslove (inventure i obračune) članovi Komisije utrošili su ukupno 985 dobrovoljnih radnih sati. Radi rješavanja statusa planinarskih objekata i izrade cjelovite dokumentacije od društava su zatraženi podaci o objektima. RSIZ-u za fizičku kulturu predan je program radova i financijski plan za 1983. g.

Komisija za zaštitu prirode u toku godine obavljala je uobičajene rutinske poslove vezane za zaštitu prirode u SRH. Prema svojim mogućnostima pomagala je pojedinim društvima u zaštiti planinske prirode. Održavana su predavanja o temi zaštite prirode kao i srodnim temama. Suradivala je s ostalim komisijama PSH, s odgovornim planinarskim forumima i aktivistima za zaštitu prirode u pojedinim regijama, te obišla neka zaštićena područja. Također su održana predavanja i u vodičkoj školi PSH. Planovi koji su već ranije izrađeni u vezi s održavanjem seminara o zaštiti prirode u pojedinim regijama, ostvarivani su na taj način da su detaljno razrađeni i dogovoreni planovi za rad seminara, te utvrđeni potrebni termini. Nastavljena je suradnja s drugim republičkim savezima na planu zaštite prirode, osobito s PSBiH i PZ Slovenije gdje su u osobnim kontaktima razmijenjena iskustva i dogovorene odgovarajuće akcije. Rad u Koordinacijskoj komisiji PSJ bio je vrlo aktivan tako da je našoj Komisiji povjeren referat za jugoslavensko savjetovanje o zaštiti prirode na Kozari. Bio je to referat predsjednika Komisije mr. Željka Kašpara »Uloga i zadaci planinara na zaštiti planinske prirode« koji treba biti osnovna smjernica svim planinarskim društvima u Jugoslaviji. Predstavnicima Komisije za zaštitu prirode PSH odnosno pojedinim regija sudje-

lovali su na tom savjetovanju kao delegati PSH. Nastavljena je i vrlo uska suradnja sa svim stručnim forumima za zaštitu prirode u SRH, Republičkim savjetom za zaštitu prirode, kao i Savjetom Republičkog zavoda za zaštitu prirode, gdje se nastojalo istaknuti problematiku planinskih područja i omogućiti što efikasniju zaštitu pojedinih područja. U navedenim forumima Komisija ima svog predstavnika, a predsjednik Savjeta Republičkog zavoda za zaštitu prirode je član Predsjedništva PSH, što omogućava usku suradnju obih organizacija.

Komisija za dodjelu priznanja primila je od 28 planinarskih društava 289 prijedloga za dodjelu priznanja PSH i PSJ. Povoljno je riješeno 267 prijedloga dok su 22 prijedloga odbijena zbog nepridržavanja odredbi pravilnika. Na prijedlog Komisije Predsjedništvo PSH i PSJ dodijelilo je članovima: 7 zlatnih znakova PSJ, 9 srebrnih znakova PSJ, 3 »Plakete PSH«, 81 zlatni znak PSH, 42 srebrna znaka PSH i 125 brončanih znakova PSH. Veći broj zlatnih i srebrnih znakova dodijeljen je zbog odluke da se nagrade i istaknuti planinari iz drugih republika i pokrajina koji surađuju u krugu »Bratstva i jedinstva«, te u aktivnostima željezničarskih društava.

Komisija za povijest planinarstva te planinarski muzej u Samoboru nastavili su tokom godine redovitim radom na sakupljanju eksponata, dokumenata i podataka o radu svih naših planinarskih društava i pojedinaca — planinarskih radnika. Sve se to uredno sređuje po strukama, društvima i kronologiji. U tom radu naročito se ističu društva i pojedinci koji redovito šalju muzeju sve svoje izvještaje, tiskanice, plakete, planove, fotografije, novinske izreske i ostalu dokumentaciju o svom radu kao što su: PD »OKI«, »Sljeme«, »Kamenjak«, »Tuhobić«, »Bilo« »Lipa«, »Ivančica«, »Željezničar«, »Dubovac«, Ante Grimani, Viktor Šetina, dr Vladimir Blašković, dr Ignac Munjko, dr Milivoj Kovačić i drugi. Veliki rad na propagandi odvija se u Samoborskom muzeju, gdje se godišnje po dvadesetak tisuća posjetilaca, omladine, studenata, đaka, turista i planinara upoznaje s planinarskim zbirkama.

Komisija za statut i normativna akta sudjelovala je u pripremi svih normativnih akata PSH, a posebno u vezi s preregistriranjem društava i Saveza (planinarske organizacije nisu više prema novom zakonu udruženja građana, već društvene organizacije).

Komisija za markacije i transverzale vodi brigu o republičkoj transverzali »Po planinama SRH« i o »Velebtskom planinarskom putu«. U toku godine dodijeljeno je 48 spomen-znakova »Po planinama SRH« (ukupno do sada 310) i 170 spomen-znakova »VPP« (ukupno do sada 1099). S predstavnicima PS BiH dogovorena je trasa nove transverzale od Petrove gore do Bihaća (kao produžetak planinarsko-partizanskog puta »Bratstvo i je-

dinstvo« Bihać—Žabljak) čije otvorenje bi trebalo uslijediti 1983. godine.

Komisija za međunarodne veze je samostalno ili u suradnji s komisijama PSH održavala međunarodne kontakte. U suradnji s Komisijom za alpinizam organiziran je prvi Međunarodni skup alpinista u Paklenici, a u Zagrebu je organizirano predavanje uz projekcije filmova Angela Zecchinellija, funkcionara Cluba alpino Italiano.

Komisija za školovanje kadrova pripremila je za Konferenciju PSH materijal o temi »Školovanje kadrova u planinarskoj organizaciji« koji predstavlja temelje za kompletnu razradu sistema školovanja u planinarskoj organizaciji SRH. Razraden je program opće planinarske škole javne za cijelu Republiku. U daljnjoj je razradi i sav tehnički materijal za opću planinarsku školu (diplome, gradivo, literatura). Pripremljen je i sproveden tečaj za instruktore PSH (od 27. 11. do 19. 12.) u suradnji s Fakultetom za fizičku kulturu u Zagrebu, u kojem su sudjelovali tečajci iz Zagreba, Splita, Karlovca, Novvalje i Virovitice (ukupno 16). Predavali su, osim instruktora PSH, i predavači Fakulteta za fizičku kulturu. Ovako školovan kadar, po jedinstvenom programu, predstavlja osnovu za buduće školovanje svih specijalističkih i općih škola u okviru PSH. Daljnji rad Komisije odvijao se na području izrade zajedničkog programa svih škola od opće do tečaja za instruktore PSH, kako bi se školovanje provodilo na što bolji način i tako što više koristilo planinarskoj organizaciji.

Komisija za gorsku službu spasavanja održala je dva sastanka i jedan sastanak delegacija svih stanica u SRH. Održani su ispiti za naslov »Gorski spasavalac«. Članovi komisije sudjelovali su u radu Koordinacijske komisije za GSS PSJ kao i u Saveznoj instruktorskoj komisiji. Nastavljen je rad na sređivanju arhive, kao i arhive nesreća na području SRH. Članovi Stanica GSS iz Zagreba, Rijeke i Splita sudjelovali su u Himalajskoj srijajškoj ekspediciji koja je osvojila vrh Kanguru, a organizator je bila Stanica GSS Zagreb.

Komisija za alpinizam koordinira rad 6 alpinističkih odsjeka i to u PD »Mosor«, »Velebit«, »Zagreb-matica«, »Željezničar«, »Dubovac« i »Kamenjak« te 3 pododsjeka: u PD »Paklenica«, »Kalnik« i »Bitoraj«. Ukupno je bilo aktivno oko 120 alpinista i pripravnika. Održane su dvije alpinističke škole u PD »Mosor« i PDS »Velebit« i tečajevi u Karlovcu i PD »Zagreb-matica«. Početkom godine održana su dva semina o penjanju u zimskim uvjetima na Komni i Vršiču, zatim Prvomajski skup alpinista u Vel. Paklenici, a najvažnija i sigurno najkvalitetnija akcija bila je Međunarodni skup alpinista, također u Velikoj Paklenici sredinom travnja. Na skupu je sudjelovalo četrdesetak alpinista iz osam evropskih zemalja, predstavnik UIAA, a na skupu je osim susreta penjača ispenjano nekoliko prvenstvenih smjerova, nekoliko

slobodnih ponavljanja, a održavane su i projekcije dijazozitiva svake večeri. U srpnju je održan ledenjački tečaj u području Monte Rose, koji je pohađalo 17 sudionika. Članovi zagrebačkih alpinističkih odsjeka sudjelovali su u jesen u Prvoj zagrebačkoj himalajskoj alpinističkoj ekspediciji Anapurna IV (7525 m), što je najveća dosegnuta visina penjača izvan SR Slovenije (osim osvajanja Mount Everesta od Stipe Božića). Održana su dva sastanka proširene komisije za alpinizam. Tokom godine ispenjano je preko 1500 čovjek-smjera u Julijskim Alpama, na Kleku, u Paklenici, te u austrijskim, talijanskim, francuskim i švicarskim Alpama.

Komisija za vodiče koordinirala je rad stanica vodiča Zagreb, Rijeka, Zadar i Split. Održala je ispite za naslov »Vodič ljetnih pohoda« na Okiću i ispite za naslov »Vodič« na Kamniškom sedlu. Održan je IX. Zbor vodiča i pripravnika na Biokovu uz sudjelovanje 26 vodiča. Organizirana je ljetna škola za vodiče pripravnike na Vršiču na kojoj je bilo 18 sudionika i 6 instruktora. Na seminaru o lavinama u Sloveniji sudjelovala su tri člana. Korigirana su stručna skripta za »Društvene vodiče«, izrađen je uzorak amblema, te prikupljena dodatna dokumentacija o kandidatima. Nabavljene su nove vjetrovke kao i hlače za članove Stanice vodiča Zagreb. Stanice su na svojim područjima organizirale vježbe za svoje članove uz suradnju instruktora koje je uputila Komisija. Uspostavljena je suradnja s turističkim organizacijama, društvima »Partizan« i mjesnim zajednicama za koje su vodiči vodili i pripremili pojedine izlete.

Komisija za speleologiju koordinira rad 11 speleoloških odsjeka u SRH. U toku godine ostvarena je slijedeća aktivnost:

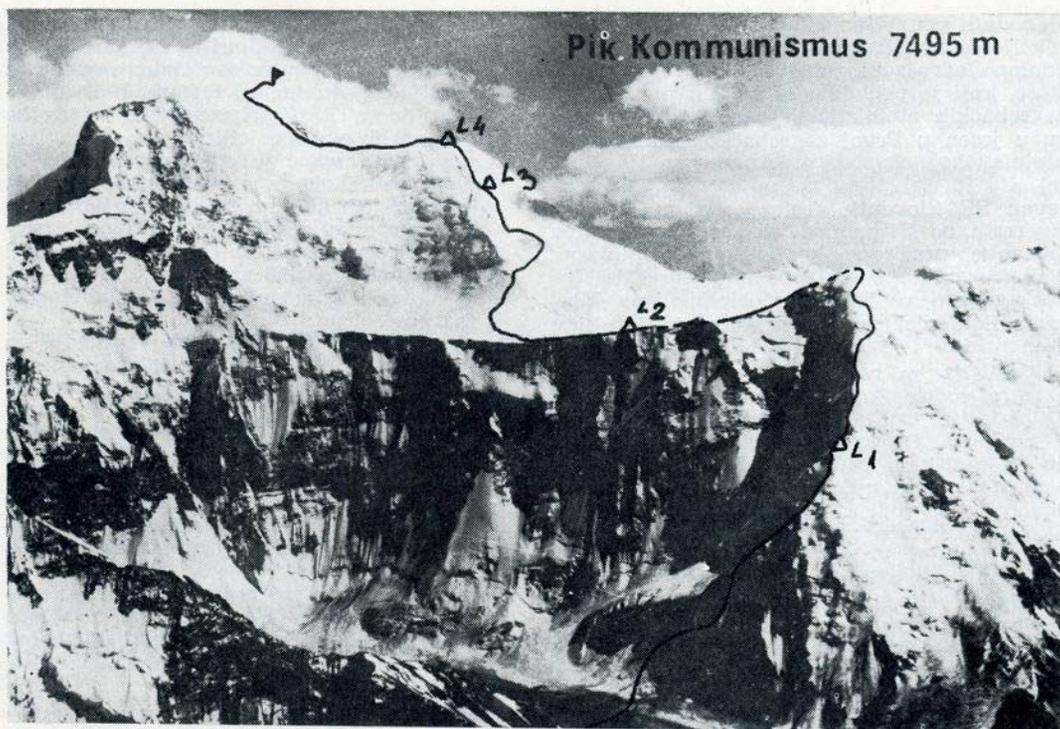
- pripreme za speleološku ekspediciju obuhvatile su treninge članova u Veternici, jamama na otoku Braču i na Gorskom crcalu;
- speleološka ekspedicija u Francusku ostvarena je od 3. do 16. ožujka uz sudje-

lovanje 9 članova i četiri pridružena člana. Cilj je bila jama Gouffre Berger dubine 1148 m u kojoj su se dva člana ekspedicije spustila do dubine od 1100 m. U Društvenom domu PSH pripremljena je izložba fotografija o ekspediciji;

- speleološki logor je održan od 4. do 11. rujna na Biokovu s dvadeset sudionika. Istraženo je ukupno 25 špilja i jama;
- seminar o mjerenju i crtanju spel. objekata održan je od 20. do 21. studenoga u špilji Veternici s 15 sudionika;
- na tečaju za instruktore PSH sudjelovalo je 6 speleologa;
- na sastanku Koordinacijske komisije za speleologiju PSJ, koji je održan 26. do 27. lipnja, sudjelovali su i predstavnici Komisije;
- izdan je »Tumač zapisnika speleoloških istraživanja« u 500 primjeraka (autori R. Čepelak i M. Garašić);
- umnoženi su »Speleološki znakovi« (autor Juraj Posarić) i »Popis literature o mjerenju i crtanju spel. objekata« (autor Vlado Božić);
- pripremljen je za štampu »Vodič po uređenim špiljama Hrvatske« (autor Vlado Božić), koji će izdati PSH u 1983. godini;
- u toku je prikupljanje članaka za »Speleološki priručnik«.

Komisija za orijentaciju nastavila je aktivnost na organizaciji i propagandi orijentacijskih natjecanja. Organizirano je prvenstvo PSH na Petehovcu 27. lipnja, »Kup Jugoslavije« (pojedinačno) na Ponikvama 10. listopada, te međunarodno natjecanje prilikom boravka švedskih orijentacista u Zagrebu. Organizirano je sudjelovanje ekipa PSH na Orijetacijskom natjecanju PSJ na Fruškoj gori. Komisija je izvršila bodovanje najuspješnijih natjecatelja u pojedinim kategorijama na određenim natjecanjima u SRH za »Ligu pojedinačnih orijentacijskih natjecanja«. Za natjecanja PSH izradene su specijalne medalje.

Nikola ALEKSIĆ

Naša četiri visinska logora

Pamir 1982. godine

Prva jugoslavenska ženska alpinistička ekspedicija

ANA MAŽAR

SPLIT

Nakon mnogo godina iščekivanja, 1982. je godine slovenskim alpinisticama pošlo za rukom da organiziraju našu prvu žensku alpinističku ekspediciju. Za cilj je odabran Pamir i to Pik Komunizma (7495 m) s njegove sjeverne strane, po smjeru Borodkin, koji je po sovjetskoj ljestvici teškoća ocijenjen sa 5b.

Kada je 1981. godine odlučeno na sastanku u Planinskoj zvezi Slovenije da se organizira ženska ekspedicija, prihvaćen je prijedlog delegata iz SR Hrvatske da se ekspediciji pridruži i jedna alpinistica iz naše republike. Nakon prvog raspisa u izboru je bilo 14 alpinistica koje su ispunjavale uvjete. Trošak za svaku od njih iznosio je 1300 dolara i k tome prevoz do Moskve i natrag. Dogovoreno je da PZ Slovenije pomogne s 30 000 dinara svaku članicu ekspedicije, a isto tako i PS Hrvatske svoju kandidatkinju; ostatak su trebale osigurati same članice.

Konačni izbor kandidatkinja izvršen je na kraju kategorizacijske godine tj. u maju. Na listi putnica za Pamir našle su se Marija Frantar kao vođa, Lidija Honzak, Irena Kom-

prej, Irena Markuš, Lidija Painkiher, Marjana Šah, Marija Štremfelj i ja kao pridružena članica. Irena Markuš je u ekspediciji zamijenila tragično nastradalu Tamaru Likar, koja je zajedno s Pavlom Podgornikom poginula na Mangartu samo 14 dana prije odlaska u Pamir.

Trening. Kondicijske pripreme za ekspediciju započela sam u februaru trčanjem tri puta tjedno po 5—6 km, hodanjem s naprjnjalom i usponima. Pripremala sam se zajedno s ostalim članovima iz mog alpinističkog odsjeka koji su započeli s pripremama za morsašku ekspediciju na Manaslu. Te je zime Troglav, koji je omiljeno mjesto splitskih alpinista i samo dva sata vožnje udaljen od Splita, imao izuzetno mnogo snijega i leda u svojoj sjevernoj stijeni i pružao mogućnost za ekstremno teške uspone. Nismo propustili ovu priliku i ispenjali smo pet prvenstvenih uspona od III⁰ do V⁰ teškoće s nagibom od 60⁰ do 90⁰. Kad je zima bila za nama, uspone smo nastavili u suhoj stijeni i to najviše u Paklenici i na Biokovu. U Paklenici sam sa svojim

drugovima ispenjala nekoliko težih smjerova kao što su Jenjavi, Klin, Forma viva, Dija-gonalna žljebina i Velebitaški, a u Biokovu prvo ponavljanje Zujinog i Stup solila. U sklopu priprema za Manasu splitski alpinisti su bili u Kamniškim i Julijskim Alpama gdje smo pored smjerova u Jalovcu ispenjali još i spomen-smjer Geršar — Grčar u Vežici te Aschenbrennerov smjer u Travniku. Ovakve pripreme pokazale su se kao jako dobre i na kraju urodile plodom.

Ekspedicija je krenula. Sunčanog jutra 13. srpnja 1982. na ljubljanskoj željezničkoj stani-ci stajala je skupina djevojaka s gomilom prtljage, okružena rodbinom, prijateljima i zncancima. Savjeti drugova, pozdravi, poljupci i komentari na račun »žena koje same idu u svijet« dolazili su sa svih strana, sve dok se nije oglasio glas iz zvučnika i najavio polazak »Sava ekspresa«. Niz obraz je kliznula još poneka suza, još jedan stisak ruke, doviđenja i djevojke, sretno! Dugo smo mahale dok Ljubljana nije ostala iza nas. »Punce, res gre-mo!« viče Marjana, sve smo jako raspoložene, mislim na svoje drugove koji su me jučer ispratili u Splitu, oni za tjedan dana putuju u Chamonix, rado bih s njima, ali na dva mjesta se ne može biti istovremeno, tako kaže fizika, no u mislima se ipak može!

Tri dana koje smo provele truckajući se u vlaku od Ljubljane do Moskve i ne bi tako teško pala da vlak »Puškin« nije tako spor, sigurno tuče sve rekorde redovnih vlakova u polaganoj vožnji. Konačno, vožnji je kraj, Moskva! Hotel »Molodožnaja« pun je ljudi koji vole i rade isto što i mi, nikad još nisam vidjela toliko alpinista na okupu u gradskom ambijentu. Kad smo se nas osam pojavile u predvorju hotela, privukle smo pažnju svih koji su se tu zatekli, tko su ove pitali su se. Znak koji smo imale na majicama govorio im je da smo iz Jugoslavije, da idemo u Pamir i da smo »First woman expedition«. Dok smo čekale na raspored soba, prilazili su nam s pitanjima što nam je cilj u Pamiru, imamo li kojeg muškarca u ekipi i sl. Svi redom bi dobro rastvorili oči kad bi čuli Pik Komunizma i Borodkin smjer, odmjerili bi nas od glave do pete sve redom i kazali: »You must be very strong!« Dok smo prenosile svoj prtljag u garderobu smijale smo se upadicama i čuđenju.

Nakon jednodnevnog boravka u Moskvi, uglavnom šetajući kvartom oko hotela, jer za nas nije bio predviden tzv. kulturni program i obilazak Moskve, oko 20 sati smo se odvezle na aerodrom Domodjedovo gdje smo provele pet sati čekajući let za Oš. Na aerodrom Oš smo stigle u 9 sati. Tu su nas dočekali gostoljubivi Uzbeci i obilno pogostili u aerodromskom restoranu. Teško je kazati čega sve nije bilo na jako ukusno uređenoj trpezi, na kojoj bi pozavidjeli i ueniti hoteli Zapada. Izobilje ukusno pripremljenih jela nacionalne kuhinje, pune košare voća i konobari koji su se trudili da ni jednog časa ne budemo s praznim tanjirima ispred sebe, uzrokovali su da smo se sve tako prenajele da smo jedva stigle do

piste. Tu nas je čekao avion tipa JAK-40 kojim ćemo letjeti do podnožja Pamira i spu-stiti se u dolinu Taš-Kurgan. Nakon sat i po ugodnog leta sada nas je čekala vožnja u košu malog kamiona koji je pravim čudom ostao čitav poslije divlje vožnje po cesti, koja za-pravo i ne postoji, preko isušanih riječnih korita i prelazaka preko potoka i rječica na putu do Ačik Taša.

Ačik Taš je smješten na kraju doline koju na istoku zatvara sedamtisućnjak Pik Lenjin sa svom svojom veličinom i ljepotom. Stotinjak šatora uredno poredanih i tri barake, bili su naš prvi dom u Pamiru. Posred logora na jarbolima su se vijorile zastave zemalja čije se ekspedicije ovog ljeta nalaze u Pamiru. Primijetile smo da su još neke zastave privezane konopčićima, među njima i naša, i tada smo shvatile da je same trebamo razviti. Odmah smo se dale na posao. Postrojile smo se ispred jarbola i uz zvuke himne podigle jugoslavensku trobojnicu. Sa strane su stajali alpinisti i promatrali čin podizanja zastave. Drugi su to obavljali nekako rutinski, tako da smo mi sa svojim gestom stekle simpatije prisutnih i po završetku dobile pljesak pro-matrača.

Prtljag koji smo u Moskvi predale u avion još nije stigao i tako smo uskraćene za svoje vreće za spavanje i toplije komade odjeće, pa su organizatori imali pune ruke posla da nas opreme za spavanje. Pošto su nas sma-trali za nježniju grupu, smjestili su nas u bolničku baraku, dok su ostali spavali u jurti.

Sutradan, kada smo se javile vodstvu logora, nastali su mali problemi. Naime, kad je rukovoditelj Ačik Taša vidio našeg vođu, koja mu je iznijela naš plan, započelo je uvjeravanje kako mi ne možemo na Pik Komunizma preko Borodkina jer: to je jako teško, opasno, a vi ste sve neke »kržljave«, tko će vam ruksake iznijeti gore, znate li uopće što hoćete penjati? Tako mlada ekipa ne smije ići na taj uspon, bavite li se vi onim pravim alpinizmom, s klinovima i užetima, ne, ne i ne, stalno je ponavljao. Dugo je trajao razgovor dok ga Mariča nije na kraju uvjerila kako je to doduše mlada ekipa, ali s puno iskustva. Kad je čuo za neke naše smjerove u Alpama, Andama, Pamiru i Kavkazu, više se nije imao čime braniti i mi smo sutradan u dvije skupine odletjele helikopterom na morenu između ledenjaka Moskvin i Valter gdje se smjestio naš bazni logor. Let helikopterom bio je veliko uzbuđenje za sve nas, a kad smo ugledale sjevernu stijenu Pik Komunizma koja se kupala u poslijepodnevnom suncu i djelovala tako raskošno, nastao je urnebes oduševljenja u našem »vertoljotu«. Logor »Moskvin« bio je sušta suprotnost onome što su nam o njemu napričali na Ačik Tašu. Ni jednog trena nam nije bilo žao što smo ga odabrale.

Smještene smo na kraju jednog reda šatora odakle smo imale jako lijep pregled okoline. Ispred nas se prkosno uzdizao Pik Čet-verjuh, piramidnog oblika i jedan od najmar-

kantnijih vrhova u okolini, s lijeve strane nam je bio ledenjak Valteri i Pik Evgenije Korzenjevske a iznad njega s desna nam je stajao Pik Komunizma, meta naših pogleda i cilj našeg uspona. Livade oko šatora bile su pune runolista i šarenih cvjetića koji su otporni i dobro uspijevaju na ovoj visini.

Aklimatizacija. Nagli dolazak na bazni logor Moskvini (4200 m) nije, osim lakših glavobolja, utjecao na zdravlje i duševno stanje ekipe. Sve smo se izvrsno osjećale i šalile se na račun ovog ili onog. Jednom nas je netko upitao jesmo li izabrane po smijehu ili alpinističkim kvalitetama, a nekima je i smetalo što se stalno veselimo i smijemo.

U razgovoru s rukovoditeljem na Ačik Tašu savjetovano nam je da za aklimatizaciju izvedemo uspone na Pik Vorobjova (5700 m) i Pik Četverjuh (6300 m), što smo i napravile.

Drugog dana boravka u bazi odlučile smo krenuti najprije na Pik Vorobjova. Marjana Šah je počela osjećati smetnje i nije krenula s nama na turu. Logor smo podigle na visini od 4850 m i tako su neke članice napravile svoje visinske rekorde. Ujutro su se počele javljati smetnje zbog visine, ali smo se ipak sve našle na vrhu oko 12 sati. Isti dan smo tu podigle šatore i navečer se vratile u bazu. Od liječnice Ljube saznale smo da je Marjana prebačena u bolnicu u Oš te da će tamo ostati dva do tri dana. Njena prognoza se pokazala netočna i Marjana je do kraja ekspedicije ležala u bolničkoj postelji zbog paratifusa.

Na liječničkom pregledu sve smo dobile prolaznu ocjenu i mogle smo krenuti na drugu aklimatizacijsku turu. Planiramo spavati na 6000 m. Nikakvih smetnji nije bilo i jako dobro smo hodale. Taj smo se dan uspele 1600 m i prespavale na 5800 m. Ujutro smo planirale uspon na vrh, ali plan nismo ispunile zbog lošeg vremena koje nas je probudilo i uputilo natrag u bazu.

Dva dana smo se odmarale u bazi i pripremale za glavni cilj. Kako do sada nismo imale nikakvih problema, osim Marjane, pribojavale smo se da nas nešto ne zadesi kad budemo u Borodkinu. Švicarska ekipa se nakon tri dana pokušavanja vratila s Borodkina u bazu strašno iscrpljena. Dok su nam pričali kako im je bilo, mi smo se smijale i šalile, kako će tek nama biti. Na kraju razgovora su nam rekli: smijte se ovdje, nećete gore!

Drugovi Švicarci nisu bili u pravu: šalile smo se i visoko gore, u logorima. Još jednom je potvrđeno da žene mnogo bolje podnose visinu od muškaraca ili je to možda bio slučaj samo s našom ekipom?

Pik Komunizma. 26. srpnja svi u logoru su izašli iz šatora da pozdrave Jugoslavenke, jedinu žensku ekipu u Pamiru koja se uputila da dosegne najviši vrh SSSR-a i da postavi prvenstveni rekord. Naime, ako uspijemo bit ćemo prva ženska ekipa na sedamtisućnjaku u SSSR-u. Kao što je poznato uspjele smo. Evo, kako je to bilo!

I. dan. 27. srpnja probudile smo se prekrivene sa 3—4 cm snijega na bivak-vrećama. Vrijeme je loše, to baš i nismo željele na po-

četku uspona. Čekamo do 9 sati kad imamo ugovorenu radiovezu, koja je za razliku od prošle godine u Kavkazu, ovaj put izvanredno dobro funkcionirala, iako s malim laganim radiostanicama. Javljaju nam da je pogoršanje prolazno i da možemo naprijed. To smo i čekale. Brzo smo se spakovale i preko ledenjaka se uputile pod Borodkin. Ulaz nije bio nimalo simpatičan, hodati po ostacima odlomljenog seraka i između pukotina te ispod seraka visokog 50-ak metara i dugog nekih 300 metara, i kad to traje dva sata, ne ulijeva baš veliku sigurnost uspona. Dalje penjemo preko razlomljene stijene još oko 400 m kad nas je dočekalo iznenađenje u obliku 100-metarskog skoka kombiniranog sa suhom stijenom, ako se to zove stijena, i jako lošim snijegom. Na tom mjestu jako sporo i pažljivo moramo penjati. Još se tristo metara penjemo po tom trulom terenu i onda dolazimo na flanku koja završava na ramenu rebra Borodkin. Tu postavljamo prvi logor na visini od 5400 m. Sve, osim Irene Markuš, odlično smo spavale i bez tableta, umor je ipak najbolje sredstvo za spavanje.

II. dan. Probudile smo se oko 9 sati i polagano pripremale doručak. Susjedni šator u kojem su spavale Mariča, Marija, Irena K. i Lidija P. već je bio porušen i one spremne za pokret. Mi ćemo za njima malo kasnije. Sve tri smo voljele malo duže spavati i polagano se spremati za pokret, tako da smo uvijek među posljednjima napuštale logore. No uvijek smo stizale na vrijeme. Žuriti se nije zdravo, bila je naša parola. Uspion je tekao po lošem vremenu i vodio je rebrom Borodkina do njegovog vrha na 6100 m. Nagib snijega i leda bio je uglavnom oko 50° osim nekoliko skokova od 80°. Na vrhu Borodkina nas je dočekao divan vidik na plato pa smo se odlučile da nastavimo dalje do njega i tamo podignemo šatore. Spustile smo se oko 250 m niže na plato i ispod jedne stijene na malom zaleđenom jezercu postavile naša dva šatora. Po prvi put ne trebamo topiti snijeg za kuhanje nego se koristimo vodom iz jezera koju smo posudom vadile kroz rupu u ledu. Voda na ovoj visini pravo je čudo, nitko od nas nije se nadao nečemu takvom. Ponovo spavamo na 5850 m. Sovjeti su nam savjetovali da se vratimo u bazu kad ispenjemo Borodkin jer da ćemo imati problema kad predemo 6000 m. Naprotiv, mi smo se još bolje osjećale i nastavile smo dalje.

III. dan. Jak vjetar koji je preko noći puhao, ujutro je sasvim prestao, tako da smo se preko platoa kretale po sunčanom i paklenski vrućem vremenu. Osjećala sam se kao da se nalazim u Sahari a ne pod Pikom Komunizma na visini od 5900 m. Treći logor smo postavile na 6500 m na grebenu Dušanbea, koji se na kraju spaja s južnim grebenom vršnog dijela Komunizma. Poravnavajući teren za šator podobro smo se umorile, nedostatak kisika se pomalo osjećao pa smo s radošću dočekale da se zavučemo u svoje vreće i započnemo svakodnevni ritual pripremanja juhe »Celestine« i »Maratonika«. Na taj na-

čin se hranimo već treći dan. Kako su nam za vrijeme uspona ruksaci bili sve teži, reducirali smo ih na račun hrane. To se nije pokazalo dobro. Da sam na mjesto karabinera i ostale opreme, koja nije ukusna za jelo, imala komad šunke i kruha, i bilo bi mnogo bolje.

IV. dan. Prema vrhu Dušanbea smo se uputile relativno kasno ujutro, tj. bliže podnevu nego jutru, znale smo da nas čeka samo 400 nas je dočekalo iznenađenje u obliku 100-metarskog skoka kombiniranog sa suhom stijenom, ako se to zove stijena, i jako lošim snim visine do mjesta za logor i nismo se žurile. Za tih 400 m trebalo nam je nekih pet sati. IV logor smo postavile na vrhu Dušanbea (6900 m). Na malom platou našlo se desetak šatora svih vrsta i veličina, naime, tu su se našli alpinisti iz Austrije, Švicarske, Njemačke, SSSR-a i po dva iz SAD i Čehoslovačke. Većina ih je došla s Fortambeka dok smo Čehoslovaci i mi bili jedina skupina koja je preko Borodkina došla u jednom potezu, tj. u alpskom stilu. Skupine iz Švicarske i Austrije uspinjale su se ekspedicijskim načinom. S ovog mjesta smo imale prekrasan vidik na susjednu Korženjevsku, a u daljini su se na horizontu ocrtavali vrhovi Hindukuš. Dobro raspoloženje u ekipi nije se izgubilo ni na ovoj visini, pa su nas oni koje je visina dobro sredila gledali nekako ljubomorno. Panceta kojom nas je ponudio prijatelj Bob iz Bratislave itekako je prijala, napokon nešto konkretno za jelo. Premda je bilo jako hladno, do zalaska sunca smo sjedile ispred šatora i promatrale put kojim ćemo sutra krenuti prema vrhu. Kad smo već bile u svojim vrećama na ulazu u šator se pojavio nama poznati lik pedesetogodišnjeg alpiniste koji sada obilazi brda u organizaciji turističkih agencija. Trudio se da nam na njemačkom jeziku objasni što želi, no nije mu to baš bilo lako jer ni jedna od nas tri nije znala taj jezik. Irena Komprej je prišla da pomogne i tako smo saznale da je naš poznanik sa svojim prijateljem (koji je još deset godina stariji od njega) otišao optimistički iz logora III s namjerom da dosegne vrh i vrati se natrag. Pošto im to nije pošlo za rukom sada su se našli tu bez šatora i tražili su mogu li se kod nas smjestiti. Pogledale smo se i prešutno sporazumjele da ga primimo u šator; neće nam biti udobno kao do sada, ali nismo ga mogle ostaviti vani. Prvu noć od kako smo krenule iz baze loše smo spavale.

V. dan. Jutro 1. kolovoza osvanulo je sunčano, s laganim povjetarcem. Napustile smo logor. Koraci su nam bili polagani i stanke sve češće: tridesetak koraka i zatim odmor, da se dobije dovoljna količina kisika, pa opet naprijed. Prvi dio puta je vodio valovitim grebenom pod stijenu vršnog dijela. U podnožju smo lagano se uspinjući priječile do flanke koja je završavala na neizrazitom sedlu pod vrhom. Poslije šest sati hoda našle smo se sve zajedno na sedlu. Tu smo ostavile ruksake, navukle vjetrovke, objesile foto-aparate preko ramena i upu-

Karikatura naših pamijskih alpinistica u ljubljanskim »Alpinističkim razgledima« broj 14, 1982

tile se prema vrhu. Kad smo zagazile prve metre strmog i uzanog grebena, javio se u nama čudan osjećaj radosti koji se ne može tako često osjetiti. Suze radosnice su same klizile ispod glečerskih naočala i mutile nam pogled.

Vrh, mi stojimo na vrhu, sedam nas je krenulo iz baze, sedam nas je sada na vrhu, u jednoj gomili smo sve zajedno, čestitamo jedna drugoj, smijemo se i plačemo u isti mah. Uspjele smo, malo tko je očekivao da ćemo doseći vrh bez problema i da smo dovoljno jake za to, dokazale smo sebi i drugima da imamo dovoljno snage i volje.

Razmišljam o svojim drugovima u Splitu, kako li će samo njima biti drago kad saznaju da sam opravdala njihovo povjerenje i da je zastavica »Mosora« još jednom zalepršala na poštovanjima vrijednom vrhu. Opterećenje s kojim sam otputovala iz Splita i odgovornost koja mi se sama nametala kao jedinog predstavnici naše republike, sada više nije imala mjesta, nadjačao ga je osjećaj radosti zbog uspjeha.

Polu sata što smo ga provele na vrhu dok smo završile uobičajeno fotografiranje, prošlo nam je jako brzo. Povratak s vrha bio je mnogo teži od uspona: bilo je kasno poslijepodne i sunčeve znake su toliko otoplele snijeg da smo sada propadale do koljena. U

jednom trenutku je jedan član austrijske ekipe počeo kliziti niz strmu padinu, svi smo stali i, nemoćni da nešto napravimo, promatrali kako su njegovi drugovi svi zaboli cepine i pokušavali ga zaustaviti. Na sreću su bili navezani i uspjeli su ga zaustaviti nakon klizanja od nekih dvadesetak metara. Pogledao je niz padinu koja se završavala 1200 m niže na platou. Silazak smo nastavile još pažljivije i u IV logor stigle oko 21 sat. Tu nas je ponovo čekao naš sinoćnji gost, dakle još jedna noć lošeg spavanja.

VI. dan. Pet dana loše ili, bolje rečeno, gotovo nikakve prehrane, iscrpljenost i dvije noći lošeg spavanja ostavile su trag na svakoj od nas. Zeljele smo što prije sići na plato. Tamo nas je čekalo malo hrane koju smo imale u ruksaku što su nam ga sa helikopterom bacili na plato. Do dna Dušanbea smo stigle jako brzo, a prelazak preko platoa se razvukao u nedogled. Stijene ispod kojih smo imale II logor izgledale su stalno na istom razmaku. Približavale smo im se sporim koracima. Vode već odavno nema u čururici i sama pomisao da je nema stvara u organizmu još veću potrebu i želju za pićem. Kad smo se konačno nakon 2—3 sata našle na mjestu logora, prijao nam je Maratonik i sama voda s malo šećera, trebalo je samo piti i piti. Od bivak-vreće napravile smo hladovinu i tu čekale da snijeg malo stisne pa da produžimo do vrha Borodkina.

Kad smo podigli šatore na sedlu između dva mala vrha kojima završava rebro Borodkina, već je bila noć. Duboko ispod nas smo ugledale svjetla u baznom logoru. Sutra navečer ćemo i mi biti dolje i sređivati dojmove s uspona.

VII. dan. Ujutro smo se probudile oko 9 sati dobro naspavane. Doručak pripremljen na brzinu nije nam prijao, pa smo se uputile prema bazi. Odmah na početku silaska dočekala nas je pukotina preko koje smo trebale dobro zakoračiti da bismo je prešle. Kako je Lidija, koja je dosta niža od nas, prešla tu pukotinu, ostaje tajna. Ostala je malo za nama i nitko nije vidio kako joj je to uspjelo. Neujednačen tempo hoda zbog propadanja u mekan snijeg izvuče iz čovjeka svu snagu. Dok smo se odmarale ispod seraka, dobro vidljivog iz doline, do nas su stigla tri mladića. Čestitali su nam uspon i u kratkom razgovoru kazali odakle su i gdje su bili te zatim nastavili prema bazi. Nedugo poslije njih krenule smo i mi. Lidija i ja smo krenule posljednje i bile smo nekih dvadesetak metara iza ostalih. Na visini od 5700 m smo zastale da malo pojedemo čokolade za okrepljenje. Druge su hodale naprijed. Lidija je ostala iza mene, preturajući nešto po ruksaku, a ja ću je pričekati 50 metara niže kad prijedem preko pukotine. Tako smo se bile dogovorile da se čekamo na takvim mjestima, jer smo bile nena vezane. Čekam 10 minuta, Lidije nema, zastale su i ostale i gledaju gore. Povici ostaju

bez odgovora. Što li radi više gore? Jedna od njih nešto više, ali ja nisam razumjela što. Uputila sam se natrag i zvala Lidiju, ni jednog trena mi nije na um došlo da se Lidiji moglo nešto dogoditi loše. U jednom trenutku sam se okrenula i vidjela da za mnom idu ona tri momka, vikali su mi da stanem. Još nisam ništa shvaćala. S Lidijom sam se sprijateljila još prije ekspedicije, zajedno smo penjale u Vežici i lijepe smjerove u Paklenici. Jednostavno nisam htjela sebi priznati da je Lidija propala u pukotinu kad mi je to kazao Bruno koji je prvi došao do mene. Kako je mogla propasti, bile smo zajedno jedna do druge i sjedile na ruksacima dok smo jele čokoladu?

Nije bilo vremena za plakanje nego je brzo trebalo organizirati izvlačenje Lidije iz pukotine. Na sreću je jedan od ove trojice vidio kad je Lidija odjednom nestala s površine tako da smo točno znali gdje treba kopati. Martin je zavukao glavu u pukotinu i dozivao. Kad je čuo slab glas iz pukotine, svima nam je laknulo, živa je. Brzo smo napravili sidrište i opremili trećeg iz grupe, Danijela, za silazak u pukotinu. Po Borodkinu su nam se približavali nekj ljudi, sreća nas nije napustila. Bila je to skupina sovjetskih alpinista koji su se uputili prema vrhu Borodkina zbog aklimatizacije i dvojica njemačkih alpinista. Od njih smo odmah uzeli radiostanice. Jedna je bila na sidrištu, a druga s Danijelom je otišla u pukotinu, tako smo se dobro sporazumijevali što treba raditi. Kad je stigao do Lidije ustanovio je da sâm ne može ništa napraviti jer je bila zatrpna snijegom i uklještena u uskom dijelu pukotine. Na drugo uže se navezao Martin i spustio do njega. U međuvremenu smo pripremile suhu robu i iskopale mali plato gdje ćemo staviti Lidiju kada bude izvučena.

Nakon dva sata boravka u pukotini Lidija je ugledala svjetlost dana. Brzo smo s nje skinule mokru odjeću i zamijenile je suhom. U sovjetskoj skupini našao se liječnik koji je Lidiji odmah dao nekoliko injekcija i cijelo vrijeme do baze bdio nad njom. Da nije bilo njega teško je reći bi li Lidija preživjela ovu nesreću, pothlađivanje cijelog organizma moglo se kobno završiti. Navečer, kad smo stigli u bazu, preuzela je Lidiju liječnička ekipa na čelu sa dr. Ljubom. Lidija se već dobro osjećala ali su je ipak zadržali u bolničkom šatoru i sve pripremili da je ujutro transportiraju na Ačik Taš te dalje do Oša, ako bi bilo potrebno. Tu noć sam ostala uz Lidiju za slučaj da joj nešto zatreba ali sam pored Ljube mogla mirno spavati jer je ona svaka dva sata obilazila bolesnicu, mjerila joj temperaturu i krvni tlak.

U 6 sati Ljuba je došla i probudila me te me uputila da spakujem Lidiju prtljag. Lidija i ja smo se pogledale ali Ljuba nije htjela ni razgovarati o njezinom ostajanju na Moskvinu. Bojala se komplikacija koje su se mogle pojaviti. Nerado sam kupila Lidijine

stvari po šatoru i trpala ih u ruksak. Lidija se probudila i pomaže mi pakovati. Ostalo je još nekih pola sata do dolaska helikoptera, Ljuba stoji nad Lidijom i kontrolira kako ova doručkuje, nadamo se da Lidija neće otići. Prije polaska prema vrhu razgovarale smo kakvo slavlje ćemo napraviti ako dosegemo vrh. Kad je Ljuba vidjela Lidiju kako skakuće do toaleta, odustala je od namjere da je pošalje na Ačik Taš. S radošću smo skakali oko Ljube kao mala djeca. Teško bi nam bilo da ostanemo u bazi bez još jedne kolegice. Marjana je još uvijek bila u bolnici i jako nam je nedostajala.

Sutradan se »ta majhna« Lidija loše osjećala, dobila temperaturu i tri dana je bila pod intenzivnom Ljubinom njegom. Šest dana koje smo provele u bazi do odlaska iskoristile smo za odmor, pa nam je potkraj postalo dosadno i jedva smo čekale da se sastanemo s Marjanom.

Povratak. Čekale smo do 9. rujna da dobjemo mjesto u helikopteru iako smo dva dana ranije trebale odletjeti na Ačik Taš. Svu prtljagu smo imale na heliodromu. Trebale smo preputiti svoje mjesto u letjelici najprije Švicarcima a zatim Austrijancima i Nijemcima koji su imali rezervirane karte za avion iz Moskve. Rastanak s prijateljima na Moskvinu bio je tužan kao i svi rastanci prijatelja koji su se jako dobro slagali. Vjerojatno se nećemo više naći tako zajedno, bili smo kao jedna velika porodica.

Na Ačik Taš smo stigle baš u vrijeme večere kad su svi bili u jednoj baraci. Kad smo se pojavile na vratima, dočekao nas je burni aplauz i čestitke poznanika s kojima smo zajedno stigli iz Moskve i onih što smo ih upoznali na Ačik Tašu. Jedan dan smo bili na Ačik Tašu i uglavnom smo se dobro zabavljale. Uveče pred odlazak je Francuska ekspedicija u čast uspješnih uspona napravila večeru za sve planinare. Dobro nacionalno jelo služili su uz šampanjac i na kraju začinili desertom, palačinke sa čokoladom su prava rijetkost u ovakvim uvjetima. Šampanjac je te večeri oraspoložio sve u logoru tako da se do ranog jutra pjevalo, a trebalo se spakovati za odlazak.

Sedam autobusa u jedan za drugim vozili nemogućim putevima i ponovo smo imali doživljaj divlje vožnje kao u dolasku. Vožnja do Oša trajala je 12 sati. Uz put smo susretali stočare sa stadima ovaca i konja, prelazili smo preko planinskih prevoja, jedan je bio na 3600 m, zatim pitomim lijepim dolinama okružnim brežuljcima svih boja, od smeđe i čisto žute do crvene i ljubičaste. Ljetne nastambe »jurte« privlačile su posebnu pažnju, kod nekih smo vidjele poneki »moskvič« parkiran i prekriven nekakvim krpama i nije nam bilo jasno kako je uopće dospio ovamo. Čudna je ova zemlja i tako lijepa! Ponovo bih došla u Pamir, tu ima toliko toga da se vidi, da se upoznaju ljudi, njihovi običaji i način življenja koji su nam toliko strani.

»First woman yugoslav expedition« na 7495 m

U Oš smo stigle samo dva sata prije odlaska aviona tako da smo bile prikraćene za posjet bazaru kojem smo se toliko radovale. Na aerodromu nas je dočekala Marjana. Susret s njom bio je dirljiv, ona je toliko željela tu ekspediciju, jedna je od prvih koja je pokrenula uopće pitanje ženske ekspedicije, a sad je morala ležati u bolnici umjesto da je zajedno s nama bila na usponima. Ništa nije znala o nama sve do našeg dolaska.

Ponovo su nas ugostili u restoranu pred odlazak. Navečer smo poletjele prema Moskvi. Dan i po smo iskoristile za obilazak Moskve i posjet glasovitom moskovskom cirkusu. Moskvu smo napustile 13. rujna, sretno što se vraćamo kući prijateljima i rodbini, a isto tako tužne što više nismo u Pamiru — tako zna hoćemo li ga ikad više vidjeti.

Ponovo smo na željezničkoj stanici u Ljubljani. Na kraju perona iznosimo gomile svoje prtljage i gledamo kako nikoga nema, a javile smo iz Beograda kad ćemo stići. Nismo ni dovršile misao, kad su počeli pristizati jedan za drugim prijatelji, tate, mame, mladići, supruzi i novinari. Odjednom smo se našle okružene sa svih strana, pitanja i pohvale su pljuštale sa svih strana. »I niste se posvadale, kakve ste vi ženske kad se niste ni jednom posvadale!« govorili su nam u šali, i bilo im je jako drago kad su čuli da smo se sve izvanredno slagale i složno o svemu odlučivale.

U gužvi smo primijetile siluetu visokog mršavog muškarca koji je trčao preko perona prema nama, prepoznale smo Himalajca Toneta Škarju. »Gdje ste djevojke, ja čekam tamo dolje, a vi ovdje«, govorio je zadihan od trke. Sve smo se smijale. Fotoaparati su bili jako zaposleni, njihovi vlasnici su željeli imati za uspomenu snimke prve ženske alpinističke ekspedicije koja je, to se mora priznati, bila jedna od najuspješnijih ekspedicija iz Jugoslavije i — dobra viza za buduće ženske ekspedicije.

Tulove grede

ANTE RUKAVINA GOSPIC

Kada se sjeverni vjetrovi nakon utrkivanja preko ličkih polja i oblaženja velebitskih obronaka otkinu od Sv. brda, otvoren im je put prema moru. Kao da su iz vrtača i šuma pobrali svu snagu, novim zamahom prelaze Dušice, dohvaćaju prostranstva Velikog Halana, njegovu praznu i prašnjavu cestu, pušte pašnjake, i ubrzo svladavaju onaj posljednji skup bijelih, gromovitih i vilovitih, u red nanizanih stijena. I svaki se put sudaraju s tim stijenama nizom različitih i uvijek drugačijih zvukova što nadaleko odjekuju od stijena, trepere nad kukovima i nad golim obroncima Mekih dolaca i dalje preko Bukovice i Ravnih kotara. Taj stalni zvuk vjetrova u klancima između stijena što ga donosi bura prelama se i zastaje pa onda opet zatunji kao da hoće posvjedočiti stalnost svojega postojanja i stalnost svojih povrataka u te stijene, u Tulove grede.

Za dan ili dva, za mjesec, sve se opet ponavlja, ali i s druge strane. Sada se ispod natmurenog neba pojave udari juga i donose toplinu, vlagu i kišu, ponekad i sitna, sitna zrnca soli. Kažu da su od te soli zato tako bijeli kukovi Tulovih greda.

Gledan iz daljine taj skup stijena izduženih u vis i izdignutih iz širom rasprostranjenog krša stijena doima se kao raskošan skup ljepote što bdije nad običnošću kamenih obronaka, nad neuglednim vrtačama i pašnjacima. Ponekad, gledan iz daljine, pričinja se taj kameni skup kao golem splet isklesanih gladiola sljubljenih u neraskidiv korijen da što duže prkosi i suncu i vjetru.

Gledajući s druge strane, na izdisaju sunca i u prvom utonu, ta okamenjena baklja surih hridna na svojim vrhovima zadržava dan i onda kad obrovačke strane utonu u mrak, a i pod zvijezdama ostanu predstraža nad nižim kamenim oblicima kojima toliko obiluje ova planina.

Uspirkos mnoštvu raznolikih oblika ova je kamena skupina jednostavna u svojoj ljepoti, kao što je jednostavna i cijela njezina okolica, rijetki biljni pokrov i životinjski svijet i sve drugo što je predstavljalo u njenoj osebnosti. No, nisu se samo vjetrovi prelamali preko Tulovih greda. Ispod njih tekle su stalne veze između našeg sjevera i juga i sve ideje bilo da su nicali u jednim ili drugim predjelima, prenosile su se ovim prijevodom i povezivale se u zajedničke težnje. Kao svjetionik prostor je Tulovih greda bio ne samo posebno vanjsko obilježje jedne planine i njezina najdivljijeg krajolika, nego je bio i pravac kojim su se zvuci zajedništva, odnjihani u dalmatinskoj kolijevci od davnih davnina ili u puno kasnijem preporodnom ilirskom zanosu, pre-

ljevali preko planine na jednu ili drugu stranu da zadoje svaki naš kutak.

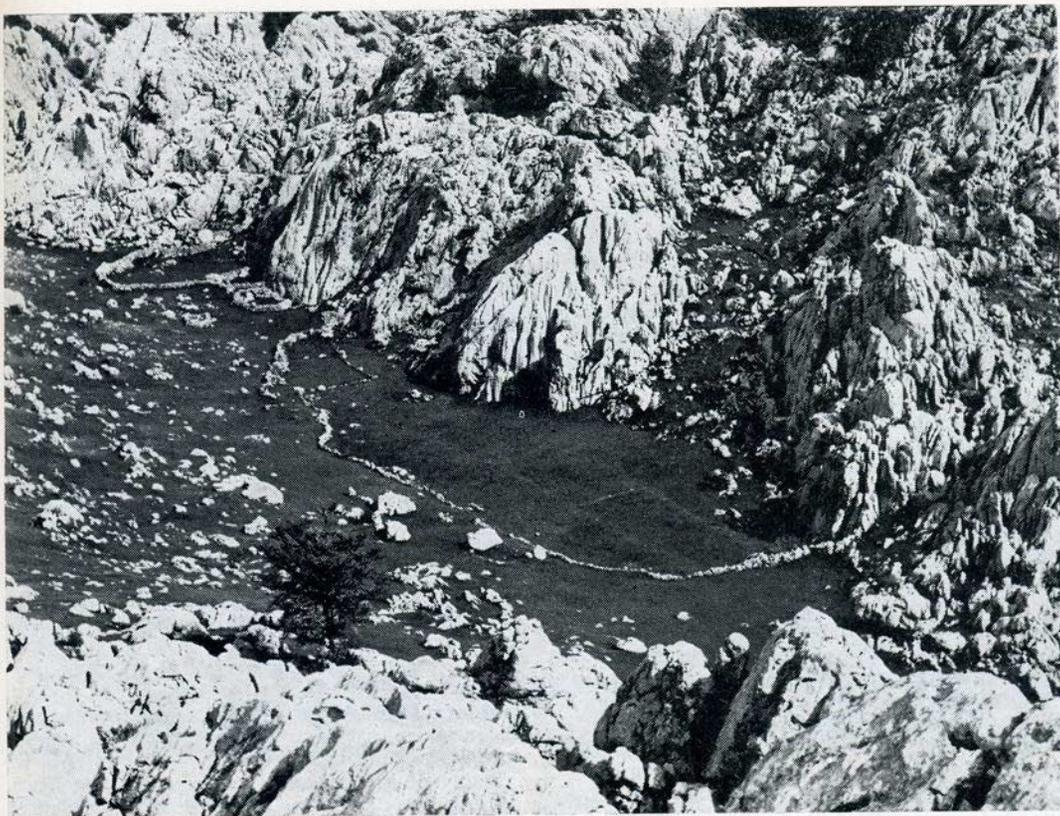
Izmijenili su se pod ovim stijenama mnogi naraštaji, no čini se da su svi, sve do ovih posljednjih, ostali uvijek isti. Još od pradavnih vremena živjelo se ovdje na homerovski način: od onoga što je priroda davala i na kraju opet uzimala. Taj način života nije poremećen ni dolaskom novog naroda koji je snagom bujice šiknuo iz zakarpatskih i panskkih prostora i šuma prolazeći prema moru. Ovdje je odjeknulo hrvatsko: »thalatta, thallatta«, pozdrav moru, koje će mu kao i ova planina postati život i sudbina.

Ovuda su se od ognjišta do ognjišta i s obronka na obronak nabrajali i ponavljali kačićevski stihovi da ovladaju dušom gorštaka i da ih izdignu iznad njihovih jada i nevolja, a duh usmjere i dalje od Tulovih greda. A uz te stihove narod je iznosio svoja mitska vjerovanja smatrajući Tulove grede leglom zmajeva i sijelom vila, a brojne je pećine povezivao sa svojim junacima, hajducima, koji su mu, dostižući pravdu, povraćali vjeru u stare, istinske narodne pravice.

I oni stočari posljednjih generacija koji su dolazili u Dolac poda Tulom, a i druge bliže i dalje doce, Zubaci iz Jasenica, Maričići iz Zatonu i drugi, još su pamtili priče o posljednjim hajducima Bari Lončaru i Nikoli Košiću. A za one, tuđine i neprijatelje, koji su dolazili ovamo dijeliti pravdu i na njihovoj planini brojili dolove i volove za svoje račune, za njih su imali samo jednu jedinu kletvu: Da Bog dao, svršio u Tulovim gredama!

U skromnosti i jednostavnosti svojega života ljudi što su živjeli u sjeni Tulovih greda i kojima su one bile pravac proljetnog izlaska na planinu, u toj uvijek istoj svakodnevici, oni su ove vilovite stijene zvali jednostavno Tulovice, Tulo ili Tula. Oni nisu znali da su te stijene slične Dolomitima, iako nisu s Dolomitima istovrsne građe, niti su znali da su građene od kršnika donje krede, ali su njihove oblike, od djetinjstva im ucrtane u očima, poistovjetili sa svojim neophodnim priborom za kosidbu, s tobojcima u kojima drže malo vode, brus i mazalicu. Ti vrhovi, izdignuti u nebo, zaobljeni sa svih strana, izglašani vjetrovima i olujama, u njihovim očima bili su kao skup tobolaca, tobalica, pribor njima bliz i svakidašnji. I zato su im dali takvo ime. A da ta riječ proizlazi od naziva »tulo« i da to piše i o tom se raspravlja u debelom rječniku Petra Skoka, to također nisu znali.

No, ne samo to! I za svoje blago imaju oni svojevrsne nazive, pomalo različite od naziva

Tulov dolac

Foto: Ing. Z. Smerke

drugih stočara, kao što su i njihove stijene različite od drugih stijena. Ovce su nazivali v u n j a č, a koze k o z j a č, eto tako kao da ih maze, a to su i morali, jer su od njih i za njih živjeli, pogotovo zato što su druge vrste blaga u ovim vrletima bile rijetke. A svoje Tulovice i njihove dijelove? Njih su i njihove vrhove nazivali posebnim imenima. One su za njih bile niz kukova, kučeljaka i kučeljčića, već prema njihovu obujmu i visini. No ljudi od pera, koji su obilježavali i imenovali sve naše vrhove, uveli su u knjige uz Tulovice i riječ grede, nazivajući ih prozaičnije nego li su ih nazivali priprosti stočari s njihova podnožja.

Ovaj priprosti puk nije znao, ni slutiti nije mogao da je putovima oko njihovih Tulovica, i još više, preko slavnoga Sv. brda u naše sjeverne krajeve, a iz nedalekog Zadra »Zora dalmatinska« na čelu s Antom Kuzmanićem htjela u sve naše krajeve proširiti i ustaliti baš ovaj njihov govor, našu staru ikavicu. I zalažući se za ikavicu, najrasprostranjeniji hrvatski govor, branio je Kuzmanić govornu tradiciju ostalih naših krajeva, dalmatinskih, ličkih, slavonskih i djelomice bosansko-hercegovačkih, branio je govor stočara svih naših planina. Strujile su Kuzmanićeve misli

upravo ovim prekovalebitkim pravcima do njegova istomišljenika Šime Starčevića s ličke strane, da zajedničkim djelovanjem za iskonski govor ljudi s našega tla postignu ono pravo koje mu je pripadalo.

A ta ikavica, nastala u ovim i ovakvim predjelima, na škrtim goletima iz kojih strše u vis ostaci tektonskih poremećaja izbrazdanih oborinama, iznikla je i ostala iza svih onih govora koji su ovdje bili i nestali. U ovim predjelima razdrobljenim gromovima, razlomljenim olujama i rastrganim povijesnim prijelomima rasla je naša stara ikavica i na svakom koraku sve je podsjećalo na nju, na njezino iskonsko slovo, sve ono što je ostalo uspravljeno, drveće i stijene, ljudi i naraštaji.

Kao nigdje, ovdje se najljepše mogu primijeniti Preradovićevi onomatopejski stihovi:

Zuji, zveći, zvoni, zvuči,
šumi, grmi, tučni, hući —
to je jezik roda moga!

A za taj jezik i narod koji se s njim služi rekao je talijanski književnik slavenskog porijekla Niccolò Tommaseo (Šibenik 1802 — Firenza 1874) u svojim »Iskricama« pisanim

hrvatskim jezikom: »To je narod, koji se ponaša jednim od najsladnjih i najbogatijih jezika svijeta«.

Upravo ovdje u Tulovicama taj jezik dobiva svoju optičku sliku u snijegu što iskri u stijenama, sipi i klizi kroz sutjeske i klance, u virovima vjetrova što izviru iz nizina i vihorima što se izdižu nad planinom, pa tu istinski ikavicu priznaju kao iskonski govor ovih krajeva i Jagić i Rešetar i Belić.

Prošla su kuzmaničevska i šimestarčevićanska vremena, za mnoge pa i jezične probleme našla su se druga rješenja. S godinama koje su slijedile prorijedili su se stočari oko Tulovica. Samo još vjetrovi huje kao uvijek. Na njihovim valovima pojavljuju se sokolovi, golubovi-pećinari, čavke i jarebice. I galebovi s obližnjeg Novigradskog mora u ljetnim vrucinama posegnu za svježinom iznad planinskih obronaka ukrašavajući skoro beživotan planinski krajolik lelujanjem u vrtlozima vjetrova. Oni su sad jedini gospodari ovih prostora iznad golih stijena, jer je stočara sve manje. Rijetki su i posjetioci što do Gređa dolaze prašnjavom cestom od Obrovca ili Lovinca i zaustave se kod poznatog burobrana. Svi se dive ovom kraju i njegovu biseru, snimaju ga i pišu oduševljeno o čvrstoći kamena u Tulovim gredama, kakvu do tada nisu sreli u vapnenačkim stijenama. Neki, i naši i strani, penju se i po onim pravcima kuda se nitko prije njih nije penjao. Jedan od tih, dr Otto-kar Baschek iz Graza, usput je zapisao:

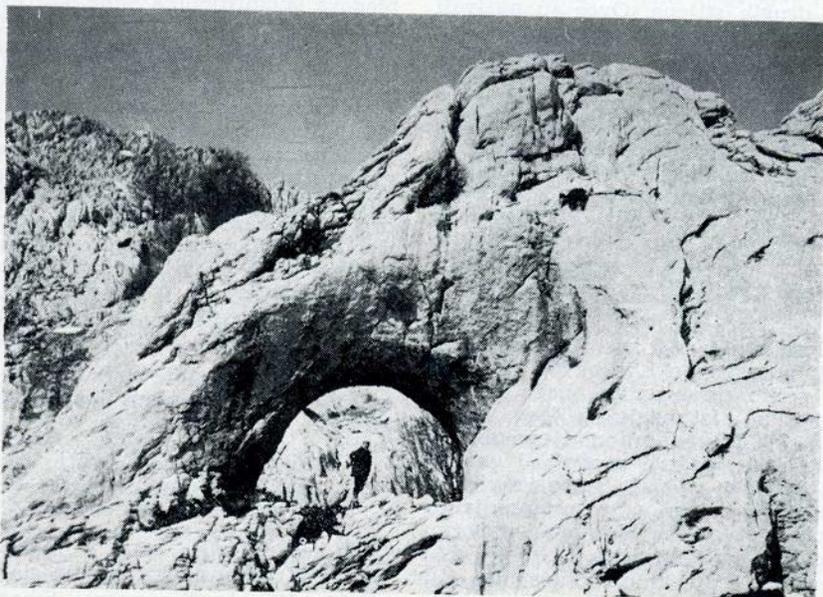
»Bijele, vjetrom izbrušene vapnene stijene, žuto-crveno lišće bukava u jesenskoj iz-

maglici, crno vino u Obrovcu, prekrasno modro more, orlovi i zmije, žareće sunce i šumeća bura... Idite tamo i slušajte pjesmu Velebita! — ako imate uši koje znadu slušati«.

Tulovice su ostale iste i nakon što su mimo njih prolazili vojnici u zelenim odorama i bersaljerskim perjanicama na kacigama odlazeći u pritajenu i šutljivu unutrašnjost. Bilo im je naređeno da povrate nekadašnje imperatorske granice od prije dvije tisuće godina. No, vraćali su se brzo, i prorijedjeni. A s njima i protiv njih nastupale su i druge vojske kao da su htjele svojim pucnjavama zasjeniti olujne oblake tulovskih nevremena i nadjačati nevolje ratnih vremena. I nitko nije mogao zasjeniti onu narodnu snagu što je izvirala iz ovog kamenja, nitko je nije mogao nadvladati, niti su je mogli najjači pucnjevi nadgrmjeti.

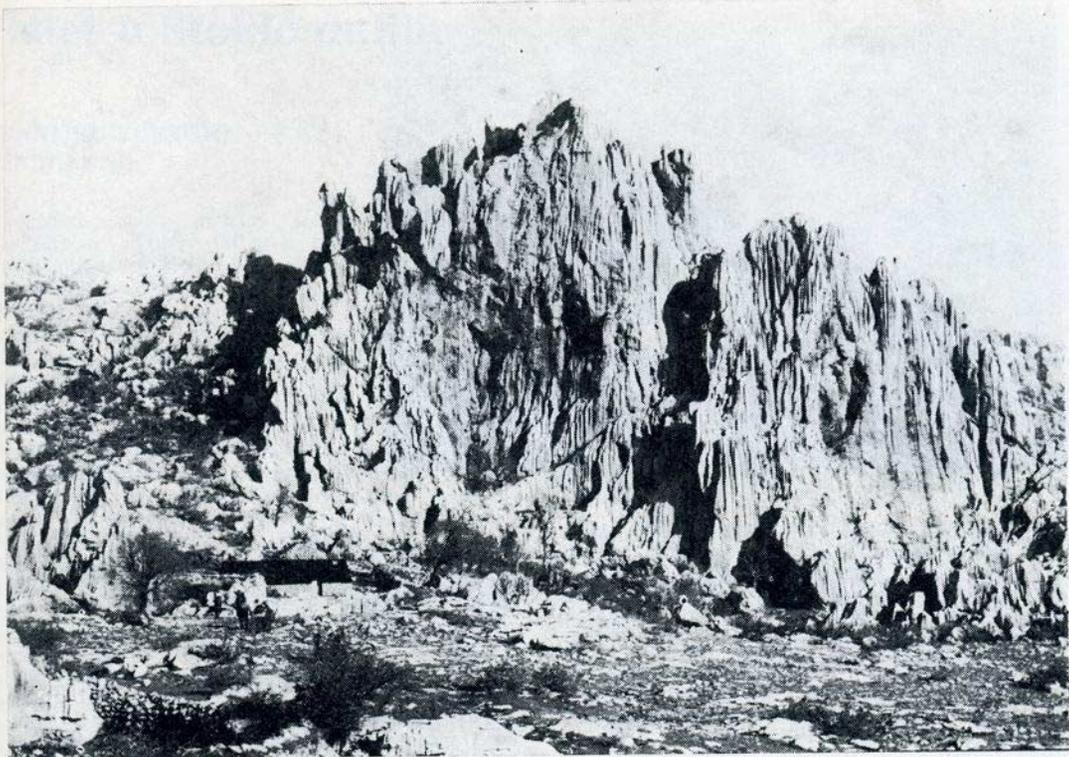
I kako su god na ovom prostoru ostale u pametaru crne priče o Crnoj kraljici, tako su ostala i teško se zaboravljaju i ta nedavna ratna vremena.

A Tulove grede traju u svojoj ljepoti, traju u knjigama po onim davnim snimkama Radivoja Simonovića i Branimira Gušića. I kad se s njihova vrha razgleda taj ni dva kilometra dugi niz beskrajno raznolikih oblika, ponestanu riječi zahvale velikom Kiparu koji ih je isklesao. S druge strane, kad se iz zazeleljenog Doča poda Tulom upre pogled uz stotinama metara visoke okomite bijele litice, čini se kao da još rastu i otme se uzdah: neka ih, neka rastu!

Na putu za Vilenski vrh

Foto: Đ. Perić

»Katedrala« nad Caberom

Foto: D. Perić

Vilenski vrh

SMILJA PETRIČEVIĆ

SPLIT

Kroz strminu, niz strminu, pa pravo u nas jurila je velebitska bura da nam zaželi dobrodošlicu i jedan »lijep i ugodan dan« u planini, upravo onoliko koliko je dovoljno da nam pokvari raspoloženje u prvi trenutak. Ipak, zahvaljujući Tomovoj hladnokrvnosti, izlazimo iz kola i pripremamo se za uspon, navlačeći kape na oči i oblačeći vjetrovke.

— Bura vam bijesni gore, kuda ćete pobogu, ljudi, žene, i još tu nejačad vučete sa sobom, odnijet će vas vrag sve skupa — reče jedan seljak stojeći na poluotvorenim vratima od kuće.

— Ne brini, stari moj — reče mu Tom — natrpat ćemo kamenja u depove da budemo teži pa nas neće bura tako lako odlijepiti od majke zemlje.

— Alaj ste vi luda čeljad — reče seljak, pa brže bolje zatvori vrata jer je u tom času naišao jedan od jačih udaraca bure. Nekakva šarena kokoš proletjela je mimo nas,

brže nego što su joj njene nožice dozvoljavale, ponesena vjetrom, i preplašeno zakokodakala.

Staza bijaše strma, strmo kamenje, golo i obrijano, a vjetar brije i zavija po kamenjaru, cvili i tuli oko naših ušiju. Trebalo nam je više od dva sata uspona gore do visoravni, jer smo činili dva koraka naprijed a jedan natrag. Bura nas je bacala, udarala po nama i u jednom trenu mi se učinilo da ću poletjeti zajedno s naprtnjačom pravo put plavih nebesa. Posljednjeg trenutka uhvatim se čvrsto za jednu stijenu pa je zagrlim objeručke. Slijedio je još jedan jači udarac bure pravo u moje lice, ali me stijena nije dala. Konačno smo stigli do visoravni koja se razlila na sve četiri strane. Tamo prema sjeverozapadu nazirale su se konture Tulovih greda, jedinstvene ljepote, a prema istoku brežuljci, stijene, stijenje, travnate doline, kamene staze, razrušene i napuštene pastirske kuće.

Caber

Foto: D. Perić

Stajali smo neodlučno, tako, ispod golemog spleta stijenja i gledali, tko zna po koji put, te šiljaste tornjeve, tornjiće, kule, kuliće, ornamente pravilnih i nepravilnih, izlomljenih, polomljenih figura, koji su stvarali čudnovatu arhitektonsku kompoziciju. Neki put bi mi to sve skupa izgledalo kao nekakva mješavina primitivne umjetnosti, gotike i romanike, s pokušajem spajanja svih tih oblika u jednu cjelinu. Meni je ličilo na novu katedralu u Barceloni koja je bila pri završetku kada sam ja bila tamo, a Aniti na Milansku katedralu (uostalom, tako smo i prozvali taj splet stijenja). Svakako da je naše promatranje i zaključivanje ovisilo o raspoloženju i vremenu što smo ga utrošile gledajući i analizirajući te različite spletove kamenja po Velebitu.

— Vi ste uistinu shizoidne ličnosti — reče nam jednom neki prijatelj koji je često krstarilo s nama po Velebitu, a mi smo njemu pokazivale skupove stijenja krsteći ih različitim imenima.

— Bar nam nije dosadno — odgovorila sam mu.

Vukli smo se dalje, sve dalje. Nailazili smo na hrpe snijega po kojima je brijala bura. Stigli smo i do jame Mamet. Naslanjamo se na stijenu i buljimo unutra odakle dolaze zvukovi vjetra. Cvililo je iz jame kao neki jadnik zatočen vjekovima. Krenuli smo i opet nas je pratio vjetar u stopu i nikako da prestane, zavijao je oko nas, uvijek mijenjao svoje tonove i zvukove, nekada šuštao, nekada zviždao, nekada gromko zavijao, noseći sve oko nas, pa i nas tjerajući naprijed.

— Puše mi u krmu, da imam jedro brzo bih odjedrio do Vilenskog vrha — reče Tom.

— Široka ti je pozadina pa ti ne treba jedro — odvrati mu Anita.

— Vidi, eno, zaljubljeni par, ljube se, ljubavnici zaustavljeni u grču smrti za vječnost — reče Tom, koji je toga dana bio neobično dobro raspoložen, pa bi svakog i najmanjoj stijeni bubnuo kakvo bombastično ime.

— To je eskimski ljubavni par koji se ljubi nosevima — reče Anita.

— To su dvije obične stijene, priljubljene jedna uz drugu, i ne vidim ništa drugo — reče hladno Branko.

Kretali smo se dalje. Nailazili smo na napuštene pojate, ledine. I sva ta napuštena polja, pretvorena u ledine, kuće pretvorene u ruševine, ostavljene zubu vremena da grize i nagriža, i sav taj osjećaj napuštenosti koji je vladao oko nas, ponovno bi me zabolio kao i uvijek kada bih se kretala bivšim naseljima.

Vjetar je i dalje pištao, zviždao oko nas kao neki seoski deran s rukama u depovima pa nam se rugao, izrugivao i podrugivao, a mi smo zakukuljeni koracali dalje. Đuro je pronašao nekakvo zahrđalo zvono od krave pa ga objesio o naprtnjaču, a ono je klepetalo, zvonilo, te se zvonjava mijesala sa fujukom vjetra i izgledalo je kao da ide stado krava i volova a ne ljudi. Provlačili smo se kroz šiblje, grmlje, granje, penjali se i opet silazili. Na mahove bura bi stala, pa bi zavladała ona divna tišina u planini, da bi se opet nakon nekog vremena javila lupajući nas po glavi. Konačno smo se ipak izvukli iz šiblja, isprepletenog kao ukleta šuma samoubojica iz Danteovog pakla, i penjali se polako put vrha.

Bura je odjednom prestala. Valjda je iskalila svoj bijes. Oboja vrata kod Vilenskog vrha bijahu pod snijegom tako da nismo krenuli desno između njih, nego se polako preko stijenja uspeli na Vilenski vrh. Iako smo svi pomalo u godinama (osim dječurlije koja ide s nama), ipak nas gore u planini još uvijek hvataju infantilne ideje pa se svi počnemo verati po stijenama kao koze i jarci.

Sjedili smo gore na vrhu tko zna po koji put i gledali taj velebitski prostor nad kojim hujaju, urlaju i zavijaju bure. Slika uvijek lijepa, uvijek nova, ma koliko puta došli i sjedili na istom mjestu. I uvijek smo se iznova divili beskraj u velebitskog stijenja i kamenja.

Izlet u Štokić dulibu

DANIJELO VUKUŠIĆ
JABLANAC

Ujutro rano, netom je sunce obasjalo okolne vrhove Mireva, društvo se počelo prikupljati za Kasicom u Mirevu. Jedni stižu iz svojih vikendica, a drugi iz doma Alan. Kad se sve prikupilo, bilo nas je dvadesetak na broju. Svi smo u dobru raspoloženju. Obavljaju se posljednje pripreme. U naprtnjače se sprema sve potrebno za duži izlet. Kad se sunce izdiglo iznad istočnih vrhova isparavajući rosu iz dolina Mireva, svi zajedno krenusmo do prijevaja Kosice. Tu napuštamo cestu i produžimo južno u pravcu Štokić dulibe. Poslije dva kilometra hoda, već pomalo zagrijani, stižemo do Baričević dolca (Mirevo), gdje ostavljamo Premužičevu stazu i preko mekanih livada, nešto ulijevo, zalazimo u šumu kod Dulibice, da nastavimo dolinom između Zečjaka i Visibabe. Lijevo istočno ostavljamo prve dolce sa snježnicom Japage, jer nas lijepa i meka vlakla vodi zapadnom stranom šumovite prodoline. Prolazimo uz brojne duboke dolce na čijem se dnu tu i tamo kroz drveće nazire snijeg, a rjeđe prolanci s bivšim sjenokošama. Ponekad se, istočno, kroz krošnje drveće zapazi lanac vrhova Zečjaka. Osim cvrkuta i pijeva ptica, ništa drugo ne narušava tišinu ove rijetko posjećene prodoline. Kako vlakla trajno vodi gustom šumom, s neznatnim spuštanjem i usponima, hodanje je vrlo ugodno i zanimljivo, potičući na razmišljanja što neki i koriste zaostajući iza skupine. Skupina je šarolika, kako po spolu i zanimanju, tako i po dobi. Dok su već poneki zagazili u osmi decenij, naš najmlađi suputnik, Vinko Mrša, stupio je tek u četvrtu godinu; svojim sitnim koračićima trčkara u prvoj skupini i ne stvara nikakvih neprilika, već se odmara kad to i svi drugi čine.

Poslije dva sata hoda, na domaku Štokić dulibe, ispod Kozjih vrata napuštamo stazu i skrećemo mekanom strminom ulijevo, ubrzo izlazeći na široku čistinu Štokić dulibe. Na nju se južno nastavlja dolina Rupčinka, odijeljena uskom trakom šume. U Štokić dulibi se još i danas nalaze poneki napušteni stanovi, zidine, cisterne i tragovi ograđenih vrhova, gdje su donedavno žitelji Štokići uzgajali zelje i krumpir, dok se u Rupčinki vide davnije napuštene zidine stanova. Livadama kroz dulibu i visoku travu pred skupinom sada idu smjeliji zbog mogućnosti nailaska na poskoka, koji je ovdje postao česta pojava otkad su ljudi napustili ovu divnu dolinu. Ona je okružena prstenom crnogorice, na koju se nastavlja bukova šuma do pod vrh

travnatih vrhova, negdašnjih sjenokoša žitelja Štokića i Borovaca.

Nakon obilaska dulibe okupljamo se u hladu visokih smreka, na mekanj travu napušteni stan i punu cisternu hladne bistre vode. Zadnji pristiže Glavičić, jer je zaostao pretražujući zidine i naherene stanove, ne bi li pronašao bilo kakav predmet narodne rukotvorine da uveća zbirku senjskog muzeja. Dugo se odmaralo, jelo i pričalo. Skljocali su fotoaparati, a u međuvremenu je brižljivi Glavičić u napuštenom stanu skuhaio kavu i ponudio umorne izletnike.

Dok sam još sjedio u hladu pod granatom smrekom, ušutio sam, osjetivši posvemašnju osamljenost, jer mi se nametnuše misli koje me izdvojiše iz bučnog društva. Pogled mi je kružio širinom doline, vrativši me u nedaleku prošlost, koja je prohujala ovom lijepom dulibom. Nije tome tako dugo, kada su se s okolnih vrhova i sjenokoša čule pjesme kosaca i žetelica, te vika čobana, a dolinom

Odmor pod gorostasnom smrekom Foto: I. Dundović

Planinarska koliba HPD-a na Mi-
revu 1927. godine

Foto: V. Stahuljak št.

se kretale domačice ispred stanova, dok je nosnice draškao opojan miris kuhanog kiselog zelja i suhog mesa, palente i kruha ispod peke. To sve brižne domačice pripremaše za one koji će se navečer spustiti u dolinu, tje-
rajući usput i brojna stada stoke, da poslije večere provedu dio noći u razgovoru i dogovoru, a mladi u pjesmi i igri na mekanim livadama.

Nedaleka surova prošlost, koja je uzrokovala skoro posvemašnju migraciju pučanstva iz podgorskih strana u potrazi za zaradom, i iz ove je doine za svagda otpuhнула sve radosti i ljepote. Iako je taj veseli način života ponekad bio zagorčavan tegobama, svima koji su tu provodili ljeta ostao je u nezaboravnom sjećanju, a naročito onima koji su svoje najskrovitije osjećaje otkrivali pod zvjezdanim nebom velebitске noći. Tu gdje je nekad upravo kipio život od rada, pjesme i veselja, sada se danima i noćima povlači ponekad divljač, puze zmije otrovnice, a ponekad i orao sjedne na izbijeljele grane suhe smreke. Sjećam se kako sam prije desetak godina gledao posljednje otkose sijena i pošto nije bilo kosca, provirih u stan. Kroz pukotinu na vratima vidio sam u stanu možda posljednje grablje i kosu obješenu pod krovom. Samo onaj tko je od prije poznao ovu dolinu može s tugom da ispriča što je sve prohujalo dolinom i što je sve ona izgubila, dok će uskoro jesenje magle za dugo i dugo prekriti njene livade i puteve koji do njih vode.

Netom se trgnuh iz spatrenja, zateknem društvo gdje se još odmara. Kao poznavalac ovoga dijela Velebita predložim da obidemo stanovite predjele doline, a kao prvo snježnicu Stokić dulibe, te vrtline u dubini šume pod istočnim vrhovima, gdje je u ratu bilo jedno od uporišta partizana. Najprije sam pokazao zaobilazni put do snježnice kojim je za sušnih ljeta iznašan snijeg za potrebe domaćinstava. Nekoji me slijediše, dok je Božičević kao iskusen speleolog pošao prečacem.

I tek što smo neki stigli do ulaza, Božičević je već bio na dnu snježnice i snimao njene zaledene dvorane, snijeg, izlaze i most koji je presvođuje i dijeli na dva ulaza. Istočni otvor je vrlo strm, s vlažnim i skliskim stijenjem, gdje je ulaz nemoguć bez sigurna konopa. Zapadni je također kamenit, ali ima stepenastih usjeklina, stoga je silaz uz malo penjačke vještine savladiv bez opasnosti. Božičević ipak nitko nije slijedio, jedino se Miljenko Mrša, kao smjeliji, spustio do njega. Po povratku iz snježnice oba su pomalo drhturila od zime, jer su podulje proveli na temperaturi ispod nule, dok je napolju temperatura iznosila 20—25 stupnjeva Celzijevih u hladu. Nekoji su stajali podalje od snježnice, jer nisu imali smjelosti da zavire u njene otvore.

Napustivši snježnicu krenuli smo livadama do uporišta partizana iz drugog svjetskog rata, obišli veći dio prostranih vrtova, livada i šume, vratili se na mjesto odmora i spremili se za povratak. Podne je već daleko iza nas, a uz kraće odmore imamo 2—3 sata hoda do kuće.

Krenuli smo. Na čelu kolone grabio je Vlado Ive Balena sa suprugom i kćerkom. Slijediše ih Mrša sa suprugom, kćerkom Mimicom i sinčićem Vinkom, zatim Knifićka, Božičevićka, Lokmeri i Zaco. Na začelju, kao najstariji, traljasma ja, Šime Balen i naše bolje polovice, a rijetko se od nas odvajao i Glavičić. On bi se pri svakom odmoru udobno opružio po suhom lišću zagledavši se u krošnje visokih bukava, kroz koje su se nazirale male krpice plavoga neba. Božičević je bio kad naprijed, kad otraga, uvijek s fotoaparatom u rukama, dok je Oštrić, zaljubljen u samoču i razmišljanje, zaostajao iza cijele kolone.

Na Baričević dolcu nas je dočekao Vlado sa svojima, ležeći opružen na travi, gdje se svi prikupismo i krenemo Premužićevom stazom kući. Navečer smo se opet sastali da poljudikamo, potom svi zadovoljni polazimo na spavanje, da se odmorimo pod skutom velebitske svježе noći.

Planinarstvo kao način života

Prof. KRUNOSLAV MILAS
ZAGREB

— Baš dosadna neka kiša, — reče Šime zagledajući kroz prozor doma dok su mu prsti nervozno čupkali bradu. — Gnjavi, — dobacuje okupljenim domaćinima koji pristavljaju džezve prve jutarnje kahve, one prave bosanske.

Dok vani kiša neumorno dobuje po krovu, još pospani ljudi promatraju Šimine cipele i ogrtač, duboko uvjereni da nitko normalan ne izlazi na ovakav kijamet kad se nebo otvorilo i sa zemljom sastavilo.

— Jes' loše, — odgovara netko. — A posebno za povratak na Lopatu. Ima do tamo i pet sati.

— Do Jezera je još dalje, — glasno razmišlja Šimc. — Kad se vratim s kolima, odvest ću svoje na Prokoško jezero.

Otišao je u kišu koja mu je prstila oko nogu, ostavivši tucet zapanjenih očiju na prozorima doma, zagledanih u njegov lik koji se gubio u kišnoj izmaglici.

— A jes' lud...

Dok smo doručkovali čuli smo priču o »tom vašem ludom Zagrepčaninu« kome ni kiša ne smeta. A on će na Lopatu, kažu kroz smijeh. Ne zna on kako je to kad te pet sati prestano pere kiša...

— A koliko je do Fojnice? — pitamo.

— Isto toliko.

— Onda je i nama vrijeme krenuti, — diže se Senad. Odlazimo s kišom, a prozor ponovo pun zapanjenih očiju.

— A i ovi su... — vjerojatno je zaključio netko.

— o —

Dva dana prije sjedili smo pred domom na Lopati iznad Kreševa sa starim domarom Jozom. Kroz prvi mrak sumnjičavo smo pogledali na nebo koje se navlačilo oblaci-ma.

— Bit' će vam gadno sutra, — reče Jozo. — Kroz maglu i kišu na Bitovnji se teško snaći.

— Mi ćemo ipak dalje. Moramo.

— Zato je vaš kolega Zagrepčanin uhvatio baš lijep dan.

— Zagrepčanin?

— Jeste, eno mu i auta iza kuće parkirano. Stigao je ovamo sa ženom i dvoje djece, gotovo nejačadi. I pošao, kaže, na Pogorelicu. Uprtiše se sve četvero i podoše. Pravi planinari, oni stari, — reče, a u glasu mu se osjećala nostalgija i poštovanje za »ondašnjim« planinarima.

Bio je to naš prvi susret, ako ga tako možemo nazvati, s tim čudakom koji je udario istim planinama kao i mi, vukući usput djecu sa sobom.

Sutradan ga susretosmo na Pogorelici. Srednjevisoki bradonja trideset i nekih godina. Nije nam trebalo mnogo da se upoznamo. Redovito idu svi zajedno, cijela obitelj. Sin od sedam i kćerka od osam godina mogu već dobro potegnuti.

— Nose i naprtnjače, — komentiram.

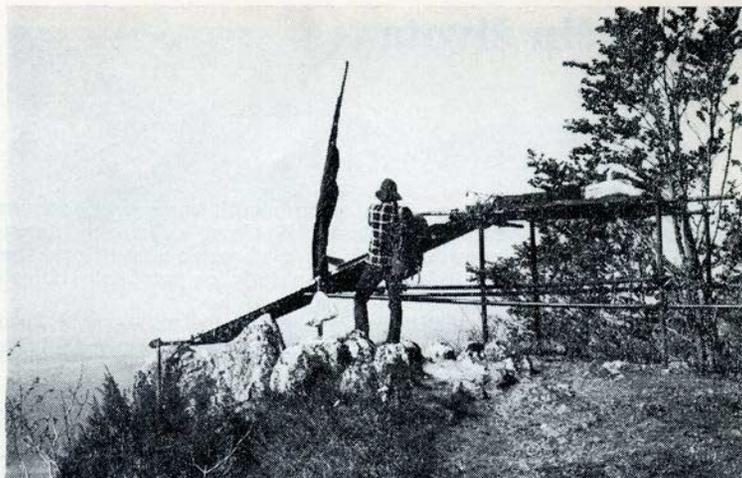
— Svakako. Svatko nosi svoju vreću za spavanje. I jabuke.

— Prošli su Šimini svijetom. U vrijeme njegove magistrature boravili su i u Americi. Kroz kišu koja je vani počela padati pred nama se otvarala njegova priča o Flo-

Sklonište PD »Susedgrad«
pod Kamenim svatima

Foto: K. Milas

Poligon za poletanje zma-
jeva na Kamenim svatima

Foto: Dr. Z. Poljak

ridi, Koloradu, Yellowstonu i, ravnopravno Americi, o Velebitu, Cvrncnici i Prenju. Planinarsko iskustvo izvire iz njih kao nešto normalno, kao način života. Sime planinari otkad je prohodao; prvo s roditeljima, zatim s društvom, a danas s obitelji.

I dok se razgovori šire oko nas, sve nas pomalo tišti Vranica sa svojih dvije tisuće metara i kišom koja dosadno pada vukući maglu za sobom. Druga je polovina kolo-voza, planinom se navlači jesen.

— Ja ću sutra po automobil na Lopatu, a popodne sam na Prokoškom jezeru na Vranici, — reče Sime.

— I mi ćemo na jezero, ali preko Vranice. Ako nam kiša ne dopusti, onda preko Fojnice, — govorimo pritisnuti vremenskom prognozom i još uvijek mokri od prethodnog dana.

Jutro je i kiša dosadna, jesenja. Nastavili smo ipak preko Fojnice u namjeri da se vratimo u Sarajevo, ali smo u izuzetnom spletu okolnosti i susreta s gostoljubivim domaćinima (što zaslužuje posebnu priču), ipak stigli do doma na Jezeru. Nismo se pravo ni raskomotili, kad se na vratima pojavi Sime sa svojima.

— Znao sam ja da ćete vi stići prije mene, — usklikne radostan kad nas je vidio. Sad smo već bili stari prijatelji.

Uz razne mliječne proizvode, kojima obiluju pastirski stanovi oko doma, sjedeljka i razgovor otegoše se dugo u noć. O nevim avanturama, planinama i mogućnostima da se sa cijelom obitelji krene na podužu planinarsku turu. A tokom večeri netko od nas usput nabaci:

— Šime, daj da se dogovorimo i ponekad podemo zajedno na neki izlet.

Njegov mi je odgovor tek mnogo kasnije postao jasan:

— A zašto? U planinama ćemo se već sreći. Ako se i ne sretnemo, planine će uvijek sretati nas i kroz njih ćemo se poznavati. I voljeti.

Slijedećeg nas je jutro čekao povratak u Zagreb, a Šimu, kome smo u tom času iskreno zavidjeli, vrh Vranice, Nadkrstac (2112 m), sav okupan u jutarnjem suncu. Tek u daljini sramežljivo su se pokazivali ostaci jučerašnjih oblaka.

— Ti si ipak sretniji od nas, — domahivali smo mu u odlasku, dok je iza nas ostalo zanovijetanje njegovog sinčića:

— Tata, ja ne bih na vrh. Ostal bum u domu! — I Šimin miran, ali uvjerljiv glas: — Već sam ti rekao: ako idemo, i ti ideš, a ako ne, ni ti nećeš.

— o —

Prošle su dvije godine. Susret sa Šimom prekrila je prašina ostalih novijih planinarskih susreta koji se gomilaju i, ako ih ne zapišemo, proviruju tek ponekad kroz sje- deljke uvečer u planinarskom krugu ili kroz pregledavanje starih dijapozitiva.

— Treba nam vidjeti novo sklonište na Kamenim svatovima, — reći će mi Ivo jedne proljetne nedjelje, neprikladne za duži izlet. Podosmo.

Kameni svatovi u proljeće, okićeni još uvijek praznim bezlisnim stablima, providnijih su i daljih vidika nego inače. Na strmini njihovih vršnih stijena sagrađen je i poligon za polijetanje zmajeva. Nov je to i opasan sport, ali nam je u tom trenutku drag kad vidimo da ovo stijenje i provalija ispod njega privlače i nekoga drugog osim nas planinara.

Jedan bračni par upravo je s djecom silazio sa vršnih stijena dok smo se mi divili vidicima. Kroz usputni pozdrav odjednom osjetimo da su nam ta lica odnekud poznata.

— Šime! — usklikne Ivo, jer je zaista bio on.

Pozdravili smo se kao stari prijatelji. Vidjelo se, i njima je bio drag ponovni susret.

Obišavši novo sklonište pod Kamenim svatovima, još uvijek u fazi izgradnje, ali ipak

lijepo, vraćali smo se put Ponikvi pretresajući ovih godinu i po dana od posljednjeg susreta. Razgovorom je priča o Šimi i njegovoj planinarskoj obitelji rasla oko nas, dobivala nove oblike, postajala nešto lijepo, izuzetno, trajno, čak način življenja, ono čemu se posvećuje ljubav cijele obitelji.

— Ostali smo na Vranici još tri dana. Morali smo obići Krstac, Nadkrstac i Sarajevska vrata. S djecom, dakako. A i vrijeme nas je poslužilo.

— Za Novu smo godinu bili na Ratkovom skloništu u Samarskim stijenama. Tog se puta ipak nismo usudili poći s djecom. Previše je snijega.

— Prvog svibnja išli smo u Paklenicu. Moraš, — reče kao da se ispričava. — U to su vrijeme svi tamo.

— Nedjeljom prije ručka skoknemo do Ponikvi i Kamenih svatova. Tek da prohodamo, a i uspomene nas vezuju za ovo mjesto.

— Maloj je, naime, ovo bila prva tura koju je sama prešla, — nastavi njegova supruga. — Od Ponikvi do Kamenih svatova. Bile su joj ravno dvije godine. Trajalo je to dugo, ali uspjela je.

— Sad su djeca veća, pa je i lakše, — nadoveže Šime. — Bili smo u siječnju na vrhu Bitoraja. Naš troje; supruga je ostala kod prijatelja u Fužinama. Ono kamena što proviruje iz crnogorice bilo je snijegom i burrom prekriveno. Navezali smo se jer se oko podneva i nebo spustilo na Bitoraj. Jednom

prilikom i sina i mene je mala zadržala dok smo dobroano klizili. Zaista, sada se već može i na njih računati.

— A ne kažeš da ste se umjesto pet zadržali deset sati, — dobaci mu žena. — Kad ste se vratili, upravo sam pošla po spasilачku ekipu.

— Paničar!

— Ali, tada sam odlučila: nikuda više nećete bez mene. Nimalo vam ne vjerujem. Moram paziti na vas.

Govore oni tako malo nama, malo sebi, zadovoljno se prepirući. I dok nam oči lutaju neprolistalom šumom i proplancima oko nas, misli su obuzete slučajnim susretima i ljudima. I planinama koje nas sve privlače i spajaju...

Rastali smo se uz obavezno »doviđenja«. Nismo dogovarali susret u Zagrebu. U planinama ćemo se ponovo sresti.

— o —

— A nismo ga vidjeli gotovo dvije godine... — rekoh.

— Da smo više hodali planinama, češće bismo ga sreli, — odgovori Ivo.

A sresti ćemo ga. Ponovo njega, sa cijelom obitelji, kao i toliko druga manje ili više poznata potucala što vikendom kruže planinama, da bi već ponedjeljkom, idući na posao, gledali tu našu uvijek prisutnu i izazovnu Medvednicu, razmišljajući o narednom izletu i ponovnim susretima. Jer premalene su ove planine, a prevelika naša ljubav prema njima.

Bivak hajduka Šimića u Kamešnici

DUŠAN VRDOLJAK

OTOK kod SINJA

Andrijica Šimić, posljednji je znameniti hrvatski hajduk. Njegovo je ratništvo bilo nadeleko poznato. Rodio se 2. listopada 1833. g. u hercegovačkom selu Grudi. U svojim mladenačkim godinama pod jarmom turskog zulumata odlučio se u hajduke sa svojih 35 drugova. Oko 11 godina život su provodili najviše po planinama u Bosni i Dalmaciji, skrivajući se u duboke šume. O Šimiću su spjevane mnoge pjesme i objelodanjena jedna povijesna knjiga. Sa svojim drugovima najviše se zadržavao u planini Kamešnici i to na predjelu Poljane gdje se, po pričanju starijih ljudi, skrivao u duboko skrivenoj pećini. Današnji čobani Poljana tvrde da je Šimić u toj pećini ostavio mnoge vrijedne stvari. Pjesma nam to potvrđuje i veli: »Ta se roba i danas nahodi u planini pustoj Kamešnici«.

Što je tadašnje hajduke navelo baš u Kamešnicu? Možda putevi što su vodili do same nje ili to što je bila na samoj turskoj međi. O blizini turske granice svjedoči i kula Žlabina što je služila za obranu od Turaka, a nalazila se na južnom dijelu Kamešnice između Malih i Velikih Korita — danas potpuno ruševna. Pored nje može se naći 5—6 grobova gdje su pokopani svatovi što su ih Turci noću ubili. Pretpostavlja se da je s te kule bio dan znak Sinjskoj tvrđavi da se približava velika turska vojska 1715. g. Više narodnih pjesama kazuje o borbama s Turcima na Kamešnici a napose o bitci između Livanjskog bega Kujundžića i Šimića kod vode zvane Brljuša u Poljanama. Tu hajduci pobjeđuju iz zasjeđe 300 turskih vojnika. Harambaša (tako su Šimića zvali) sa svojim dru-

govima ljeti bi boravio na planini, a zimi bi se povlačio k svojim prijateljima jatacima. Tako se priča da je Šimić silazio u Zlidoce kod Blaža Jurele i u selo Voštane svom drugu Frani Akrapu.

Hajduk Šimić prisustvuje i viteškoj igri Alci u drevnom Sinju 1861. god. na poziv zapovjednika Alke. Sam vojvoda šalje mu u planinu pismo što ga upozorava na kratku povijest, i poziva da izabere najbolje kopljanike za trku. Za tu svečanost Andrijića oblači najsvečaniju starinsku odoru: na prsima skupljena ječerna sa srebrnim tokama, o pojasu kubura zlatom okovana, a na glavi zapeškirena kapa.

Nemam namjeru u detalje opisivati što se sve zbivalo na planini Kamešnici za vrijeme njegova hajdukovanja, nego iznijeti istinit, a za Šimića i njegove drugove sudbonosan događaj kada su se zauvijek rastali s planinom. Šimić na izmaku 1870. godine, proganjan i napadan sa svih strana od Turske i austrijske carevine, odluči da se skloni na sigurno mjesto i da tako prezimi zimu. Donosim doslovne riječi Šimića što ih je dao za novine Pučki list (1902) koje su izazile u Splitu.

»Bilo je pred jesen. Valjalo je tražiti sigurniju pećinu za iduću zimu. Obigrah svu planinu Kamešnicu dok nađoh baš pri vrhu nje zgodan logor u jednom obru (brijeg) ispod kojeg se nizala lijepa prodol puna bukava, jela, jasenja, grabovine i svakog drugog gorskog drveta. Prijatelji iz sela za mjesec dana vremena dogonili su mi hranu u ovaj novi logor. Smjestim Meštrovića i Seku-

lovića (hajduci) u dvije prijateljske kuće, neka paze ima li tražbe (potjera), pa kad bi se ukazala, da brže dojavu meni i kolegi Nosiću. Prispješe točno. Svisveti uvijala mečava. Nastala vedrina, a mjesec bio u štapu. Nosić bi se najeo i napio te zakrči i zaspi, a meni se ne da zaspat te iziđem iz logora. Zaogrnuo bih se gunjcem, ali isto bi ujedala vedrina, kao da meso sa mene rezaše. Gladni vukovi vijali bi nemilo iz prodolja. Vratolomine pokrivene snijegom i okolni vrhovi bijelili su se na mjesečini, a tih vjetrić dizao bi pahuljice mečave i raznosio ih na oblake niza strane. Kad ne bih mogao dulje podnositi žestine leda, zavukao bih se u pećinu. Dan za danom prolazio, a ne bijaše ni Meštrovića ni Sekulovića k nama u planinu. Jednog dana opazismo podaleč podno jednog obra gdje se netko vere kroz jele. Zaklonismo se obojica, svaki za svoj kamen, nategosmo puške, te čekasmo tko će proviriti iz jelike. Eto hajduka Meštrovića i Sekulovića.

— Što se doli kaže? — upitam ja.

— Zlo i naopako, odgovori mi Sekulović. Odlučili su opkoliti svu planinu Kamešnicu, serdari i kolonaši (vojskovođe), pa da smo orli ne bi nas odavle perje iznijelo, već moj Šimiću, gorski harambašo, bježimo dok je još vrijeme.

— A kuda ćemo?

— Glavom bez obzira!

— Poslušat ću te, Sekuloviću, ali mi se nešto zlovidno kaže.

Odosmo u pećinu, uzesmo što mogosmo ponijeti te se rastadosmo s našim milim lo-

Pojata na Blacama u koju je navraćao hajduk Šimić

Lijevo V. Kurlaj,
desno ostatak kule Zlabine

gorom. Kad bijasmo po dnu planine, okrenuh se k njoj te rekoh: Zbogom moja kitna Kamešnice, dosta si puta sakrila i zaklonila, ali me više nećeš vidjeti. Pa zbilja, pogodio sam što rekoh...«

Razjari se i zubima škrinu
i s družinom side niz planinu.
Kad su sišli kroz drveća gusta,
osta sama Kamešnica pusta.
Na nju Šimić zadnji pogled skrenu
I družinu svoju opomenu:
Kamešnicu vječno ostavljate
i s njome se danas pozdravljate.
I možete uistinu znati
nećete je više ugledati.
Zablista mu suza na zjenici
i zavika pustoj Kamešnici:
Ostaj zbogom, Kamešnico divna,
i kućico moja primitivna!
Šimić na put s omladinom kreće
s kojega se više vratit neće.
Nit' će više na proplanke tvoje
izvest sive sokolove svoje.

Autor: Ivan Mimica, isječak iz knjige
»Hajduk Šimić, gorski harambaša« (1892. g.)

U strahu od potjere i zbog jake zime hajduci ujutro 9. siječnja 1871. god. napustiše Kamešnicu. Preselivši se u selo Zagvozdo, gdje im se sprema izdaja, a potom tamnovanje u Kopru punih 27 godina.

— * —

Narod podkamešničkih sela Otoka, Gale i Rude živio je isključivo od brda i planine baveći se stočarstvom i tako koristio prostrane pašnjake svoje planine Kamešnice za ispašu stoke. Stoku su čuvali seoski čobani — četiri mjeseca — u velikim »jatima« (skupinama), obično za plaću. Po tradiciji najstariji čuvari bili su Žižići iz Otoka, a Bitunjac iz Rude. Bilo je mnogo i onih što su čuvali svoju vlastitu stoku, tako da je jedno vrijeme čobanovao i djed mi Stipan u Maloj gori. Budući da je to bivalo na planini iznad 1500 metara, stanovalo bi se u priprostim kaželama (kolibama) što su ih sami podigli uz kakvu liticu, a na krov su stavljali gustu ledinu. Drugi, koji su bili naniže, imali su svoje staje. Bilo ih je mnogo, osobito na Bitunjskom podu i Međugorju.

Kamešnica je s južne strane jako oskudna šumom, jedino je obrastao predio Miličić i Poljane. Kako je teško narod iz sela Otoka dolazio do bukovih drva iz Miličića, govori nam podatak da se pješačilo s magarcima i do pet sati u jednom pravcu, uz slabu prehranu i oskudicu pitkom vodom, uvijek u strahu da ih ne uhvati bosanski lugar. Sjeklo bi se sa sjeverne strane planine i teškom mukom iz dubokih dolaca izvlačila takozvana japija (drvena građa).

— * —

Planinarstvo u Cetinjskoj krajini ima dugu tradiciju. Zaista je to lijepa i pitoma krajina. Hladna rijeka Cetina što izvire ispod Dinare i planine što je okružuju čine je još ljepšom. U Sinju postoji PD »Svilaja« već punih 60 godina. U novije vrijeme misli se na markiranje okolnih planina. Općina je planinarima ustupila bivšu školu u selu Koritima (680 m) za buduću dom. U Kurtagića docu, na donjoj Kamešnici, održano je davne 1936. g. prvo skijaško natjecanje za Dalmaciju za koje je najviše bio zaslužan popularni planinar Stipe Vrdoljak iz Splita. Na planin-

skom prijevoju Vagnju bilo je sve donedavno omiljeno skijanje splitskih »Mosoraša«. Himalajac Stipe Božić često je za trening koristio skijanje i obilazak Kurtagića doca (1611 m), a za zimsko priječenje sjeverni dio Kamešnice. Zahvaljujući nama planinarima mnogi, a osobito mladi, odlaze u planine. Kao primjer navodim mladi bračni par Ivana i Mariju Šipić iz sela Vedrina (kod Trilja) koji dolazi svake godine iz dalekog Pariza da sa čežnjom u srcu obidu svoju Kamešnicu i osvoje njen najviši vrh Konj (1856 m).

Orlovača u snu i stvarnosti

SAKIB KLIKO

JAJCE

Sve je počelo čitanjem knjige »Ka visinama i ćutanju« od Raška Dimitrijevića.* Možda inače nikad ne bih otkrio tajnu koje sam se i sam plašio i nisam se usuđivao da je ikome saopćim. Čitajući Raškovu knjigu taj strah se u meni još više povećao i smatrao sam da će mi biti lakše ako se nekome povjerim. Ovaj članak bit će kratak prikaz i Dimitrijevićeve knjige jer su tema knjige i moj slučaj gotovo identični, s tom razlikom što se moj san još nije u potpunosti preslikao kao stvarnost, a ne bih to nikad ni poželio.

Često razmišljam o slučajnosti kako sam na vrijeme došao do Dimitrijevićeve knjige i čvrsto izabrao odlazak u stijenju moje najdraže planine, planine koju sam poznao prije nego što sam joj prvi put išao u pohode. Poznao sam je iz sna o kojem ću pričati, upoznao sam je kad sam samo sanjao da ću jednog dana biti planinar, penjač.

Kao dijete, ni sam ne znam kad je to točno moglo biti, sanjao sam golemu stijenu koja me uzela u zagrljaj s još jednim prijateljem. Ni stijenu ni prijatelja nisam poznao, i jedno i drugo upoznat ću igrom slučaja niz godina poslije usnulog susreta. Ni u snu nisam mogao da odolim toj djevičanskoj ljepoti stijene i izazovu koji i sad osjećam kad se kao penjač nađem ispred takve stijene.

Penjali smo se, ja i moj prijatelj iz snova, naravno, u snovima. Penjali smo se kao što to činim sad, čini mi se da sam uživao u svakom detalju, u svakom pokretu i u svakoj travci. I po dolasku do najljepšeg detalja stijene, zastao sam nepomično promatrajući svog prijatelja. Trgao me njegov poziv da

krenem i... ne znam što se zapravo desilo. Padao sam dugo kao i u svakom snu. Već sam vidio i svoju krv u užarenom pijesku. Probudio sam se, a pao nisam. Koja sreća u tom času što je to bio samo san. Strah me je bilo o tome da razmišljam, a da ne spominjem kako me je bilo strah kad pomislim da sve to nekom ispričam.

Tog sna sam se prvi put prisjetio u osnovnoj školi. Sjećam se kad je učiteljica naredila da na satu likovnog odgoja crtamo jedan prizor iz nekog svog sna. Od mnoštva dječaćkih snova meni je kroz glavu proletio taj san. Ne znam zašto, nisam se ni pitao. To pitanje sam sebi postavio mnogo poslije, tek onda kad sam se s tom stijenom susreo u stvarnosti. Znam i to da je to bio najbolji rad prema ocjeni učiteljice (inače bio sam talentiran kao slikar i mnogi su tada u meni vidjeli budućeg umjetnika).

Možda se nikad više ne bih prisjećao tog sna i ne bi mi se toliko urezao u pamćenje, u krv, u cijelo tijelo da 29. veljače 1978. godine nisam posjetio stijenu Orlovače (najviši vrh Hum-planine). Ja i moj provjereni prijatelj planine Skelo toga smo posljednjeg popodneva u veljači bilj na Orlovači. Nije to bio prvi susret s Orlovačom, ali bio je prvi susret s njenom stijenom. O tom prvom susretu sa stijenom Orlovače pisao sam jednom prilikom i u NP pod naslovom »Mogućnosti bavljenjem alpinizmom u jajačkim planinama« (br. 7—8, 1980).

Od ulaska u stijenu i savladivanja svih teškoća, pa i razgovori s prijateljem, sve mi se činilo nekako poznatim, kao da smo već prošli ovom stijenom iako je ovo bio bio naš prvi penjački susret s njom. Nisam punoabraćao tome pažnju misleći da je to neki odraz zadovoljstva, sreće ili uzbuđenosti.

* Lirsko-refleksivna pripovijest, nastala u periodu od augusta 1946. god. do maja 1947. god. Svjetlost dana je ugledala tek 1981/82. u izdanju Delta-pressa. Poseban osvrt na nju napisao sam u NP br. 7—8/82.

Prelazak iz opasne prečnice u strmu plohu dugačku dva-tri metra, učini mi se toliko poznatim kao da sam po stoti put tu došao. Obuzelo me nešto nepoznato i neprestano sam se pitao otkud poznajem tu stijenu. Onda mi kroz glavu proleti moj san naslikan u osnovnoj školi. Prisjećanje one noći kad sam u snu prvi put upoznao ovu stijenu — skamenila me je. Legao sam po hladnoj stijeni, zatvorio oči i nisam smio da progledam. Nisam bio siguran sanjam li ponovo ili je to stvarno ona stijena iz mojih dječaćkih snova niz koju sam padao cijelu noć. Svakog sam trenu očekivao kako ću početi da padam.

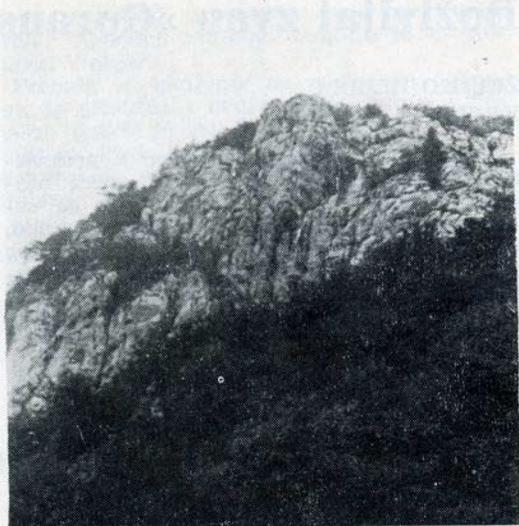
Moje je razmišljanje prekinuo Skelov povik neka idem, šta čekam, šta se desilo? Oklijevam da oči otvorim, a tek da se pomaknem? Tijeio mi se zaljuljalo, nisam se mogao kontrolirati. Ponovo sam vidio svoju krv na vrelom pijesku, sav život mi je pred očima preletio kao na filmskoj traci. Kad sam se trgao i progledao, ležao sam na kosini koja je spajala prečnicu i spomenutu policu. Ispod mene dubina, noga na samoj ivici. Sretan sam što sam živ. Podižem se da što prije ostavim ovo mjesto. Nisam imao snage. Pozovem prijatelja da mi pomogne. Uz njegovu pomoć savladam strmu policu. Nisam mu ništa pričao. za nemoć sam već imao spremnu priču.

Naredne noći nisam oka mogao da sklopim. Nisam mističan, ali ne mogu sve to ni olako da uzimam, jer čovjeka još nismo potpuno objasnili. Uvjerio sam samoga sebe da se ne smijem igrati s tom stijenom i stalno sam je se pribojavao. Izbjegavao sam je prilikom svakog pohoda na Orlovaču.

Divna je to stijena. Stalno me je izazivala, mamila i nešto novo mi otkrivala. Skoro da se nisam više ni prisjećao toga sna. Sa sobom sam u vojsku ponio veliku fotografiju stijene Orlovače i svakodnevno je gledao, uertavao smjerove i varijante koje sam kao ispenjati nakon povratka kući. Potpuno sam prestao da se plašim te stijene. Smatrao sam da je to moja svetinja, da sam baš zbog toga sna i svega doživljenog pri prvom susretu s njom postao ono što jesam, šutljivi i predani rob planine i stijene.

Sad se pitam što bi bilo da mi do ruku nije došla spomenuta Dimitrijevićeva knjiga. Možda bih otišao, penjao se kroz stijenu i završio kao u snu? Opet se pitam je li moj san bio ostvaren već prvim susretom s ovom stijenom? Prepoznao sam je, sve se završilo nestvarnim padom, kao i u snu, u oba slučaja vidio sam svoju krv, u oba slučaja osjetio istu sreću i zadovoljstvo što to nije bila stvarnost. Jeste li voljeli osobu, voljeli, a morali se rastiati zauvijek? Lakše sam podnio takav rastanak nego što podnosim pomisao da stijeni Orlovače moram zauvijek reći »zbogom«.

Dugo me je ta misao progonila. Odjednom sam se počeo stidjeti samoga sebe, pa i pla-

Velika Orlovača u stvarnosti

Foto: S. Kliko

nine. Zar je potrebna psihoanaliza i filozofiranje kad je u pitanju planina i ljubav prema njoj? Ne! Ja to neću dopustiti, neka o tome raspravljaju oni koji budu sve ovo pročitali.

Po povratku kući ići ću u pohode Humplanini, penjat ću se njenim stijenama i pokazati koliko je jaka ljubav prema planini i da na tom putu nema prepreka. I pored toga što mi se taj san duboko urezao u pamćenje i što su moji odlasci u planinu postali životni i filozofski stav, neću dopustiti duga raspravljanja o tome.

Otići ću sam, prolazit ću njenim bespućima. Pokušat ću da savladam stijene i detalje koje još nisam prošao, ne zato da bih o tome govorio ili pisao, nego da bih sebe uvjerio kako se smijem približiti tom trenutku kada me više neće biti. Planina, stijena i boravak u njoj naučili su me kako da se dočeka i posljednji trenutak života. Nikad nisam tražio slavu u planini i stijenama, nikad im nisam prilazio kao sportu, nego sam u planini i stijeni tražio život i sebe u tom životu.

Orlovača će i dalje ostati ona ista. Ona me je dva puta pobijedila, jednom u snu, a drugi put u stvarnosti, i zato ću je dugo, doživotno pamtit.

Raško Dimitrijević, čija me knjiga svega ovog prisjetila, ispravno kaže: »Da bi se jedna stvar duboko urezala u pamćenje, potrebno je na neki način biti pobijeden od nje«.

Ne stidim se reći da je moja ljubav planina. Iako je prema meni ravnodušna, mami me i zove zbog toga što ja u sebi osjećam potrebu za njom.

Doživljaj zvan »Goranski biseri«

ŽELJKO HLEBEC

KRIŽEVCI

Dvadesetak godina družim se s prekrasnim ljepotama Gorskog kotara, meni najdražeg kutka naše zemlje. Obilazim ga uzduž i poprijeko, snimam i pišem o njemu. Osjećam da ga poznajem kao samoga sebe a eto, tek ovoga ljeta posjetio sam najljepše goranske bisere — Zeleni vir i Vražji prolaz. Bilo je to za mene novo čudnovato uzbuđenje, neobičan susret s djelićem velike i bogate riznice planinskih ljepota Gorskog kotara, neobičan povrat dvadesetak godina unazad kada je svaki moj vikend bio posvećen planinama.

Stotinama puta projurio sam kroz Skrad, no jednog sunčanog ljetnog dana skrenuo sam na usku i prašnjavu cestu koja me vodila kroz šumu sve niže i niže u brojnim zavojima do malene planinske livade okružene šumovitim strminama. Tu počinje doživljaj zvan »Goranski biseri«, tu gdje tišina šapuće i remeti je tek šum vode i cvrkut ptica. Na livadici je maleno jezero, potocić i stara hidrocentrala koja desetljećima neumorno radi. Tu je i mali izletnički dom ispred kojeg putokazi pozivaju prema Zelenom viru i Vražjem prolazu.

Krećem lijevom stazom do brane uz jezero a zatim sve više i više stepenicama i šumskim puteljkom uz šumovitu strminu. Tišinu sada sve jače narušuje šum vode i uskoro stojim zadivljen pred sedamdeset metara visokom stijenom preko koje se prelijevaju vode potoka Curka. Ovoga ljeta malo skromniji slap razbija se u tisuće kapljica pred kamenim portalom pećine-izvora zvanog Zeleni vir. Ljepotu pećinskog izvora pomalo je narušila betonska brana i cijevi što vodu odvođe do hidrocentrale.

U najužem dijelu Vražjeg prolaza Foto: Ž. Hlebec

Munjara »Zeleni vir«
Foto: Ž. Hlebec

Vraćam se prema livadi i izletničkom domu, pomalo postidjen što je trebalo proći dvadesetak godina pa da vidim ove fenomene prirode, tako blizu ceste kojom sam često prolazio.

Mali predah, a tada ususret novom doživljaju. Sada me lijepo uređena staza uz potok Jasle vodi prema Vražjem prolazu. Prolazim mimo porušenih stabala, koja ovdje umiru stojeći, i pored odronjenih stijena koje me podsjećaju na poneki gnjev prirode. Preda mnom niču simpatični mostići a zatim i trijemovi koji vode kroz sve uži i stjenovitiji dio kanjona. Svaki kanjon čaroban je i lijep na svoj način, no ako ovaj

treba s nekim usporediti, tada za Vražji prolaz slobodno možemo reći da je — hrvatski Vintgár.

Premda u kanjonu ne očekujem tišinu, ona je prisutna i ovdje. Inače bučan i nestašan potok, ovoga ljeta zbog suše pomalo stidljivo klizi među kamenim gromadama, umanjujući stvarni ugođaj i ime Vražjeg prolaza.

Na kraju kanjona pozdravlja me prijatna nadstrešnica a iznad nje i ulaz u nažalost neuređenu spilju Muževu hižicu. Vraćam se opijen tim divnim ugođajem, sretan zbog još jednog nezaboravnog susreta s maštovitom prirodom.

Veći ljudi, a ne veći planinari

MIRO LAY
ĐAKOVO

Planinarstvo je veselje. Ha? Nedvojbeno. Imaš li neko drugo mišljenje ti što čitaš ova slova? Prije svega, valjda se ne ljutiš što smo odmah na ti, mislio sam, planinari smo, navikli smo na takav drugarski »ti« odnos. Ako nisi, mogu ja i na Vi.

Da ipak nastavim. Kad odem u ta divna brda zaboravim svoj posao, svoje ispite, sve brige i prepustim se ljepoti prekrasnog i jedinog života. Kad sam počeo planinariti i hodati po brdima i brdašcima naših i tuđih krajeva mislio sam samo o prirodi, planinama i plavim nebima. Mislio sam da je najvažnije otkačiti se od svega i svakog i eto sreće na tacni. Šuma, potok, pokoji zasnježen vrhunac, šator i što mi više treba u životu. Za mnom su ostajali planinski putevi i mnogi vrhovi i bio sam puno puta zadovoljan i pokatkad sretan. Moram priznati da je bilo lijepo, jako lijepo. Kratko rečeno, uživao sam.

Vrijeme je prolazilo i, kako kaže naš narod, došla gica na kolica. Došli su trenuci kad sam počeo željeti da neko bude kraj mene, neki put tek toliko da mu pokažem što znam, da se igram starijeg, da vodim. Neki put ne. Htio sam s nekim podijeliti svu tu ljepotu, da nam srca zaigraju zajedno. Da moja suza nađe odraz u nečijem drugom oku, da mi osmijeh razveseli nečije lice. Jer, to je ono zbog čega mi srce leti kao soko, ljubav, čovječe.

I onda neko ode na malo brdo, neko na veliko. Zar misliš da si veći? Misliš da visina brda određuje i tvoju ljudsku veličinu? Možda...

Tu i tamo čujem kako oni »visoki« nađu i neku riječ koja nije najljepša za one »niske«. Treba li im to? Zar nisu našli dovoljno svog zadovoljstva i uspjeha, čak, da ih

mora zanimati kamo se penju tamo neki malecki, koji obično nemaju pojma. Mislim da ne mora biti uvijek veća stvar osvojiti neku grdosiju od izleta u obližnje brdo sa slanimom na ražnju. Zar ne tražimo mi sebe kroz ljude, prijateljstvo, ljubav?

K vragu i vrh, ako kraj mene nisu pravi ljudi, svjetski ljudi, ljudi koji mogu shvatiti i onog koji tek počinje, pomoći mu kao bratu. Düşe nam žude za ljudima, našom i njihovom srećom. Zar nam ne bi trebalo biti drago, ako neko kraj nas uspije u nekom pothvatu i dohvati te divne nebeske trenutke? Da mu zavidimo? Da mu osporavamo? Da se natežemo koji je vrh viši? Ma 'ajte, molim vas.

Molim svoje drugove planinare da nakon spuštanja s vrhova ne zaboravljaju mnoge izlete kad se nosi gitara i kad pjesmu nosimo u sebi. Molim ih da uzmu u obzir da nekom za sreću treba mnogo i visoko, a drugima je dovoljna obližnja šuma i nečije oči i osmijeh. A sve je to planinarstvo.

Zato ćeš biti uvijek na ti, ti drugaru, što se penješ po planinama bilo gdje na svijetu. Uzdaš se u mene, ali dopusti da i ja tražim pomoć od tebe, ako mi zatreba. Ne misli da želim biti veći, ako smislim neki plan koji nije za svakog dostižan. Jednostavno, meni je za sreću potrebno više, dalje, duže, ali mi prije svega treba tvoja podrška, bar tvoja lijepa riječ i misao koja će me ponekad pomilovati kad sam negdje daleko u snijegu. A ja kad sam visoko pod nebom moram i hoću misliti na tebe što šetaš šumama i zadovoljan ložiš vatru negdje na Papuku ili Velebitu jer ću se i ja vratiti tamo, i meni je to potrebno. Pokušajmo biti veći i viši ljudi, a ne veći planinari.

Baš mislim da sam to sve lijepo rekao, a ti se sjeti toga kad budeš gledao one »gore« ili one »dolje«, uvijek. Tek toliko.

Baš nam je bilo lijepo

INETA DRAŽENOVIC

ĐAKOVO

Oštarije. U potkrovlju planinarske kuće tiha muzika, za dobro jutro. Ne ustaje mi se, baš mi je ovako dobro. Oni najsavjesniji već se smučaju tu okolo, pakuju. Kako im se samo hoće? Ja imam još vremena, još malo.

Gledam kroz prozor i biram odoru za danas. Sunce se bori za izlazak ispod blijedo sivih oblaka, a poneki njegov trak daje mi nadu. Obući ću kratke hlače.

Dok silazim s potkrovlja, domar u kuhinji broji kašike. Znam da smo čudna grupa, nas petnaest, ali kašike ne »posuđujemo«. Neka ga, nek se uvjeri da su sve na broju.

Zoran objavljuje pokret. Kad prije, još se moram spakovati. Danas bismo trebali stići do Šugarske dulibe. Zurim za ostalima i ubrzo stižem skupinu »puževa«. Ima nas puno i tokom ovih dana na Velebitu nastalo je nekoliko hodačkih skupina: »jeleni«, »laka konjica«, ali kod »puževa« je, čini mi se, najveselije. Dok muzika svira, Darko hoda po ritmu, a njegova naprtnjača, s mnoštvom izvana povješanih sitnica, njiše se, a ponekad bome nešto i lupne. Liči mi na one trgovce iz davnih vremena koji su imali sa sobom sve što ti je ustrebalo.

Poslije laganog uspona izlazimo iz šumarka. Na livadi su se svi okupili. Zmija! E pa konačno. Dečki su već postali nesretni. Već više od tjedan dana smo na Velebitu, a ni zmiju nismo sreli. Kad se sjetim kako su nas isprepadali s poskocima. Jurim naprijed, zanima me kakva je. Rokac je drži u ruci i pozira. Šteta je, samo smuk. »Nema veze« — kaže Rokac i hladnokrvno joj skida kožu, trofej. S mesom su dečki odlučili pojačati večeru. Prijatno im!

U šumi nas zatiče kiša i navlačimo kabanicu. Ubrzo se ovako zakamuflirani pretvaramo u krdo jednogrbih deva. Smeta mi ta kišna odora, neprestano mi pada na oči i uopće mi nije ugodno.

Izlazimo na proplanak s kojeg markacija vodi strmo uzbrdo. Vjetar dere. Oni tamo, nekoliko koraka ispred mene, nestaju u oblaci, Velebit je podivljao! Šta je ovo danas? Kiša me polako, ali temeljito kvasi. Vjetar mi je svukao kabanicu. Još malo pa smo na prijevodu, iza njega je valjda nešto drugo. Ne vidim više ni markaciju. Sa mnom su Lidija i Snježa. Drugi su nestali. Nastavljamo ravno kroz oblake, nošene vjetrom. Noge nam se mrznu, a Snježa pokušava brati cvijeće. »Šta ti je? — urlam iza nje, — požuri da se što prije maknemo odavde.« Spuštamo se u šumu. Tu je već puno bolje. Čini mi se da su svi pomalo odahnuli. Dok čekamo ostale pjevamo sve što nam pada na pamet, dovikujemo se, cupkamo. Neki optimisti se pokušavaju ogrjati na svijeći. Krećemo dalje i uporno pjevamo. »Još malo«, kaže Zoran. To malo je potrajalo jedan sat, ali nema veze.

Postavljamo šatore u Šugarskoj dulibi. Kuha se čaj, a tu negdje je i pljoska. Presvlačimo se u suho. Dežurni počinju kuhati večeru, a nas nekoliko obilazi okolinu. Prvo velik ponor, na dnu snijeg. Dečki se približavaju, spuštaju, pokušavaju odrediti dubinu. Dobro, malo me je strah, ali ne zanima me ta rupa toliko. Išla bih vidjeti Degeniju. Čitala sam da se velebitski endem Degenia velebitica može naći tu negdje u blizini. Dok švrljamo okolo, očiju uprtih u travu, vjetar kao da nas želi omesti. Ipak, toplo obučena, uživam u njegovim naletima i uporno nastavljam dalje tražiti. Htjela bih da mogu reći svom profesoru iz botanike kako sam vidjela velebitski endem u njegovom prirodnom staništu. Nema ga. Gdje je? Pokušat ćemo sutra još malo, kad se vrijeme smiri, tu je negdje, sigurna sam.

Večera u šatoru. Vanj se ne može živjeti. Ne jede mi se. Previše je toga bilo danas. Malo okrugli Sumitomo šator njiše se i poskakuje pod naletima vjetra. Volim to. Uvlačim se u vreću. Lijepo mi je.

Rajski do i rajska planina

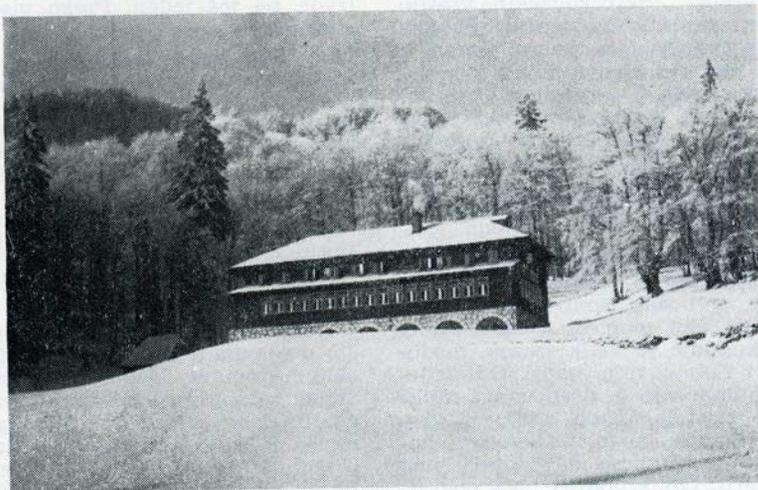
MILICA GOMZI

ZAGREB

Nad »Rajskim dolom«, planinskim hotelom kraj Trnova, tridesetak kilometara južno od Sarajeva, uzdiže se Treskavica. Blau u prošlom stoljeću piše: »Od svih planina koje zatvaraju obzor sarajevski nijedna se ne doimlje tebe toliko koliko Treskavica ili kako je narod zove Treškavica. Tuj vidiš kako se

na golom hrptu podigla dva ramena a među njima visoka glavica, okrunjena krunom od pećina. Gora je ova prava divljač nenaseljena, čista priroda u svoju djevičanstvu.«

Pred »Rajskim dolom« sag bijele djeteline. Dražesne vikendice izviruju iz crnogorice,

U prošloj 1982. god. obilježili smo tridesetogodišnjicu izgradnje ovog planinarskog objekta, koji su podigle i održavaju vrijedne planinarske ruke. Pružio je ugodan odmor tisućama planinara i turista koji su dolazili i dolaze na planinu Treskavicu.

Dom predstavlja jedan od najudobnijih objekata ove vrste u BiH. Danas ima 18 spavaćih soba s ukupno 60 ležajeva, dvije velike sale za dnevni boravak i kuhinju. Opskrbljen je vodom i osvjetljen strujom agregata, otvoren cijele godine. Na visini od 1510 m pruža uvjete za najrazličitije planinarske aktivnosti (planinarske ture i usponi na vrhove, alpinizam, speleologija, skijanje, itd) te odmor, lov i ribolov.

Na Treskavicu se može doći iz Sarajeva, Foče, Kalinovika i s Bjelašnice. Zahvaljujući asfaltnom putu Sarajevo — Trnovo — Foča jednodnevni izlet na Treskavicu postao je stvarnost čak i s usponom

na njen najveći vrh u Pakliješju (2088 m). Put Sarajevo — Trnovo je 35 km, odakle ka motelu »Rajski do« 3 km (asfalt). Najkraći je i najlakši put do doma Josip Sigmund od spomenutog motela, preko Sustavca (gdje je izgrađen planinarski objekt malog kapaciteta), uz potok Hrasnicu do Skoka, Lasića česme, Zagrizala na Kozju luku gdje se nalazi dom. Put je markiran planinarskim znacima i može se proći za 2—2,5 sata lagana hoda.

Spomenimo još da se u neposrednoj blizini doma nalazi pet glečerskih jezera (2 poribljena).

Dom nosi ime planinara, smučara i pionira alpinizma u BiH Josipa Sigmunda-Pepa, člana KPJ od 1939. god.

Za informaciju i kao praktičan vodič nek posluži adresa društva koje održava objekat i planinu: PD »Treskavica«, Ul. Aščiluk br. 1, Sarajevo, tel. 071 23-632.

Sevko Kadrić

ali ne zastajemo. Poznato uzbuđenje tjera nas dalje, u nepoznato. S nama su doputovali Miro i Žarko, u Sarajevu nas dočekali Jansen i Božo te domaćini Ferdo i Vaho. Oni će pomoći plesti niti između nas i planine i prestat ćemo biti stranci, mi Zagrepčani i Samoborci, koji smo treskavičkoj vodi, travi, cvijeću i kamenju pošli u pohode. Put, natopljen i omekšan, štedi nas i mazi zaravankom iza svakog uspona. Obrubljen je jagodama i cvijećem. Šum Hrasničkog potoka vodi nas do Omladinskog doma na Sustavcu (1148 m), simpatične brvnare s osam ležaja. Prva česma, prvi žig i prvo opijanje treskavičkom vodom. Potok, pogodan za vesterne i male planinarske Tarzane, skakuće do Godinjskog, spaja se u Željeznicu, oplakuje bivšu hidrocentralu kod Kijeva i postaje dio Bosne. Penjemo se uz strmi Skok i odmaramo uz česmu Rade Lasića. Šuma najavljuje dolazak noći, ali na livadi na

koju izlazimo, na Kozjoj luci, još je dan. Na dnu livade, ispod stijena, čeka nas dom. »Begova čorba« koju smo imali za večeru zaslužuje poseban članak. Zajedno s kuharicom u šamijama i »begom« koji ju je posluživao. No posteljina je bila čista i bijela, a kroz prozorčice u potkrovlju, gdje smo uskoro pozaspali, sjajile su zvijezde.

Ujutro su se nebom i suncem igrali sivi oblaci. Puteljak nas vodi prema Čabenskim stijenama. Narod susjednih sela išao je za suše moliti na »čabu« za kišu, a mi smo išli moliti se da ne pada... Trebalo je paziti na kamenje ali pogled je lutao prema kameonom vijencu uokrug i prema cvijeću uz put: planinčici i kačunu, ljubičici i mačuhici, ljljanu i tamnosmedoj murki. »Ni na jednoj bosanskoj planini nijesu opreke između pitomine u vegetaciji i karsne divljine i groljeti tako oštre i interesantne kao na Treskavici« — piše Popović u svom Vodiču.

Pokraj Velikog i Platnog jezera dolazimo do Ušljivih vrela i Hercegovачkih vratiju, sedla kojim su prolazili krijumčari duhana. Napuštamo markaciju i s južne strane se kamenjarom penjemo prema najvišem vrhu, Pakliješu. Pred nama se pojavi pašnjak pun ovaca. Pitomu sliku samo načas pomuti sanjaranje o ražnju. Nije ni čudo nakon begove čorbe... Na Đokinu tornju (2088 m) naleti vjetra i magle mute nam vidike prema Visočici i dolini Ljute rijeke, Bjelašnici i Jahorini.

Nastavljamo hrptom s pogledom na Bijelo jezero, pašnjake i stijene. Na izvoru Platnog jezera opet smo neumjereni i uspon do Crnog jezera čini nam se teškim. Sunce je zapelo i kupanje je velik izazov, međutim, ni Ilijaš i Zubovi nije manji. Odlučujemo se za planinarenje s preponama. Suhe grane i debela zaostala nakon orgijanja gromova sapliću umorne noge. Sedam sati hoda je za nama. Još samo da vidimo ovaj usjek, Spasovaču, Oblik, Barice. Na povrat-

ku Crno jezero postalo je Zlatno. Još jedan izvor, pa još jedan. Preko visoravni Šišana silazimo na našu livadu.

»Jedan sat prekovremeno« — veseli se Vaho. Zahvalni smo mu na dječjačkoj privrženosti planini kojom nas je zarazio. Osjećamo se dužni, kako da uzvratimo? »Vi meni dužni? — čudi se Vaho, ja sam dužan vašim nogama, ali nisam očima i duši, jer što oči vide to duša osjeti.«

Na povratku u Zagreb prate nas vode Željeznice, Bosne, Miljacke, Lašve, Vrbasa, Plive, Une, Save i sjećanje na hladnu treskavičku vodu.

Kažu da je Treskavica tako prozvana zato što u njenim stjenovitim vrhovima često treskaju gromovi. Međutim, možda je to zato što se jednog maglovitog, tajnovitog jutra na obali Crnog jezera do ušiju zatreskala planinska vila u bosanskog pastira. I obronke i padine planinske posula sitnim, zvjezdolikim encijanima boje njegovih očiju.

Kako sam počela planinariti

MIRJANA BERKOVIĆ
SPLIT

Uvijek sam voljela sve što je lijepo, a što je ljepše od prirode sa svojim zeleno-šarenim cvjetnim livadama, čarobnim vrhuncima planina, s kojih se pružaju nezaboravni vidici ili prekrasni predjeli uz more (ta, Splačanka sam).

Dakle, sve sam to voljela, ali život je uglavnom više tegoban nego lagodan, tim više što žena, majka, radnica raspolaže sa premalo slobodnog vremena i ne može da se preda radoštim što ih pruža divna priroda oko nas.

Uvijek kada bih na ulici ugledala prolaznika s naprtnjačom na leđima, u gojzericama, zastala bih na trenutak, uzdahnula i sama za sebe rekla: »Blago tebi!« Ili, ako bi ih bilo više, zavidjela bih im a istodobno se i divila, jer idu u meni nedohvatljive visine, netaknutu planinsku prirodu, o kojoj sam mogla samo maštati s obzirom na probleme svoje svakodnevnice i na djecu.

Tako je vrijeme prolazilo, ali je došlo doba kada mi je mlađa kći stasala, pa sam odlučila započeti ono što za čim sam uvijek čeznula, gledajući divni gorostasni Mosor i oku mnogo bliži Kozjak.

Dakle, odlučih, pa što bude, iako sam prešla 45 godina života i prilično okrupnjela. Moju Danijelu nije trebalo mnogo nagovarati. Odlučeno — učinjeno. Jednog nedjeljnog jutra uputismo se autobusom u Kaštel Sućurac, pa kada mogu drugi naći te puteljke sa crveno-bijelim markacijama, moći ćemo i mi. Tako je i bilo.

Prvi put je to za me bilo veoma naporno, ali i radosno stići do jednog planinarskog doma, naići na ljude kakvi se ne susreću na ulicama, u kućama, kancelarijama, kinima — veseli, sretni, preplanuli lijepom bakrenom bojom, uz pjesmu i smijeh. Meni do tada nepoznat svijet. Stidljivo smo ušle, sjele za stol u jednom kutu, uzele čaj, pa kada smo ugodno predahnule, prošetale smo okolicom doma »Putalj«. S divljenjem smo promatrale odozgo naš divni Split obavijen sumaglicom, Sedam Kaštela, more i otoke. Ushićenju nije bilo kraja. Pred smiraj dana počele smo se spuštati, što je bilo lakše od uspona, ali ipak su mi koljena klecala. Kući sam došla mrtvo umorna, a još nekoliko dana nožni su me mišići tako boljeli, da nisam mogla ni makac. Ali po savjetu dobromamjernih poznanika odlučih ne posustati.

Iduće nedjelje moja Danijela i ja ponovno smo na istoj planini, jer je nama početnicima takav izlet najlakši s obzirom na dobre autobusne veze (svakih petnaest minuta).

Poslije smo se odlučile krenuti na malo duže izlete: na Mosor, Malačku, Veliku Paklenicu ili negdje drugdje, bliže ili dalje.

U početku smo išle neopremljene tj. u suknji, sa sportskim cipelama, te nekakvom sportskom torbicom i s toliko hrane da možemo prezalogajiti. Nisam se mogla odmah odlučiti na trošak za nabavku potrebne opreme, jer sam bila u nedoumici hoću li zaista izdržati, jer nabavka planinarske opreme ipak zahtijeva priličan izdatak.

Ali volja i sve veći elan bili su odlučni da se propišno opremim.

Tako smo nas dvije, uglavnom same, kružile jednom po Kozjaku, jednom po Mosoru i još kojekuda i uživale, uvijek ponovno sretne i zadovoljne. Tek poslije, kada smo došle u doticaj s planinarima, čula sam za onu našu divnu uzrečicu: »Umor prolazi — zadovoljstvo ostaje.«

Ponekad se dešavalo da nas kiša i bura neugodno iznenade, a ja, prilično osjetljiva zdravlja, s dvadesetak kilograma više na sebi, po mislila bih: »Gotovo je s mojim planinare-

njem«. Bila sam bronhitičar, pušač i naginjala upali pluća.

Sada bih se malo prehladila i do sljedeće runde bilo bi ponovno sve u redu. Izgubila sam višak kilograma i stekla dobru fizičku kondiciju. Danas savjetujem svim ljudima, koji žive u gradu, da se što više bave ovom lijepom i korisnom djelatnošću. Njome se mogu baviti svi ljudi, bez obzira na dob i spol, te na taj način istodobno sebi osigurati zdravlje, upoznati naše prirodne ljepote i uživati u krasotama raskošne prirode svoje domovine.

Publicistika

● »Staze« 1, 1982. PD »Energoinvest« iz Sarajeva je nakon puna dva desetljeća odlučilo da ponovno pokrene svoj časopis, pod istim naslovom kao i tada. Naši se stariji planinari sigurno sjećaju tog vrlo lijepog uredivanog časopisa, koji je usahnuo zbog financijskih neprilika. Začudo, pokrenut je ponovno upravo u vrijeme kada izdavačka djelatnost doživljava restrikciju, pa se s pravom možemo boriti hoće li dugo poživjeti. Zahvaljujući skromnoj opremi i jeftinijoj tehnici umnožavanja, možda i hoće. Ovaj prvi broj ima 36 stranica, omot sa slikom na naslovnoj stranici i dvadesetak ilustracija u tekstu. Sadržaj se sastoji od uvoda, članka o značenju društva, intervjua s alpinistom Muhamedom Šišićem, opisa planinarskog puta »Energoinvest«, reportaže s Kozare i nekoliko priloga s uputama o planinarskoj i skijaškoj opremi te o orijentaciji. Ovaj posljednji je preuzet iz Smerkeovog udžbenika »Planinarstvo i alpinizam«, samo je autor prekršten u Smeraka. Urednik je Milimir Zoranović, a adresa izdavača: PD »Energoinvest«, 71000 Sarajevo, Pelagićeva 2.

● »Bilogorski planinar« 9, 1982. Glasilo PD »Bilo« iz Koprivnice u ovom broju donosi priloge o bratimljenju s PD Domžale, o »Brat-skim susretima« u Koprivnici i nekoliko putopisa: Od mora do Rujna na Velebitu (A. Rukavina), Od Trente do Triglava (S. Vilenjak), Orjen (Sakib Kliko), Pamir (B. Predović), Planinarski put Vis (I. Munjko). Broj ima 20 stranica s vrlo dekorativnim omotom, a košta 23 dinara.

● »Planinarski list« 3-4, 1982. Dvobroj glasila riječkog PD »Kamenjak« kojim završava godište, ima 44 stranice i omot sa slikom ronulista u kloru. Iz sadržaja: A. Rukavina: Vrtlina, B. Lončar: Ni-ječka transverzala, F. Benzan: Kroz Paklenice, F. Miladinović: U Kamničkim Alpama, F. Benzan: Pohod na Triglav, V. Caval: Usp-on na Storžić i još nekoliko li-jepih putopisa. Na kraju je niz vijesti, uglavnom iz riječke regi-je. Ove je godine uvedena pret-plata (najmanje 150 din), dok su prije čitaoci slali samo dobrovolj-ne priloge. Adresa PD »Kame-njak«: Rijeka, Korzo 40.

● »Informativni list PD LTA, Varaždin«, broj 6. Mlado planinarsko društvo koje djeluje u varaždin-

skoj ljevaonici i koje je poznato po tome što je preuzelo upravlja-nje našim domom u Jablancu pod Velebitom, izdaje šapirografirani bilten. Iz broja 6, koncem 1982. doznajemo da ima 64 člana, koje izlete organizira, što valja ponijeti sa sobom, a ima i nekoliko strana-rica vijesti (ukupno 12 stranica).

● »Alpinistični razgledi« 13, 14 i 15, 1982. Glasilo slovenskih alpini-sta u šapirografskoj tehnici nastavilo je izlaziti donoseći sve za-nimljivije štivo. Sadrži opise pr-venstvenih uspona, izvještaje s ekspedicija, novosti iz penjačke tehnike, priloge iz povijesti, ter-minologije i teorije. Tematika je široka i može zanimati sve alpi-niste u Jugoslaviji. Svaki broj i-ma po 40 stranica, s mnoštvom i-lustracija (crteži, geografske kar-te, karikature). Od 1. oktobra 1979. izašlo je 15 brojeva s 509 stranica najrazličitijega gradiva. Bilo je pomisli da se AR tiska kao prilog Planinskog vjestnika, ali sada je to neostvarivo zbog finan-cijskih razloga. Steta! Godišnja pretplata je 200 din a šalje se na Planinsku zvezu Slovenije, Ljub-ljana, Dvorčakova 9.

Pismo Planinarskom savezu Hrvatske

Obavještavamo Vas da smo tokom sastanaka Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« donijeli odluku da će se u 1983. godini uz članarinu planinarskog društva i odsjeka **obavezno** uplaćivati i pretplata na naš časopis »Naše planine«. To znači da **nitko** tko nije pretplatnik časopisa »Naše planine« u 1983. godini neće moći biti niti član Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« u Zagrebu. Ovo je naš doprinos jačanju planinarske organizacije u Hrvatskoj, naročito njene izdavačke djelatnosti, te oblik širenja planinarskog i speleološkog obrazovanja i kulture. Pored toga to je i priznanje »Našim planinama« koje uvijek posvećuju velik broj stranica speleološkoj problematici. Dosad, koliko nam je poznato, niti jedno planinarsko društvo ili odsjek nije proveo sličnu odluku o obaveznoj pretplati na NP, ali ona je kod nas odraz htijenja svih članova i spontane želje speleologa da pomognu izlaženje našeg planinarskog časopisa.

Tajnik **Tihomir Jukica**

Pročelnik **mr. Mladen Garašić**

Nismo mi djeca, mi smo planinari

MAJA VADIĆ

ZAGREB

Često sam, zapravo skoro svake godine, sudjelovala na orijentacijskom natjecanju u Samoborskom gorju. Zapravo to za mene i nije bilo natjecanje nego lijep izlet. Obično nismo mogli naći vršnjake da složimo »prave« momčadi pa smo brat i ja najčešće išli zajedno s roditeljima. Oni su nam stalno tumačili da je važno sudjelovati a ne pobijediti i da u planini ne treba trčati, pogotovu da to ne bi trebali činiti planinari. Valjda nam je zato svako natjecanje bilo lijep izlet, uvijek u novim dijelovima gorja, koje još nismo poznavali.

Bilo je uvijek zanimljivo pronaći skrivene stričke i tete na kontrolama. Najzanimljivije je bilo promatrati takmičare kako se muvaju po šumi tražeći kontrolne točke, a osobito kada ustanove da ona koju su pronašli nije »ona prava«. Ali, stvari su se promijenile. U našem novom društvu ima i pionira pa smo mogli sastaviti »prave« momčadi. Kako sam imala već punih 10 godina i nekoliko godina »planinarskog iskustva« dobila sam zadatak da vodim jednu pionirsku ekipu. Bila sam malo uzbuđena, ali sam znala da nećemo lutati ako budemo pažljivo pratili opis puta.

Startali smo u 8 sati i 6 minuta. Na prvom raskrižju krenuli smo za ostalima. Odjednom gužva, svi se muvaju, neki koji su krenuli mnogo prije nas još nisu pronašli prvu kontrolu. U glavi mi zvone riječi upozorenja prije polaska:

»Nemojte zujati i gledati što drugi rade, nego pažljivo čitajte opis puta i motrite teren kojim se krećete!«

Sve mi je jasno. Pročitala sam još jednom opis, vratili smo se i zatim brzo pronašli prvu kontrolu. Dalje je išlo bez poteškoća. Malo spusta u dolinicu pa uspon na greben, preko livade i rubom vinograda, začas smo bili na 4. kontroli. Moji dečki se stalno zalijeću kao osice i raspituju kod svakoga koga sretnu kuda treba ići. Upravo su sreli jednu ekipu koja je dolazila iz suprotnog pravca. Kada su čuli da idemo već na 5. kontrolu rekli su da ćemo sigurno biti među prvima. Sada su se tek Tomislav i Stribor uzvrpoljili i trkom krenuli u — krivom smjeru. Zato sam još pažljivije čitala opis.

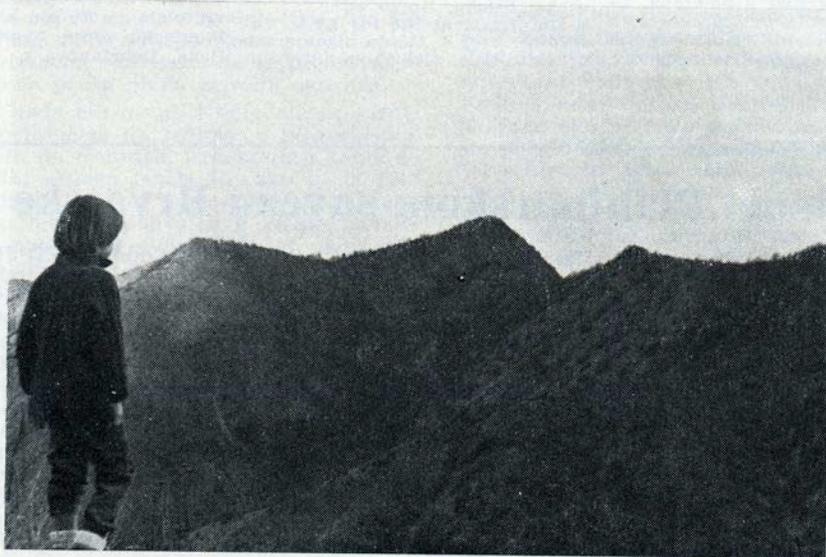
Uz rub vinograda došli smo na greben, kojim je trebalo doći na vrh brdašca i zatim drugim grebenom do KT 5. Iza nas čujem galamu. Jedna ekipa raspituje se kod seljaka: »Molim vas čiča, ima li tu kakav greben?« Čiča kima glavom i češka se iza uha. Odmakli smo pa nisam čula njegov odgovor. Već smo na cesti koja vodi prema cilju. Nailazi jedan traktor i vozač nam se obrati:

»Što je djeco?«

Tomislav malo protegne vrat, digne ramena i važno odgovori:

»Nismo mi djeca, mi smo planinari!«

Covjek nas je odmjerio i samo se nasmijeo. Brzo smo stigli do cilja, popili čaj, pojeli kobasice i sretni dočekali roditelje.

Oštrc u Samoborskom gorju

Foto: N. Vadić

Trčanjem do kondicije za planinarske podvige

RAJKA BLAŠKOVIĆ
OGULIN

Rano je proljeće vrijeme kada se budimo iz zimske učmalosti i kad novim poletom i voljom počinjemo prikupljati snagu za buduće podvige.

I mene je, moram priznati, mlado sunce zateklo pomalo postidenu iz tog razloga što sam zimi zapustila Klek. Iako sam nekoliko puta imala dovoljno vremena da se uputim snijegom zastrtim, znanim stazama ususret Kleku, ipak sam radije ostajala u toplom domu. Ohrabrena time što mi se Klek u sjaju nježnog sunca prijatno smješka, a ne ljuti se, čvrsto odlučih da ću zimske propuste nadoknaditi ovog proljeća.

No, postojao je tu i jedan problem: kondicija. Isparila preko zime, a da nisam ni primijetila. Ali, kao što već rekoh, zagrijalo sunce glavu pa nije bilo teško odlučiti: najprije ću se potruditi da sakupim kondiciju, a zatim — u nove planinarske podvige!

I zaista, zapela ja svojski. Neko sam vrijeme svakodnevno odlazila na duža pješaćenja, a zatim prijedoh i na redovite treninge trčanja. Osjećala sam kako svakim danom moja snaga jača, kako postajem sve izdržljivija i to mi je davalo poticaj da budem uporna i da, unatoč nestašici vremena, nastavim s redovitim treninzima.

Pošto Ogulin nema uređenih terena za atletiku i ostale sportske djelatnosti, pre-

ostalo mi je jedino da trčim polupustim ulicama ogulinske periferije. Nije u tome, naravno, bilo ničeg lošeg, osim što su me prolaznici gledati kao da sam s Marsa pala. Jednom me prilikom neka starica u prolazu upitala kuda tako žurim, a nedugo zatim nepoznati mi se čovjek, dobrodušno se smiješeci, obratio:

— Ama što ti se dogodilo, da trčiš?

Doživjela sam i to da me jednom prilikom prestigao i odmah zatim stao nekakav traktorista, u najboljoj mi namjeri ponudivši da će me povesti traktorom, kad već toliko žurim. Naravno, zahvalih se i nastavih trčati, uvjerivši se uskoro da se zaista ne bih okristila takvim prevozom, čak da mi je i potreban, pošto sam mu cijelim putem bila »za petama«.

I tako svaki dan. Barem za sada upornost mi je najjača strana. Vraćam se s treninga umorna, ali zadovoljna, razmišljajući o tome kako mještani Ogulina, barem oni stariji, nemaju suviše smisla za usamljena nastojanja pojedinaca da se bave trčanjem. Svaki put nakon takvih misli okrenem lice Kleku, namignem mu i nasmijem se:

— Shvaćali to ljudi ili ne, ipak ću ja na ovaj način sakupiti kondiciju! Ne brini, Kleče! Uskoro ćemo opet često biti zajedno!

Iz prošlog stoljeća

Prilozi Jakše Kopača »Iz predratnih kronika« i sl., koji u »NP« donose nekadašnje zabilješke i napise o planinarskom djelovanju — zanimljiv su dopunski materijal za povijest našeg planinarstva. Stoga me je vrlo obradovala pošiljka prijatelja A. Kozine — i potakla da za našu reviju pošaljem također neke zapiske iz drugih izvora.

U »Spomenici« Više pučke škole realnog smjera u Krapini čitamo tekstove koji se, uz ostalo, odnose i na organizirane školske planinarske izlete. Među tima je naročito zanimljiv ljetopis Školske godine 1898/9.

»Ove godine dne 18. svibnja preduzeta je prva naučna ekskurzija sa učenicima ovoga zavoda i to na susjednu »Brezovicu« 531 m apsolutne visine. A da se je taj izlet, koji oplemenjuje srce a jača tijelo i proširuje znanje, mogao ovako svrsi shodno izvesti, ide u prvom redu hvala kr. šumaru Gaši Vacu, koji kao veliki prijatelj prirode već po svom zva-

nju, bijaše zboru taj dan provodičem i tumačem... Osim cjelokupnog učiteljskog zbora više p. škole pridružili su se tomu izletu uz pomenutog šumara također i šumarski vježbenik g. Nikola Šubert te kr. sudbeni pristav iz Siska g. Leon Kon i jedan lugar.

Krenuv iz Kripine u 8 sati preko Dolića stiigne povorka novoizgrađenim putem u serpentinama oko 1/2 11 na vrhunac brda. Divna li vidika, što puče pred očima! Milota bijaše gledati razdraganu dječicu u Božjoj pridodi! Sve bijaše oduševljeno poradi prekrasnog izgleda. — Bile su djeci zorno protumačene susjedne gore: Strahinščica, Macelj, Sv. Donat, Klenovnik, a spomenut je i ponosni Triglav itd.; nadalje Sutla kao međa između Hrvatske i Štajarske — te dugodoline, ponori itd. Nakon svršenoga predavanja zaoriše mlada grla — pjesmu »Lijepa naša domovina« i »Gdje je stanak moj« te povorka krene drugim

strmijim slazom i za 1 i 1/2 sata hoda stiže u malo seoce »Đurmanec«, koje leži na raskršću ceste, što vodi u Rogatac i Optuj.

Tuj — u novosagrađenoj opć. kući bijahu djeca smještena, da uzmognu od kuće ponese-
nom zairom okrijepiti se. Poslije kako su i stariji nešto založili, a djeca pregledala prostorije mjesne pučke škole te pod nadzorom svojih učitelja izvela nekoliko igara, krenulo se nakon trosatnog odmora poljem i šumom u Žutnicu pod gorom »Strahinicom«, gdje se djeci pokazalo »Stefanijino kupalište« (mrzlice u malom štilu) te pilana i krečana gospođe Lamer. Na koncu otpjevala dječica nekoliko pjesmica i krenula put Krapine.

Prevaljeni je put prilično dug (15 klm) nu sve je bilo izletom zadovoljno, te će ostati dječici u ugodnoj uspomeni, dok su živa.«

N. KAURIĆ, upravitelj

Ove zabilješke potvrđuju već ranije izneseno mišljenje, tako i u Spomenici PD »Strahinjščica«, da su također u Krapini, tijekom prošlog stoljeća, dakle razmjerno rano, bili organizirani paninarski pohodi sa drugih društvenih ustanova, u ovom slučaju prosvjetnih — školskih.

Pripremio: dr Ivo VERONEK,
PD »Strahinjščica«

»Zato braćo pijmo ga!« — po treći put

Dr ŽELJKO POLJAK
ZAGREB

Iako smo posljednjih godina u NP nekoliko puta upozoravali na činjenicu da neki »planinari« kaljaju ugled naše organizacije opijajući se na planinarskim priredbama i u planinarskim kućama, od tih napisa nije bilo nikakve koristi jer su pijandure debelo košci. Ali ne samo da neka planinarska društva nisu učinila ništa da spriječe takve negativne pojave, nego, izgleda, da će ubuduće biti sama organizatori pijanki. Kako bismo inače mogli shvatiti da je jedno planinarsko društvo u Rijeci organiziralo u hotelu »Park« 10. prosinca društvenu večeru i da je u tiskanoj pozivnici među ostalim navelo:

Program: 19,30 doček učesnika uz smokve i rakiju

Meny: 1. pašta i fažol ili 2. kiseli kapuz

20,00 Večera prema unaprijed prijavljenoj meny-u

Obavezne rezervacije uz narudžbu meny-a..

Iz ovoga kratkog, ali prilično ilustrativnog teksta, možemo zaključiti:

1. Netko u tom planinarskom društvu očito misli da su svi poput njega ljubitelji rakije, jer pod točkom »doček« nema izbora kao što ga ima za jelovnik.

2. Ako je netko od gostiju trezvenjak i ne želi piti rakiju, ipak je mora platiti (popit će zato drugi »duplu ljutu« i tako će trezvenjak biti novčano kažnjen jer je trezvenjak).

3. Organizator čak krši zakon ako pouni i najmlađim članovima žestoko alkoholno piće, a morao ga je ponuditi ako je ulaznica plaćena.

4. Sastavljač pozivnice već je, izgleda, unaprijed uzeo oveći predujam rakije (ili se trenirao za doček?) inače valjda pozivnicu ne bi napisao tako kao da je bio »pod gasom«: čak je tri puta napisao meny umjesto menu ili, kao što bi bilo najbolje, jelovnik (vidi francuski i engleski rječnik).

Spomenuta društvena večera završila se, prema programu, »veselicom«. Pogodite, jesu li se tom prilikom pjevale naše lijepe planinarske pjesme koje već nekoliko godina objavljujemo na stranicama »Naših planina« ili one otrcane vinske dernjave poput »Zato braćo pijmo ga, dok ne puk... ne zora«.

Ako netko od čitalaca pomisli da je ta »veselica« bila slučajna omaška, a priznajem da sam najprije i ja to pomislio, potpuno će ga razuvjeriti nastavak ove istinite priče. Nije prošlo ni mjesec dana kad su članovi istog društva organizirali pohod planinarskom domu na Zavižanu. Već prije dolaska bili su članovi dobro natočeni, a u domu su nastavili s lokanjem sve dok nisu posve izgubili kontrolu nad sobom i pretvorili se u životinje s ljudskim likom. Prisutni planinari, među njima i nekoliko članova predsjedništva Planinarskog saveza Hrvatske, uzalud su pokušavali u interesu ugleda ovog našeg doma i planinarske organizacije u cjelini djelovati na smirujući način. Završilo se, možete zamisliti kako, jer ovdje ne bi bilo ukusno opisivati kakve su prostakluke doživjeli naši planinari. Iako ovaj događaj zapravo spada u kompetenciju organa za javnu sigurnost i suca za prekršaje, naš se Savez zasad ograničio samo na službeni dopis kojim se dotično društvo izvještava o događaju i moli za preventivni postupak.

Dragi čitaoci, pogađate li kako će se ta afera završiti unutar društva? Vjerojatno po onoj narodnoj: kadija tuži, kadija sudi, ili: vrana vrani očiju ne vadi. Kladio bih se!

Nakon ovih i brojnih drugih sličnih događaja u našim domovima i na našim priredbama, ponovno postavljam pitanje: dokle mi trijezni planinari moramo trpjeti da u našim planinarskim domovima pod planinarskim plaštem banče pijanice i tu čine izgrede jer

to ne smiju u naseljima od straha pred milicijom; dokle ćemo mi pravi planinari morati da zaziremo od pohađanja svojih vlastitih domova u planini koje smo sagradili svojim žuljevima; dokle ćemo dopuštati da nekolicina pijandura blati našu organizaciju i čak se uvlači u upravne odbore radi svojih sebičnih ciljeva; nije li planinarska organizacija svojim statutom preširoko otvorila vrata i tako omogućila da se planinarskim imenom kite i oni koji nisu pravi ljubitelji prirode; zar nemamo pravo tražiti da se ovakvi izgrednici odstrane iz naše sredine, bez obzira na koju su se funkciju uvukli? Ako ništa ne učinimo i ako dopustimo da se tako nastavi, mislim da ne pretjerujem ako se bojim da će s vremenom riječi planinar i pijanica postati sinonimi.

A vi, mokri »planinari«! Nemojte se čuditi ako ću na kraju odustati od svog prijašnjeg apela da se u našim planinarskim domovima prestane s pijančevanjem, jer ako vas već ne možemo odstraniti iz svoje sredine, ipak je bolje da izgrede činite u planini, gdje vas ne vidi čitav svijet, nego u jednom uglednom hotelu usred velikog grada kao što je Rijeka. Vidim da je uzaludan bio poziv Planinarskog saveza Hrvatske (NP 1-2, 1982) društvima da odgojno djeluju na svoje članstvo, jer su »prijatelji dobre kapljice« zauzeli ključne pozicije u nekim našim društvima i svoje ogavno obilježje počeli nametati našim društvenim izletima i priredbama. Danas se još samo s nostalgijom možemo prisjećati popularnih društvenih čajanki što ih je organiziralo predratno Hrvatsko planinarsko društvo dajući tako lijep primjer drugim organizacijama.

Bilo je to doba kada nije mogao postati članom ovoga uglednog društva i nazivati se planinarom tko god je htio. Za upis su postojali određeni uvjeti, npr. mišljenje dvojice člana da je kandidat vrijedan povjerenja i članske iskaznice. Statuti današnjih naših dru-

štava, naprotiv, odviše su demokratični: pravo upisa ima tko god poželi. Bez ikakva ograničenja može se svaki hodač, cekeraš, izletar, zatim pijanica, alkoholičar, psihopat i društveni negativac bilo koje sorte okititi nazivom i iskaznicom planinara, makar nikad u životu neće stupiti na pravu planinu, visoku bar 2000 metara. U tome se razlikuje planinarstvo u našoj zemlji od većine drugih zemalja gdje se planinarski naslov ne stiče plaćanjem upisnine nego planinarskim djelovanjem i etičkim vrlinama. No što je najgore, spomenuti negativci, koji nikad nisu bili niti će ikada biti pravi planinari, prodiru u uprave naših društava, negativno djeluju na planinarski podmladak, planinarske priredbe pretvaraju u pijanke i, kao što smo vidjeli na primjeru Zavižana, kaljaju 110-godišnju svijetlu tradiciju našega planinarstva.

Zato prekinimo već jednom s pasivnom resignacijom, oduprimo se destruktivnim pojedincima, pokažimo prstom na njih, uklonimo ih iz svojih redova.

Jedno je sigurno: pijanac ne može biti pravi ljubitelj prirode i planinar jer mu nedostaje za to etičkih vrlina, u prvom redu drugarstva, uvidavnosti, nenametljivosti i snošljivosti, on prirodu zagađuje svojom prisutnošću.

Neka naše planinarske priredbe opet postanu uzorom drugima, a naši domovi ugodna mjesta kamo ćemo dolaziti sa svojom djecom bez straha od kojekakvih pijandura i agresivnih sebičnjaka. Njima nije mjesto u našoj organizaciji!

O nazivima smjerova

VELIBOR STANIŠIĆ

BEORAD

Dva su razloga zbog kojih ovaj napis počinjem sa stanovitim kolebanjem. Prvo, nisam siguran je li prijeko potrebno posebno raspravljati o davanju imena smjerovima, to jest o nečemu što se javlja samo kao trag na papiru, kao posljedica stvarnih doživljaja, borbi i pobjeda. A drugo, ako to i ima neke važnosti, kompetentna bi bila prije svega razmišljanja onih koji su se u ulozi prvopriputnika nalazili mnogo puta, a ne samo izuzetno.

Međutim, nazivi penjačkih smjerova postaju, u stanovitom smislu, nekakav dio ili barem dodatak toponomastičkog fonda, ako

ne u geografskoj znanosti, a ono u vodičkoj literaturi i planinarskoj praksi. Istina, toponimi su rezultat mnogovjekovne i svenarodne upotrebe, a potom, samo dijelom, i zakonske verifikacije. Kod davanja naziva smjerovima, međutim, odluka jednog ili nekolicine ljudi dobija, u nekoj mjeri, javni značaj i posljedice. Stoga, možda nije zgoreg bar uočiti pojave i kretanja na ovom planu, iako je veliko pitanje je li ih je moguće i potrebno nekako usmjeriti.

U herojsko, pionirsko doba otkrivanja pojedinih masiva, stvar je bila jednostavna — na vrh se penjalo po nekom od prirodnih,

najčešće grebenskih pravaca i oni su imali svoje logične nazive, po stranama svijeta. U planinarskoj povijesti, prvi usponi kroz pojedine velike stijene ostali su zabilježeni po imenima prvopristupnika, što je u početku imalo važnost samo za identifikaciju smjera, ali je poslije dobilo i stanovit spomenički karakter.

Međutim, ubrzo nakon tih početaka, u nazivima pojedinih smjerova odrazile su se druge težnje, borbe i aspiracije, ukratko — složene društvene okolnosti u kojima se alpinizam ponegdje razvijao. U nazivima raznih »nemških«, »slovenskih« i sličnih smjerova odslikava se — prenesena u stijene — realna borba za nacionalnu supremaciju ili za goli nacionalni opstanak. Poslije se, historijskim prelaženjem tih oštih suprotstavljanja, u stijenama javljaju i druga obilježja pripadnosti penjača, s prizvucima raznih lokalnih ili regionalnih rivaliteta (»tirolski«, »bavarski«, »ljubljski«, »jeseniški« i sl.).

Spontano nastajanje naziva traje još dugo vremena po imenima prvopristupnika (Kugyja, Horna, Juga i mnogih drugih), ali ono ipak pripada vremenima kada je u pojedinim planinama djelovao uzak krug penjača, a novi smjerovi se u stijenama rađali i u razmacima od više godina. Takva imena smjerova sretno su preuzela spomeničku funkciju, jer doista gdje bi, na primjer, penjačko ime Marijana Dragmana bilo umjesnije i trajnije uklesano nego u stijenama Prenja i Čvrnsnice.

Sirenjem kruga penjača, umnožavanjem broja smjerova, kojima su pojedine stijene isprepletene kao ribarskom mrežom, često izvan prirodnih prolaza i logike konfiguracije, pitanje naziva postaje složenije. Oni su sve više nužni za identifikaciju i orijentaciju. Stoga se smjerovi moraju nekako »krštavati« bilo u tradicionalnoj ili nekoj modernoj maniri, s tim što je opće usvojeno načelo, da je pravo prvih penjača da, kao autori daju ime svome djelu.

Premda je to poznato, zanimljivo je podsjetiti se na raznoliku praksu posljednjih godina. Tako, smjerovi dobijaju imena:

— po nacionalnim i zavičajnim obilježjima penjača, naročito u slučajevima kada predstavljaju visoke domete ili prostorne međaše u dalekim, egzotičnim masivima (»jugoslavenski«, »hrvatski«, »slovenski«, »hercegovački«, »štajerski« i slični smjerovi u Himalaji, na Grenlandu, u Andama ili u pojedinim našim planinama);

— po ličnostima kojima se posvećuju, i to ne samo iz alpinističke povijesti (»Brahmov«) ili šire planinarske prošlosti (»Pančičev«, već i drugima (»Kidričev«);

— po pojmovima vezanim za legendu (hudičev žleb, zmajeva stijena);

— po karakterističnoj konfiguraciji stijene (»presto«, »koplje«);

— po pojmovima iz sfere ideologije, politike, političke historije (»bratstva-jedinstva«, »republike«, »prvomajski«, »KPJ«);

— po asocijacijama na doživljaje prvih pristupnika, nekada sa šaljivom notom, a često s lirskim izrazima, kojima se, na primjer, dočarava kondorov let ili sjaj izlazećeg sunca.

Konačno, javljaju se i nazivi sasvim prozaični (brojevi ili slova) i nazivi potpuno privatno shvaćeni (koji se sastoje od nadimaka, inicijala i drugih skraćenih i »šifriranih« formula, razumljivih samo njihovim tvorcima).

U svima njima se ogledaju različita shvaćanja o tome što naziv smjera treba da znači, može li biti samo odraz trenutnog raspoloženja, ili možda i razmišljanja o »javnoj« funkciji naziva. Sva ta shvaćanja kreću se u širokom rasponu između dviju krajnosti. Prema jednoj tezi (koju sam slušao davno, od svoga prvog načelnika AO), u nazivu je dopustivo samo naznačavanje objektivnih činjenica, kao što su strane svijeta i geomorfološki oblici, a sve drugo spada u »salonski alpinizam«. (Ovo svakako nije moguće, jer bi mnogi suvremeni smjerovi morali u nazivu imati skoro čitav opis.) Drugi je odnos, najčešće mladih penjača, koji ponekad slučajno pjevušenje neke pjesmice u toku uspona ili neki smiješan izraz ili uzvik koji im se na usponu omakao, ovjekovječuju u nazivu smjera.

Je li to dobro i bi li imalo svrhe i načina da bude drugačije? U planinarskoj organizaciji se istina, vode kartoteke ili registri penjačkih smjerova, ali je vjerovatno da bi utjecanje tijela koja ih vode na nazive smjerova moglo da dođe u obzir samo kroz otklanjanje očiglednih pogreški (ako neko jarugu nazove kaminom ili brid grebenom, na primjer), zatim kroz preciziranje nekih pojmova (da se vidi da pojedini spomen-smjer ne nosi naziv prvih penjača i sl.), otklanjanje koincidiranja istog naziva u istoj ili bliskoj stijeni itd.

U svemu drugome, ipak, valja poštovati volju prvih penjača, ako je ona jasna i izražena, jer u prilog tome govore moralni razlozi — pravo svakoga tko vrši »božanski čin stvaranja« (Nehru) da stavi točku na svoje djelo. U šarolikosti nazivlja koja je nastala, nalaze se i pojmovi koji, možda, neće odgovarati svačijem shvaćanju karaktera i vrijednosti akta penjanja, svačijim estetskim mjerilima ili, pak, praktičnim zahtjevima. Ali, bez obzira na relativnu privlačnost ideje o nekakvom »redu« u ovoj domeni ljudskog rada i misli, ostaje činjenica da svi ti nazivi na svoj način govore, i treba da govore, o ljudima i njihovom dobu i da oni — u vječitim stijenama — odražavaju, često efemerna, uzbuđenja, težnje i želje ljudi i njihovih zajednica i pokoljenja, njihova mjerila vrijednosti i način izražavanja radosti življenja.

Radetina spilja

Mr MLADEN GARAŠIĆ

ZAGREB

Dugo godina tinjala je želja u zagrebačkom speleologu inž. Mladenu Šebianu da ponovno dođe u Radetinu spilju u blizini Čoralića na Kordunu i da je u potpunosti istraži i topografski snimi. Naime, on je u njoj bio u svibnju 1968. zajedno s mještanima Ibrahimom i Mujom Mahmutovićem, ali je uslijed nedostatka vremena i opreme tada nije istražio do kraja. Bio je kišni period i iz objekta je izbijala voda, a spiljski kanali su bili ispunjeni vodom dubokom pola metra. Na taj način stvoreno je jezero dužine pedesetak metara što je spilju činilo još tajanstvenijom. Igrom slučaja i prilika u tu spilju speleolozi nisu zalazili nakon toga sve do 1982. godine.

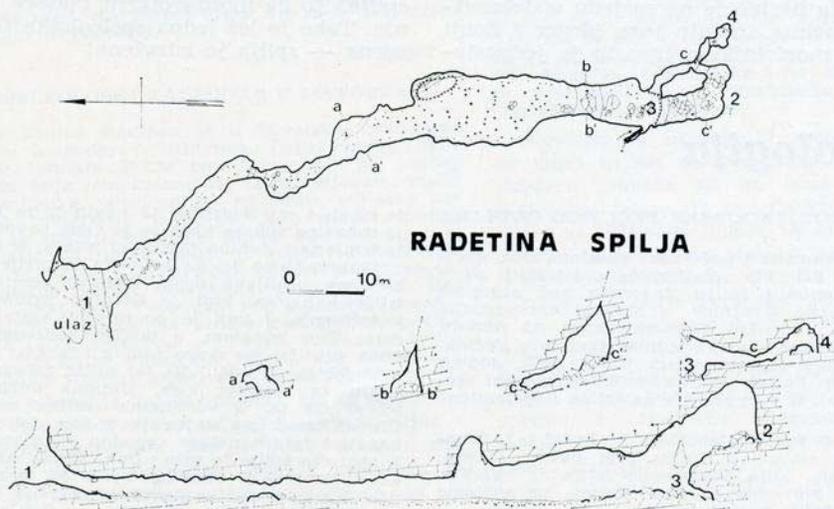
Ekipa »Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena« iz Zagreba (M. Šebian, B. Mahovac, Z. Supićić i M. Garašić) je 21. rujna 1982. posjetila Radetinu spilju.

Ulaz se nalazi oko 4 km si. od Čoralića, kod sela Brenove kose, na lijevoj (južnoj) obali potoka Radetine, neposredno pod stijenom na kojoj je sagrađena kamena kula u srednjem vijeku (Radetina kula). Kula je i dan danas vrlo dobro usčuvana. Prema pričanju mještana iz kule se nekad moglo proći u spilju po vodu. Gauss-Kriegerove koordinate ulaza u spilju jesu: $x = 4983,875$ N, $y = 5572,925$ E, a visina je $z = 335$ m. Iako je prirodan ulaz u spilju mnogo veći, ljudi su ga uzidavanjem kamenja smanjili na dimenziju 2×1 metar. Spiljski kanal se lagano spušta prema jugoistoku, a od 45. metra prati smjer juga. To

Karakterističan profil Radetine spilje

Foto: M. Garašić

Topografski snimio: Boris Mahovac
Mjerio: M. Šebian
Istražio: DISKF i SO PD JNA »Sutjeska«, Zagreb
Datum istraživanja: 21. rujna 1982. godine

Dužina: 122 m
Visinska razlika: 10 m
Crtao: mr Mladen Garašić

Velika dvorana u Radetinoj spilji

Foto: M. Garašić

je prostran kanal bogat sigastim tvorevinama. Na dnu kanala je debeli sloj žitkog blata koje je u kišnom periodu pokriveno jezerom. Na 85. metru kanal se račva u dvije etaže, a smanjuju im se i dimenzije. Sa zapadne strane nastavlja se uska pukotina kroz koju dotječe voda u spilju. Ukupna dužina Radetine spilje iznosi 122 metra. Topografski ju je snimio Boris Mahovac, mjerio inž. Mladen Šebian, a fotografirali Zarko Supićić i mr Mladen Garašić.

Ovaj objekt je vrlo bogat sigastim ukrasima (naročito zavjese i baldahini) bijele i žućkaste boje, a nastao je na rasjedu u dolomitnim vapnencima srednje jure (doger i donji malm). Po morfološkom tipu to je jednostavan

objekt-spilja, a po hidrogeološkoj funkciji to je povremeni izvor u kojem se voda zadržava tokom čitave godine (Čepelak R. i Garašić M., 1982). Speleolozima se preporučuje da spilju posjete zbog prostornosti kanala, ukrasa i eventualne mogućnosti daljnjeg napredovanja kroz vodu i zarušene kamene blokove na krajnjem južnom dijelu. Ocjena teškoće objekta je 2° do 3° što znači da je i speleolozi mlađi po stažu mogu posjetiti bez mnogo teškoća. Ovim istraživanjem nije potvrđena pretpostavka da je Radetina kula, u neposrednoj blizini, povezana s unutrašnjošću spilje. To će možda otkriti buduća istraživanja. Tako je još jedna speleološka želja ispunjena — spilja je istražena!

Speleologija

ISTRAŽIVANJE ZAGORSKE PEĆI KOD OGULINA

Krajem listopada i početkom prosinca 1982. godine članovi SO PD »Željezničar« istražili su i topografski snimili špilju Zagorska peć nasuprot izvora Zagorske Mrežnice, u Modruškom zagorju, na istočnom području Zagorske kose. U narodu špilja nema imena nego se jednostavno zove Pećina. O njoj postoje pisani podaci još iz 1935. godine kada je Josip Poljak geomorfološko-hidrološki studirao taj kraj. U tom studiju nalazi se i djelomična skica Zagorske peći.

Članovi SO PD »Željezničar« B. Jalžić i J. Posarić pokušali su ući u špilju prvi put 4. 4. 1981. ali zbog vode, koja povremeno ističe iz objekta, ulaz im je bio onemogućen. Naime, za vrijeme velikih kiša špilja postaje izvor.

Krajem listopada u špilju su ušli Z. Bolonić i O. Lukić i tom prilikom topografski snimili 420 m. Primijećeno je da voda u sifonskom jezeru jako varira, preko noći za 3 m. Tjedan dana poslije B. Jalžić, O. Lukić i J. Ostojić (»Ursus Spelaesus«) posjetili su Zagorsku peć. Nivo vode u jezeru opao

je za 3—4 m. Nacrtno je novih 70 m kanala koji je ostao na suhom kada se je voda povukla. Ujedno je izmjerena dubina sifonskog jezera: 20 m!

Ustanovljeno je da se voda za vrijeme velikih kiša ne prelijeva preko rubova jezera nego da ističe kanalom, koji je istražen prilikom drugog istraživanja, i koji je povremeno sastavni dio jezera. Tim kanalom, a poslije podzemnim putem, voda protiče do skoro samog izlaza iz špilje gdje opet izbija na podu. Na taj način zatvara se put u špilju za vrijeme kiša. Ukupna dužina objekta iznosi 490 m, a vertikalna razlika preko 45 m. Glavni kanal ima smjer sjever-jug, dok se sporedni kanali i jezero nalaze zapadno od glavnog kanala. Ulazni dio špilje je vrlo nizak. Visina stropa varira: 0,5—1 m. Nakon ulaznog dijela od 35 m, strop se diže na 3—4 m, a glavni kanal širi tako da je na najširem mjestu širok 36 m. Špilja ima oblik osmice.

Na povratku je nađena, istražena i topografski snimljena još jedna špilja dužine 60. dubine 10 m. Nalazi se na istočnoj strani jezera kod sela Ribarića.

Ozren Lukić

ZAGREBAČKI SPELEOLOZI PONOVO NA BRACU

Otok Brač sa svojim brojnim speleološkim objektima, među kojima se ističu duboke jame s velikim vertikalama, i nadalje privlači pažnju speleologa. Već treću godinu za redom u zimsko doba, zahvaljujući odličnoj suradnji među pojedinih SO-ima, organizira se odlazak na Brač radi ponavljanja ili istraživanja dubokih jama.

I ove godine su članovi SO PD »Željezničar«, SO PD »Zagreb-Matica« i Speleološkog društva »Ursus spelaeus« istraživali i mjerili u Kovačevića jami i Jami Podgračiče II kod Pražnica te Jami kod Matešića stana kod G. Humca.

Kovačevića jama. Po podacima SDH ova jama bila je svladana do dubine od 50 m. S obzirom da su u okolini mjesta Pražnica istraživane jame mnogo dublje, bilo je za očekivati da će i Kovačevića jama biti dublja. 12. 12. 1982. D. Horvat i B. Bosner djelomično su je istražili. Dubina jame je oko 190 m od čega na ulaznu vertikalu otpada 150 m. Vertikala završava dvoranom na čijem se kraju nalaze dvije jame, od kojih je jedna istražena i na njenom dnu se nalazi voda. U drugu jamu nisu ulazili ali prema bačenom kamenu pretpostavlja se da joj dubina iznosi oko 30 m. Cijelo istraživanje trajalo je oko 6 sati. Jama nije topografski snimljena.

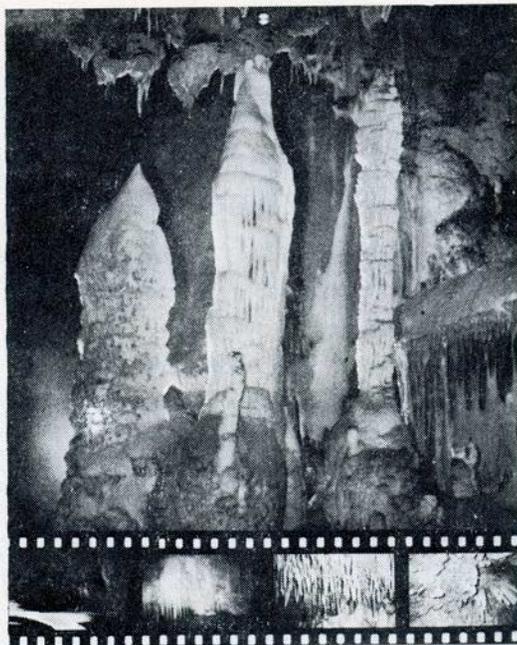
Jama Podgračiče II. U isto vrijeme članovi SD »Ursus spelaeus« R. Dado, J. Ostojić i I. Brzoja istraživali su paralelne jame (bočne) u Podgračiču II. Na postojanje tih jama upozorio je F. Malečkar, jedan od prvih ponavljača ove jame. Istraživanje je pokazalo da su pojedine od bočnih jama u direktnoj vezi s glavnom jamom, dok je nekima dubina oko 10 m i završavaju dnom od uglavljenog kamenog kršja. Nakon ovih istraživanja svi sudionici su se spustili na dno jame. Istraživanje je trajalo oko 12 sati.

Jama kod Matešića stana. Već prilikom kondicijskih priprema za speleološku ekspediciju u Francusku, u okviru kojih je bilo djelomično spuštanje u ovu jamu, uvidjelo se da ona nije najbolje mjerena ni snimljena. Dosadašnji podaci pokazivali su da je duboka 285 m i da se sastoji od tri veće vertikale. Istraživanja koja su obavili članovi SO PD »Željezničar« B. Jalžić, M. Kuhta i O. Lukić pokazala su da je jama duboka oko 260 m i da se sastoji od niza manjih vertikala, zbog čega je za boravak u ovoj jami bilo potrebno 16 sati. Tlocrt nije izrađen zbog neispravnosti kompasa, tipa »Sport«. Jama je mjerena mjernom vrpcom dužine 20 m, dok su veće dužine na vertikalama (33 m) mjerene premjeravanjem užeta, što može biti uzrokom manjih pogreški.

B. Jalžić

SPELEOLOŠKI KALENDAR U LISTOVIMA

Ove godine štampan je u Hrvatskoj prvi speleološki kalendar u listovima. Četiri velike fotografije formata 30x30 cm dolaze na po jednoj stranici koja ima kalendarij za tri mjeseca. Ispod ovih snimaka nalazi se još po četiri, odnosno pet manjih fotografija iz spilja. Kao glavni motivi uzeti su detalji iz spilje Šipun kod Cavtata, iz podzemlja uz Buško blato, iz spilje Vrlovke kod Ozlja, te motiv iz Cerovačkih pećina kod Gračaca. Na ostalim malim snimkama prikazani su još: Spilja Samograd, Veternica kod Zagreba, Otruševačka spilja, Zametska pećina kod Rijeke, pećina Vranjača, Titova pećina u Drvaru, Pazinski i Đulin ponor, te spilje Plitvičkih jezera. Iza fotografija na zadnjoj stranici nalazi se uvodni tekst »Boje u tami« i biografija autora snimaka, što je pripremio tehnički urednik. Tekst »Čovjek u podzemlju« i opis svake fotografije dao je autor snimaka mr. geologije Srećko Božičević. Izdavač kalendara je Agencija za fotodokumentaciju, štampala ga je Tiskara »Ljudevit Gaj« u Krapini. Tehnički urednik je Mladen Bišćan iz Zagreba. Naklada 1100 primjeraka. Pojava kalendara svakako je za pozdraviti, najviše zato što se naše podzemlje na ovakav

Jedan list u speleološkom kalendaru

način do sada nije reklamiralo i populariziralo. Na nekim primjercima kvaliteta tiska nije baš najbolja, ali taj propust nije rezultat loših snimaka već tehničke omaške u štampariji. Steta, da kalendar ne sadrži dvanaest motiva jer autor fotografija raspolaže i s motivima iz svih naših prvenstveno turističkih pećina. Podzemlje našeg krša nedvojbeno zaslužuje da ga još više populariziramo i da barem dio tih ljepota prikažemo i onima koji u njega ne mogu ući. Objavljeni kalendar zaista nam je prikazao i očarao samo malen dio tih ljepota.

Z. Poljak

SPELEOLOŠKI LOGOR KS PSH »BIOKOVO 2«

Na speleološkom logoru, održanom na Biokovu od 19. do 26. 7. 1981. godine, sudjelovalo je 37 planinara — speleologa, od kojih 17 ženskih. Iz Zagreba je bilo 17 speleologa (iz SO PDS »Velebit« 10, iz SO PD »Željezničar« 7), iz Splita 9 (svi SO PD »Mosor«), iz Makarske 8 (svi SO PD »Biokovo«), te troje speleologa iz Francuske, što daje logoru internacionalni karakter.

Istraženo je ukupno 13 speleoloških objekata od kojih su pet duboki preko 100 metara: jama »Medena« duboka 220 m, jama »Velika« 155 m, »Tatjanina jama« 140 m, »Cavkina jama« 130 m i »Jama za Piščetom« dubine 160 m koja je najvećim dijelom istražena na prošlom logoru, a na ovom je dovršeno istraživanje. Ukupna dubina svih novoistraženih objekata iznosi 1092 metra.

Za istraživanje objekata korištena su statička užeta marke Mammut, Edelweiss superstatik i Edelrid, ukupne dužine 1060 m, zatim 300 m dinamičke užadi marke Edelweiss i Edelrid. Ostala oprema: 2 voki-tokija za vezu, 2 kompleta za zabijanje spit klinova, 5 kladiva, bužiri za zaštitu užadi, transportne vreće. Od osobne opreme speleolozi su koristili: sjedišta marke Troll i Edelweiss, klasične naveze od zamki, šljemove, jednodijelne kombinezone, radničke rukavice, spuštalice descendeur, penjalice gibbs, stezaljke shunt i karabiniere. Za rasvjetu su upotrebljene acetilenske svje-

tiljke, a kao pomoćna rasvjeta baterijske svjetiljke. Potrošeno je 20 kg karbida i 60 komada baterijskih uložaka. Noćilo se u šatorima ili improviziranim skloništima, a korištene su vreće za spavanje i prostirke. Oprema za noćenje u speleološkim objektima nije korištena jer su sva istraživanja bila jurišnog tipa.

Korištena su tri kompleta za topografsko snimanje, a topografski su snimali Emir Strkljević, Mile Čulić, Donat Petricioli, Goran Gabrić i Robert Erhardt. Fotografski su snimali Grgasović, Petricioli i Erhardt.

Tokom istraživanja nije se dogodila niti jedna nezgoda.

Financijsku pomoć dao je pokrovitelj logora KS PSH.

Organizaciju logora je sproveo SO PDS »Velebit« iz Zagreba.

Voda logora: **Robert Erhardt**

SEMINAR O MJERENJU I CRTANJU

Na prijedlog više speleoloških odsjeka, KSPSH je 20–21. XI. 1982. organizirala u Zagrebu Seminar o mjeranju i crtanju speleoloških objekata. Teoretski dio je održan u društvenom domu PSH, a praktički u špilji Veterinici. Većina sudionika je noćila (bivakirala) u špilji (u »Separeu« — oko 300 m od ulaza).

Sudjelovalo je 12 članova iz 5 SO-a: Radovan Matijek, »Mosor« Split; Hrvoje Korais i Igor Jelić, »Dubovac« Karlovac; Biserka Sušković, Zdravka Plavčić i Dubravka Raica, »Sutjeska« Zagreb; Slaven Dobrović, Nera Stijačić i Ana Satlović, »Velebit« Zagreb; Zelimir Ludvig, Ozren Lukić i Ljubo Leontić, »Zeljezničar« Zagreb. Predavača i instruktora bilo je 5: Radovan Čepelak, »Velebit« Zagreb; Juraj Posarić, Vlado Božić, Svetlan Hudec i Vlado Lindić, »Zeljezničar« Zagreb

Na seminaru su obrađene slijedeće teme: Speleološka dokumentacija (V. Božić); Povijesni pregled izrade nacrtu u svijetu i kod nas (V. Božić); Zapisnik speleološkog istraživanja (R. Čepelak); Spe-

leološki znakovi (J. Posarić); Mjerenje dužina i kutova (J. Posarić); Pribor za mjerenje i crtanje (J. Posarić); Izrada nacrtu (V. Božić); Kabinetska obrada nacrtu (S. Hudec); Izrada tehničkog nacrtu i tehničkog opisa (S. Hudec); Prikaz literature (V. Božić).

Sudionici su sami vježbali mjerenje raznim priborom, crtali su raznim metodama u raznim mjerilima, i to kako horizontalne tako i vertikalne dijelove špilje, izradili tehnički nacrt i tehnički opis dijela špilje, te samostalno ispunili Zapisnik speleološkog istraživanja.

Za seminar je KSPSH pripremila slijedeću literaturu: R. Čepelak i M. Garašić: »Tumač Zapisnika speleološkog istraživanja«, Zagreb 1982; J. Posarić: »Speleološki znakovi«, Zagreb 1982; V. Božić: »Popis literature o mjeranju i crtanju speleoloških objekata«, Zagreb 1982; i V. Božić: »Dijagram za mjerenje dubine jama pomoću pada kamena«, Zagreb 1982.

KSPSH je snosila troškove potrošnog materijala, umnožavanje pisanog materijala i dnevnice instruktora (ukupno 5.853 din), dok su sudionici svoje troškove snosili sami.

Vlado Božić

SPELEOLOŠKI TEČAJ U SPLITU

SO PD »Mosor« je od 3. do 21. 11. 1982. organizirao speleološki tečaj, prvi ovakve vrste u Splitu. Program je obuhvatio samo najvažnija područja iz planinarske speleologije, a rad se odvijao tri tjedna, srijedom i subotom, u prostorijama PD »Mosor«, a nedjeljom na terenu. Sva predavanja bila su popraćena projekcijom filmova i dija pozitivima. Na tečaj, koji je bio besplatan, upisalo se čak 30 polaznika (od 15 do 37 godina, prosjek 22), od toga je 15 već bilo učlanjeno u PD »Mosor«, a 11 se nakon tečaja učlanilo u odsjek. Instruktori i predavači bili su članovi SO PD »Mosor«, a voda Nenad Saljić. Tečaj je organiziran da bi se mladi ljudi, koji većinom po prvi put stupaju na planinu, upoznali s osnovama speleologije i radom u SO-u. Time bi se automatski smanjio broj onih polaznika u spel. školi koji dolaze samo informacije ili avanture radi, a povećao broj onih koji su ostali nakon tečaja i žele se aktivno baviti speleologijom.

Vežni putevi i transverzale

VEŽNI PUTOVI I TRANSVERZALE U JUGOSLAVIJI

Nastavak iz NP 7–8, 1981. Podaci sadrže: naziv, adresu upravljača, datum osnivanja, tip, broj kontrolnih točaka, vrstu markacije, trajanje puta, postoji li dnevnik, značka, poseban vodič, karta i ostalo. Natjecanje »Planinar — transverzale« u PD »Zeljezničar« iz Zagreba priznaje puteve pod brojem: 23, 24, 25, 34, 36, 42, 45, 13, 14 i 15.

SR BOSNA I HERCEGOVINA

22. PLANINARSKI PUT »ENERGOINVEST« — PD »Energoinvest«, 71000 Sarajevo, V. Pelagića 2 (tel: 071-37-478); osnovan 1981. povodom 40. god. stanika i 30. god. Energoinvesta, linijski put sa 4 KT, uobičajena markacija, obilazak 1 dan (9 sati), dnevnik-vodič, značka.

23. PLANINARSKI PUT KONJUHOM — PD »Husinski rudar«, 75273 Banovići, p.p. 77; otvoren 4. 7. 1982. povodom Dana borca, linijski put sa 6 KT, uobičajena markacija, obilazak 2 dana, dnevnik-vodič, značka. Napomena: snimanje pred KT, odnosno žigovi u organiziranom pohodu svake godine za Dan borca.

24. TRANSVERZALA »MLINIŠTA '42« — PD »Lisina«, 78260 Mrkonjić Grad, p.p. 77; otvorena 21. 9. 1982. povodom 40. god. boravka VS NOV i POJ te druga Tita na Mliništima, u čast 90. god. rođenja Josipa Broza i kongresa KPJ, linijski put sa 8 KT, uobičajena markacija, obilazak 3 dana (20 sati),

dnevnik-vodič, značka. Napomena: snimanje pred označenom KT (redni broj + slovo »M« i broj '42) ili ovjera organizatora pohoda (svake godine u lipnju-junu) prigodnim žigom. Postoji i manja propagandna značka istog slikovnog motiva.

25. PLANINARSKA TRANSVERZALA »PARTIZANSKIH LJEKARA« 1942–1982 — PD »Oštrej«, 77250 Bosanski Petrovac, dom »Partizana«; otvorena 25. 9. 1982. povodom 40. god. AVNOJ-a, 1. kongresa partizanskih ljekara i 1. konferencije AFŽ-a, linijski put sa 8 KT, uobičajena markacija uz znak »Fi« (Φ), obilazak 2 dana (50 km), dnevnik-vodič, značka. Napomena: snimanje pred KT (6 neoznačenih spomenika i 2 KT obilježene svojim rednim brojem) ili ovjera organizatora pohoda prigodnim žigom.

SR HRVATSKA

32. OSJEČKI PJEŠAČKI PUT — PD »Jankovac«, 54000 Osijek, A. Cesarca 1; otvoren 12. 4. 1981. linijski put sa 5 KT, uobičajena markacija (a za uže gradsko područje opis puta u iskaznici), obilazak 1 dan (12 km), dnevnik i značka.

33. JUBILARNIH 35 VRHOVA — PD »Troglav«, 41000 Zagreb, 8. maja br. 19 »Klub radnika Plive«; natjecanje otvoreno 14. 5. 1982. povodom 20. god. PD »Troglav«, nema obilježeni put, već se zbrajaju žigovi planinarskih domova i vrhova sa čita-

vog područja SFRJ, vrijeme obilaska proizvoljno, dnevnik i značke. Napomena: brončana značka za 20 žigova do 1000 m, srebrna značka za 10 žigova do 1500 m, zlatna značka za 5 žigova preko 1500 m i višebojna emajlirana značka istog slikovnog motiva za prethodne tri.

34. TRANSVERZALA MOSORSKI PARTIZANSKI ODRED — PD »Mosor«, 58000 Split, Mar-montova 2; otvorena 29. 5. 1982. povodom 40. god. osnivanja MPO i njegovanja tradicija NOB, linijska transverzala s 20 KT, uobičajena markacija, obilazak 7 dana, dnevnik-vodič, značke. Postoje brončana — srebrna — zlatna značka istog slikovnog motiva (viši stupanj je uvjetovan osvajanjem prethodnog), a brončana značka može se osvojiti i u organiziranom pohodu svake godine za Dan borca. Tada dnevnik ovjerava organizator pohoda, inače je obavezno slikanje pred KT.

35. TRANSVERZALA »KONČAREVAC« — PS — SD »Končar« — Rijeka i PD »Kamenjak«, 51000 Rijeka, Korzo narodne revolucije 40; otvorena 17. 10. 1982. točkasta transverzala s 5 KT, uobičajena markacija, obilazak 4 dana, Dnevnik-vodič, značka. Napomena: Ograničen rok dnevnika na tri godine od datuma kupnje. Do zadanih KT koristi trase drugih transverzalnih putova.

36. PLANINARSKI PUT »PO STARIM GRADOVIMA IVANČICI« — PD »Oštrc«, 41250 Zlatar; osnovan 1982. g., linijski put s 6 KT, uobičajena markacija, obilazak 2–3 dana, dnevnik-vodič, značka, višebojna geografska karta s ucrtanom trasom puta. Napomena: vrijedi žig ili snimak pred KT. Opširnije u desnom stupcu.

SR SLOVENIJA

42. POT SPOMINOV NOB OBČINE HRASTNIK — PD »Hrastnik«, 61430 Hrastnik i PD »Dol«, 61431 Dol pri Hrastniku; otvoren 1981. povodom 40. god. ustanka, linijski put s 15 KT, posebna markacija — crvena zvijezda, obilazak 3 dana, dnevnik-vodič, značka.

43. PO POTEH BORB IN ZMAG GORJANCI-BOHOR — PD »Bohor«, Senovo (tajnica Marica Daugal), 68280 Brestanica; otvoren 25. 5. 1982. linijski put s 20 KT, jednosmjerna markacija sa stiliziranim likom Triglava ispod kojeg je bijela crta i (naizmjenice) sa dvije crte, gornjom crvenom i donjom bijelom, obilazak 3–4 dana (20 sati), dnevnik-vodič, značka, geografska karta općine Krško. Napomena: preporuča se obilazak od KT–1 na dalje zbog jednosmjernog markiranja. KT su označene crvenim tablama s imenom puta, kraja i nadmorskom visinom.

44. PAPIRNIŠKA (VEVŠKA) POT — PD »Vevče«, 61260 Ljubljana — Polje, Papirniška Vevče (tajnica Danica Pirc); otvoren 9. 1982. linijski put s 3 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »V« (gdje ne koristi trase drugih putova), obilazak 1 dan (10 sati), dnevnik, šapirografirana uputa, značka.

45. KONJSKA PLANINSKA POT OB SPOMENIKIH NOB — PD »Zreče«, 63214 Zreče; otvoren 12. 10. 1982. linijski put s 22 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »K«, obilazak 4 dana (oko 110 km), vodič, dnevnik, značka. Napomena: svečana podjela značaka je na dan općinskog praznika 12. listopada.

SR SRBIJA

13. CIKA DUSKOVE RAJAJČKE STAZE — PD »Pobeda«, 11000 Beograd, Mačvanska 8 (tel: 011-455-781); otvorena 1. 5. 1982. linijski put sa 14 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »RS«, obilazak 2 dana, dnevnik, šapirografirani vodič i pravilnik, značka.

14. ČAČANSKA TRANSVERZALA — PS Savez općine Čačak (predsjednik Miodrag Krunic), 32000 Čačak, S. Markovića 11; otvorena 9. 10. 1982. linijski put sa 7 KT, uobičajena markacija uz dodatak ćirilskog slova »Č«, obilazak 2 dana (14 sati), dnevnik-vodič, značka. Napomena: KT su obilježene tablama s rednim brojem KT. Opširnije na str. 42.

15. NIŠKA TRANSVERZALA — PS Savez općine Niš, Tvrdava b.b.; osn. 16. 10. 1982. mrežasta transverzala s 13 KT, uobičajena markacija, obilazak 4 dana, dnevnik, vodič (šapirografirane upute) značka, diploma.

Krešimir Ormanec

ISTARSKI PLANINARSKI PUT

Istarski planinarski put »Labinska republika«, koji održavaju članovi PD »Zeljezničar« iz Zagreba, dosad je obišlo 1033 planinara od 1976. kada je taj put otvoren: godine 1976. 105, 1977. 200, 1978. 177, 1979. 125, 1980. 84, 1981. 160 i 1982. 173 planinara. Po republikama i pokrajinama: BiH 61, Slovenija 136, Srbija 24, Hrvatska 798 i Vojvodina 14. Najbrojniji su bili članovi PD »Zeljezničar« (264), potom slijedi PD »Kamenjak« iz Rijeke sa 176 članova itd. Ukupno je bilo članova iz 81 društva. Zahvaljujući ovom putu Čičarija je postala mnogo zanimljivija za planinare, a pogotovo će to biti nakon osposobljenja planinarskog skloništa u Račjoj Vasi. Skica puta je na trećoj strani omota ovoga broja NP.

Josip Sakoman

»STARI GRADOVI PO IVANČICI«

PD »Oštrc« iz Zlatara pripremio je trasu nove transverzale pod nazivom »Stari gradovi po Ivančici«. Trasa obuhvaća slijedeće KT: gradine Lohor, Oštrc, Belec, vrh Ivančice, Milengrad, Pokojec, Pustu Belu, Cevo i Grebengrad. Transverzala je dugačka 58 km, može se obići za dva dana, a mogućnost noćenja postoji u planinarskim objektima na Ivančici, Grebengradu i Pokojcu. Pripremljen je poseban dnevnik po cijeni od 100.— Din, a može se nabaviti od društva organizatora, te u Zagrebu u knjižari »Gustav Krklec« u Pothodniku.

Nikola Aleksić

OSVAJAMO PLANINSKE VRHOVE ZA »NAGRADU PLANINE«

Početkom svog djelovanja, 1962. godine, PD »Kamenjak« Rijeka odlučilo je da radi omasovljenja planinarstva, počrene do tada nepoznat sustav pohoda u planine. Ustanovljeno je natjecanje Osvajamo planinske vrhove za »Nagradu planine«. U prvom broju »Društvenih vijesti« koje je društvo izdalo 1962. godine, objavljena su i prva pravila tog natjecanja koje je u početku imalo lokalni karakter.

Tada su bile predviđene tri kategorije: članovi koji su trebali osvojiti vrhove čiji zbroj visine iznosi 100.000 m, članice i omladina 75.000 m, te pioniri 50.000 m, da bi osvojili »Nagradu planine« koja se sastojala od pozlaćene društvene značke i diplome. Odmah je bilo zanimanja i već te prve godine otvara se knjiga natjecatelja. U nju se upisuju članovi društva koji se prijave za natjecanje.

Već nakon dvije-tri godine, planinari koji su kod članova »Kamenjaka« po planinama primijetili dnevnike ovog natjecanja, obraćaju se Upravi i ona donosi odluku da se mogu uključiti i planinari iz ostalih krajeva zemlje. Najprije su se počeli uključivati članovi drugih društava iz Rijeke. Godine 1977. uprava društva pojednostavljuje pravila i prestaje pravo pojedinaca na bonifikaciju visine. Izrađuje se posebna počasna značka ovog sve popularnijeg natjecanja.

Pri programiranju aktivnosti u 1982. godini, prilikom 90-godišnjice rođenja Josipa Broza Tita, Pravila su dopunjena time što će jedan od obaveznih vrhova biti Titov vrh na Sar-planini u SR Makedoniji, kao doprinos obilježavanju imena i djela Josipa Broza. Osim toga, radi razvijanja bratstva i jedinstva naših naroda u Pravila je unesena i obaveza da se osvoje najviši vrh u našoj domovini, Triglav, te najmanje po jedan vrh u svakoj socijalističkoj republici, prema vlastitom nađenju. Natjecatelji koji imaju stare dnevnike ne trebaju nabavljati nove, nego dokaze za osvajanje dodatnih vrhova mogu unijeti u stari dnevnik. Do sada je dnevnik podignulo 2500 planinara iz 20-tave naše zemlje. U počasnu knjigu nosilaca značke »Nagrada planine« upisano je samo 367 planinara, što govori da nije jednostavno osvojiti trofej.

Dnevnik se može nabaviti u tajništvu PD »Kamenjak«, Rijeka, Korzo 40, gdje je dežurstvo utorkom i petkom od 18 do 20 sati (tel. (051) 31-212). Zainteresiranima iz drugih krajeva dnevnik se šalje na pismeni zahtjev poštom uz otpuninu (pouzećem).

V. S.

ČAČANSKA PLANINARSKA TRANSVERZALA

Osnovao ju je Planinarsko-smučarski Savez općine Čačak, koji objedinjuje rad četiri čačanska planinarska društva: Kablara, Slobode, Fra (fabrika reznog alata) i Medicinara. Zelja osnivača je da planinare Čačka i njegove okoline, kao i ljubitelje prirode, zainteresira za obilazak ove i drugih planinarskih transverzala. Isto tako, osnivanjem ove transverzale željeli smo zainteresirati planinare iz drugih krajeva naše zemlje, naročito »planinare-transverzalice«, za obilazak ove transverzale, kako bi upoznali ljude i ljepote naše okoline, kao i znamenita i historijska mjesta iz naše dalje i bliže prošlosti. U tu svrhu osnivač je izradio vrlo lijepu transverzalu značku u četiri boje za obilaznike transverzale. Da bi transverzala bila pristupačnija za planinare iz daljih krajeva naše zemlje, transverzalu smo tako trasirali da se može preći za dva dana, tj. za jednog vikenda, a da se ipak obidu sva znamenita mjesta i planine naše okoline. Transverzala se može započeti sa bilo koje točke, jer je markirana u oba pravca. Autobuske veze za početak i kraj transverzale vrlo su dobre, na svaki sat.

Zahtjeve za dnevničke slati na adresu: Miodrag Krunic, 32000 Čačak, Svetozara Markovića 11, tel. (032) 33-55, koji je zadužen za transverzalu. Za veće grupe dnevnički se mogu kupiti pred sam obilazak, samo treba to najaviti i zakazati sastanak, jer odgovorna osoba može biti odsutna iz Čačka. Isto tako za veće grupe značke se mogu dobiti odmah po obilasku.

Cio put transverzale može se podijeliti u tri etape koje sačinjavaju pojedine cjeline i koje se mogu prijeći pojedinačno, po želji obilaznika, ili sve tri odjednom (vidi skicu na 3. strani omota).

Prva etapa počinje u selu Trnavi kod osnovne škole tj. gdje se odvaja put za Trnavsko Vrelo,

tu je i jedna od više stanica lokalne autobusne linije Čačak—Trnava. Na autobusu je natpis Pošta—Trnava i on polazi od pošte u Čačku svaki sat, osim prvog, u 5 sati, koji polazi sa autobusne stanice. Od početka transverzale ide kroz selo asfaltnim, a zatim makadamskim putem do Vrela, gdje je prva KT. Od Vrela put nastavlja ka Stjeniku, gdje je u manastiru Stjenik druga KT. Od Stjenika se izlazi na greben Jelice i grebenom ide sve do prevoja Karaule, gdje je treća KT. Ova se etapa može proći za 5—6 sati hoda.

Druga etapa počinje od Karaule i nastavlja grebenom Jelice sve do vrha Ovčara (985 m), zatim dalje od Ovčar Banje gdje se završava druga etapa. Ova se etapa prelazi za četiri sata. Kontrolni žig Ovčara je u manastiru Sretenje, koji se nalazi na pola puta Ovčar—Ovčar Banja. Kontrolni žig Ovčar Banje je u planinarskom domu »Železničar«.

Treća etapa počinje od planinarskog doma. Ide kroz šumicu do kapelice pod stijenom Kablara, zatim ispod pećine Turčinovac, a potom se penje kroz šumu i izlazi iznad stijena pod samim vrhom Kablara, odakle su lijepi vidici na Ovčar Banju i njenu okolinu. Odavde na vrh Kablara (885 m) stiže se za 15—20 minuta. S vrha Kablara spuštamo se u selo Rošće do kuće Jovice Cvrklića gdje je šesta KT. Odavde do Caganja, gdje je kraj transverzale, stiže se za jedan sat lagana hoda. Cijela treća etapa prelazi se za 3—4 sata. Kontrolni žig sedme, posljednje KT, nalazi se u Caganju u kući Velibora Savića, odakle se preko visećeg mosta na rijeci Kamenici izlazi na asfaltni put, gdje je autobusna stanica za Čačak.

Svaka kontrolna točka obilježena je velikom tablom na kojoj velikim slovima piše: KT i broj dotične kontrolne točke.

Miodrag Krunic, Čačak

Alpinizam

U ZENICI OSNOVAN ALPINISTIČKI KLUB

Mjeseca novembra 1982. godine zenički alpinisti su osnovali prvi alpinistički klub »Dilber—Stjepanović« kao odraz težnje za što boljom afirmacijom alpinizma u Zenici. Ovo je pionirsko djelo i sigurno je da će proći vremena dok se iskristalizira pravi status kluba među ostalim sportskim organizacijama, ali istovremeno i nagovještaj oslobađanja nekih mačehinskih odnosa koji su do sada donekle sputavali razvoj alpinizma na ovom području.

Klub trenutno djeluje pod okriljem SRD »Rudar« Zenica i broji 29 aktivnih članova. Od toga je sedam registriranih alpinista, osamnaest pripravnika i četiri početnika. Formiranje kluba je odraz kvalitetnijeg organiziranja i sprovođenja alpinističke djelatnosti u gradu.

Zenički alpinisti imali su 1982. dvije značajne akcije. U prvom redu to je zenička alpinistička škola, koju su pripremili i realizirali potpuno samostalno. Tom prilikom školovano je devet tečajaca, koji su u toku tečaja ispenjali preko 60 čovjek-smjera u stijenama Romanije i Vlašića. Drugo je formiranje planinarske družine pri Rudarsko-metalurško-hemijskoj školi »Đuro Salaj«, koja okuplja oko 40 srednjoškolaca pod vodstvom profesora Naila Derviševića. Družina ima za cilj omasovljenje planinarske organizacije, proširenje suradnje sa RMH—školom. Te pripremu mlađeg kadra za alpinističko školovanje, kao osnovnim zadatkom Alpinističkog kluba. Aktivnost Družine, kao osnovne organizacijske jedinice Kluba, sprovodi se organiziranjem planinarskih predavanja uz projekcije slajdova, zajedničkih izleta i u akcijama RMH—škole.

Alpinizam se prvi put pojavljuje u Zenici kao organizirani sport 1975. godine formiranjem Alpinističke sekcije »Dilber—Stjepanović«, koja nosi imena zeničkih alpinista tragično nastradalih prigodom prvog zimskog uspona na Lupoglavu, fe-

bruara 1970. godine. Od tada, kada je brojala svega 5—6 članova, pa do danas, alpinizam je u Zenici u stalnoj ekspanziji. I pored mnogih oprečnih stavova o alpinizmu u početku, uspjele se ipak uraditi mnogo značajnih stvari. Prije svega tu je preko 60 školovanih alpinista do danas, tri organizirana odlaska u Centralne Alpe, gdje treba istaći više čovjek-uspona na vrhove Mont Blanca, Monte Rose, Matterhorna, te uspone u stijenama tih masiva.

Jedna od važnih akcija je i organiziranje Memorijalnog pohoda na Lupoglav u februaru svake godine i posjeta grobovima Dilbera i Stjepanovića. U ovu malu povijest treba još uvrstiti i tradicionalni odlazak za prvomajске praznike u Paklenicu, gdje se od značajnijih uspona mogu izdvojiti: Klin, Brid klina, Mosoraški, El condor pasa, Brid za mali čekić i dr. Posljednjih godina (od 1978) zenički alpinisti su sve češće prisutni u visokim stijenama Prenja, Veleža, Izgorjele Grude i Čvrsnice, gdje su izvršili niz prvenstvenih uspona.

Na kraju, moglo bi se završiti sa zaključkom da alpinizam u Zenici uzima sve više maha i da nije daleko dan kada će možda prerasti u sport ravan trenutno najpopularnijim sportovima.

Durmo Edin

ALPINISTIČKA KRONIKA ZENICE 1982.

— U februaru Memorijalni pohod na Lupoglav i posjeta grobovima Dilbera i Stjepanovića.

— Na prvomajskom skupu u Paklenici 30. 4. do 5. 5. sedam alpinista iz Zenice. Ispenjano je ukupno 43 čovjek-smjerova. Između ostalog: Klin, Karaborc, Saleški, Brid klina, El Condor pasa.

— Krajem maja Mukrim Šišić penje centralni dio Sjeverne triglavске stijene.

— 20. i 21. maja Gvozderac G. i Isaković Z. penju Dijagonalni i Kaminski smjer, u masivu Izgorjele Grude na Prenju.

— Od 2. do 5. 7. održan je Republički fabor na Veležu. Sudjelovalo su tri alpinista iz Zenice i izvršili sedam čovjek-smjera: Ilijin smjer, Davorov smjer; i Centralni.

— Od 20. 7. do 2. 8. tabor u Chamonixu sa 7 sudionika. Planiran! usponi nisu izvršeni zbog loših vremenskih uslova. Jedan član se popeo na Mt Blanc.

— Od 6. do 8. 8. mini-logor na Jezercu (Prenj) s 10 alpinista. Ispenjano ukupno 20 čovjek-smjerova, između ostalog: Centralni i Vertikalni u Otišu.

— Početkom septembra Gvozderac G. i Miljak J. izvede prvenstveni uspon: Zenički smjer u Izgorjeljo Grudi na Prenju, a Gvozderac G. i Miljak A. ponavljaju Kavkaski smjer za 7 sati.

— Sredinom septembra Mukrim Šišić solo usponom pravi prvo ponavljanje Kamniškog smjera u stijen! Botina na Veležu.

— Od 17. do 21. 9. u V. Paklenici 3 alpinista penju Brid za mali čekić (Durmo—Isaković), Mooraški (Isaković—Drino), te Karobore i Saleški.

— U toku oktobra i novembra izveden je ljetni tečaj s 5 izleta na Romaniju u Vlašić, 4 praktične vježbe, pet predavanja; školovano 9 tečajaca.

— 13. 11. Osnivačka konferencija AK »Dilber—Stjepanović«. Dotadašnji AO prelazi u novi oblik organizacije, krupan korak u razvoju alpinizma u Zenici pa i u BiH.

— Sredinom novembra formirana je Alpinistička družina RMH škole »Đuro Salaj« pri Alpinističkom klubu, kao osnovna organizacijska jedinica, s 40 aktivnih članova.

U 1982. godini ispenjano je ukupno 250 čovjek-smjera. Najaktivniji penjači bili su Mukrim Šišić, Zehrudin Isaković i Goran Gvozderac.

Zehrudin Isaković

Orientacijski sport

15. PRVENSTVO ZAGREBA U ORIJENTACIJI

15. Otvoreno pojedinačno prvenstvo Zagreba u orijentaciji održano je 14. studenog 1982. u organizaciji PDS »Velebit«, na terenu pokraj Donje Bistre. Sudjelovalo je 53 natjecatelja iz 6 društava (PD »Sutjeska«, PD »Sljeme«, OK »Maksimira« i PDS »Velebit« iz Zagreba, te PD »Papuk« Virovitička i PD »Biokovo« Makarska). Natjecanje je održano po petobojnoj karti u mjerilu 1:10.000, a natjecatelji su trčali raspoređeni u šest kategorija. Stazu za sve kategorije su postavili Tatjana Bakran i Donat Petricioli uz pomoć Darka Sakara. Poredak natjecatelja:

Kategorija M 21 (dužina staze 7,4 km zračne linije, 13 KT): 1. Zupanec Roman (Sutjeska), 2. Lovrec Nenad (Maksimira), 3. Bukvić Ivan (Sutjeska); kat. Z 19 (6,2 km, 11 KT): 1. Uroić Dunja (Maksimira), 2. Gros Senka (Sljeme), 3. Ujip Mirjana (Maksimira); kat. Z 16—18 (4,4 km, 8 KT): 1. Marijanović Draganja (Papuk), 2. Mustač Bernarda (Papuk), 3. Prisuda Anka (Papuk); kat. M 16—20 (6,2 km, 11 KT): 1. Pigac Danko (Maksimira), 2. Stojiljković Nenad (Sutjeska), 3. Tišljar Ivo (Maksimira); kat. M 35 (6,2 km, 11 KT): 1. Gros Cedomil (Sljeme), 2. Cepelak Radovan (Velebit), 3. Zidan Alfred (Sljeme); kat. MZ 12—15 (2,7 km, 6 KT): 1. Mihelčić Dinko (Maksimira), 2. Tutić Danilko (Papuk), 3. Domjanić Tomislav (Papuk).

Tatjana Bakran

ZAMISLITE, NE TRAZE NOVACA...

Zamislite, u nas se održava međunarodno sportsko natjecanje na kome nastupaju veliki sportaši, ponajbolji na svijetu u sportu koji okuplja milijune pobornika, a o tome nema ni plakata, ni zvučnih reklama, ni uzbudljivih najava u novinama...

Stoviše, to domaćine ne stoji ni dinara jer ti sportaši sami plaćaju sve, a odsjedaju u skromnom hotelu, ne dobivaju ni dnevnice, a pogotovu ne premije.

Ovo nije izmišljotina nego istina koja se prošlog tjedna ostvarila u Zagrebu, a prije sedam dana u Beogradu i Novom Sadu.

Najprije je u Jakovlju, s druge strane Medvednice, nastupilo u orijentacijskom natjecanju 57 istaknutih skandinavskih orijentiraca, među kojima Sved Jörgen Martensson i Norvežanin Egil Iversen, jedni od najboljih na svijetu, švedski prvak (a Švedska je izmislila orijentaciju) Per Nordahl, pa Eva Charlotte Tennesen, svjetska studentska prvakinja, itd. Među njima se našlo i pet naših orijentiraca jer se oni, za razliku od nekih naših drugih sportaša, ne mogu radnim danom posvetiti sportu. Drugog su se dana svi opet našli u Dolju na još jednom ogledanju.

Ovo »čudno« natjecanje posljedica je težnje Skandinavaca da ovaj, modernom gradskom čovjeku izvanredno koristan sport što više rašire, pa je Zagreb bio samo jedna etapa na putu autobusom od Skandinavije preko Poljske, Ceho-

slovačke, Mađarske, Jugoslavije, Italije, Austrije, SR Njemačke natrag u Dansku i kućama. To ih stoji od 1800 do 3900 švedskih kruna, već prema dužini turneje.

K nama dolaze jer žele proširiti i učvrstiti svoj sport. Veoma su zadovoljni s onim što su vidjeli u Zagrebu, iako je bilo malo naših natjecatelja. Kažu da je naša organizacija vidno napredovala i da su ljudi koji u njoj rade sposobni da prireduju i velika natjecanja.

Stoga žele doći i dogodine. Tada žele doći preko Jadranskog mora, vidjeti situaciju uz obalu i što bi se moglo učiniti u olimpijskom Sarajevu. Ima izgleda da se jedno natjecanje organizira u Kardeljevu, gdje ima organizator iz zagrebačke škole. U Sarajevu nema još takvog nosioca ovog zadatka, ali su ovi propagatori orijentacijskog trčanja zainteresirani, posebno zbog sve popularnijeg orijentacijskog natjecanja na skijama, za što bi Igman bio izvanredno pogodan.

Gostovanje i natjecanje organizirano je pod pokroviteljstvom Planinarskog saveza Hrvatske i Kluba za orijentacijski sport »Maksimira«.

Zarko Susić

(pretiskano iz zagrebačkog »Vjesnika«)

Kamo na izlet

Otvaramo novu rubriku u kojoj ćemo čitaocima obavještavati o planinarskim priredbama u kojima mogu sudjelovati svi članovi planinarske organizacije. Ona će biti korisna i pojedincima i društvima radi planiranja izleta i pohoda, a započinjemo je na poticaj nekih naših društava koja organiziraju priredbe od šireg značenja, npr. sletove, natjecanja, proslave, međudruštvene susrete, skupštine, planinarske škole, ekspedicije, pa i zanimljivije izlete ili pohode u kojima su poželjni gosti iz drugih društava. Pozivamo sva naša društva da se koriste ovom rubrikom. Uvjeti za uvrštavanje jesu: 1. vijest mora uredništvu stići 2—3 mjeseca unaprijed, jer toliko otprilike traje izrada broja NP od skupljanja rukopisa do distribucije čitaocima, 2. vijest mora biti maksimalno sažeta, bez suvišnih riječi. Poželjno je da sadrži slijedeće podatke: naziv priredbe, zborni mjesto, datum i sat, sadržaj, trajanje i adresu organizatora radi potanjih obavijesti, provjere o ev. promjenama, uvjetima za sudjelovanje ili o potrebi rezervacije. Nadamo se da će ova rubrika korisno poslužiti čitaocima da obogate svoje putne planove, a društvima da prošire međudruštvenu suradnju. Neka to ujedno bude poticaj svim društvenim upravama da na vrijeme pripreme kalendar svojih akcija, kao što to čine sva naša bolja društva.

Urednik

Prvosvibanjski skup alpinista u Paklenici

Tradicionalni neslužbeni skup alpinista iz cijele Jugoslavije održava se i ove godine pod stijenom Anića kuka u Anića luci, od 28. travnja do 3. svibnja. Opet će u klanecu Velike Paklenice biti podignut grad šatora i u stijenama će odjekivati stotine alpinističkih kladiva. Za red i društveni život pobrinut će se PDS »Velebit« iz Zagreba pod pokroviteljstvom Planinarskog saveza Hrvat-

ske. Dobrodošli su svi planinari i penjači. Sa sobom valja ponijeti opremu za kampiranje. Parkiralište je pola sata ispod logora. Penjački vodič moći će se nabaviti pod stijenom.

Sa samoborskim planinarima

— Memorijal »Janko Mišić«, orijentacijsko natjecanje u Samoborskom gorju, 14. travnja
— Susret s Norvežanima na »Partizanskom maršu« kroz Samoborsko gorje, 26. lipnja
— Izlet na Dinaru, 2—4. srpnja
— Proslava 60-godišnjice PD »Japetić« u Gradišću, mjeseca srpnja
— »Ususret zdravlju«, pohod Slanom Dolu u Samoborskom gorju, 10. srpnja
— Uspon na Triglav, 26. kolovoza
— »Ususret zdravlju«, pohod na Okić, 2. listopada
— Proslava 25-godišnjice Kružnog planinarskog puta kroz Samoborsko gorje, 13. studenoga
Za sve navedene priredbe obavijest se može dobiti u PD »Japetić«, Samobor, Starogradska 15.

Bratski susret »Bilogora 1983«

Održat će se u subotu i nedjelju 17. i 18. rujna u Koprivnici i na okolnim padinama Bilogore i Kalnika. U programu će biti obilazak prigodnog planinarskog puta sa 6 kontrolnih točaka, razna planinarska natjecanja i, na kraju, narodno veselje. Prošle godine posjetio je ovaj skup rekordan broj od oko 1000 planinara iz cijele Jugoslavije. U jednom od idućih brojeva detaljne obavijesti. Na zahtjev šaljemo program poštom. PD »Bilo«, 43300 Koprivnica, p.p. 60.

Slet planinara Hrvatskog zagorja

Održava se 15. svibnja kod planinarskog doma na Ivančiću.

Jubileji

50 GODINA PLANINARSTVA U NOVOJ GRADIŠKI

U nizu obljetnica koje su u posljednje vrijeme učestale valja spomenuti i 50 godina rada PD »Strmac u Novoj Gradiški. Prema podacima iz časopisa »Hrvatski planinar« broj 10 od 1932. godine, podružnica Hrvatskog planinarskog društva »Strmac« počima s radom na Osnivačkoj skupštini u nedjelju 9. listopada 1932. U to vrijeme već postoje Slavonske podružnice HPD-a: »Jankovac« iz Osijeka, »Sokolovac« iz Sl. Požege, »Caklovac« iz Pakraca i »Vrani Kamens« iz Daruvara.

Međutim, ideja o formiranju društva javlja se godinu dana ranije i potječe od direktora »Prve Hrvatske štedionice« Zlatka Mažurana koji je još 21. kolovoza 1931. godine sazvao sastanak zainteresiranih osoba. Prijavilo se oko 30 članova, koji su prihvatili pravila i izabrali privremeni odbor do početka rada Osnivačke skupštine. Na njoj je za prvog predsjednika izabran dr. Niko Gržetić (tu funkciju zadržao je sve do 1938), a za tajnika Marijan Vene, jedan od suosnivača društva, koji već 1934. odlazi u Zagreb pa društvo gubi svog najaktivnijeg člana. Na njegovo mjesto dolazi 1935. novinar i pravnik Drago Đurić a dužnost blagajnika vršio je M. Holzschuh kroz cijeli predratni period.

Između 1933. i 1941. godine smjenjuju se na dužnosti predsjednika ing. geodezije Ivan Baretić i ing. šumarstva Vilko Vidmar. Upravni odbor neposredno pred napad na Jugoslaviju sačinjavali su predsjednik ing. Vidmar te članovi: Ivan Alešković, Stjepan Čaklec, Stjepan Rodić, dr. Krešimir Somodi i Viktor Verson. Brojno stanje društva je 40 članova a najveći broj izleta svodio se na blizu okolicu

Novo Gradiške; najčešće su posjećivani: stari grad Gračanica, Predol i Veliki Gaj, Brezovo polje i Velika poljana. Na Velikom Gaju je postojalo planinarsko sklonište a na Velikoj poljani Planinarski dom Josipa Svobode (uništen u toku rata). Veći izleti bili su na Jankovac, Plitvička jezera, Kamniške i Savinjske Alpe i u Jajce.

Prije rata su postojale svega 3 markirane staze u ukupnoj dužini oko 60 km. Najpoznatija je išla od trgovišta Cernika preko sela Giletinci na Veliki Gaj, Dobru vodu i Brezovo polje, s povratkom preko Šibljačkog potoka i bolnice za tuberkulozu plaću do hotela »Strmac«. Druga je polazila iz sela Krajiška Mala preko brda Edvard u selo Baćin Dol i desno od škole do razvalina utvrde Gračanica, a treća od lužarnice na Strmcu preko livada zvanih Krndija i Predol do Velikog Gaja. Sada su markacije tih staza obnovljene i dopunjene kraćim relacijama.

U strahotama ratnih zbivanja nestali su mnogi članovi društva, a ugasio se i život začetnika i osnivača PD »Strmac« Zlatka Mažurana koji je početkom 1944. ubijen u Jasenovcu. Poslijeratni rad počima tek 1953. god. Nažalost, točan datum obnove društva nije zapisan u našoj dokumentaciji. U dokumentima PSH to je 6. 11. 1953. Dana 21. lipnja iste godine održan je masovni izlet na Strmac — Predol — Ravni gaj, a za vodu puta određen je Stipe Stipanović.

Tokom 1953—1956. predsjednik je Stipe Stipanović, potpredsjednik Ljudevit Polak, tajnik Ilija Maretić, a blagajnik Franjo Podobnik. U daljnjem razdoblju mijenjaju se samo predsjednici slijedećim redosli-

jedom: Ilija Sokolović, Mladen Vidaković i ing Mihajlo Trifunović. Prelaskom na kolektivno rukovodjenje imenovano je predsjedništvo čiji je današnji predsjednik Miljenko Rosić, tajnik Nikola Stojaković, a blagajnik Nada Popović.

Od 1968. do 1978. društvo je proživljavalo krizu jer se jako smanjio broj članova a rad se sveo na nekolicinu ljudi; počela je masovna motorizacija, kao i financijske teškoće.

Obnovu rada potakao je Nikola Stojaković i tada ova organizacija postiže sve bolje rezultate. Nekoliko starih članova još iz 1953. i danas su aktivni kao Ilija Maretić, Pero Corković i Franjo Podobnik. Ograničeni prostor ne dozvoljava da spomenemo i druge zaslužne članove. Njihova imena su urezana u djelovanje društva kroz decenije. Četvorica su odlikovani i Zlatnim znakom PSH a naše aktivnosti opisane su i u nizu članaka u lokalnim »Novogradiškim novinama«. Imamo preko 120 km marki-

ranih puteva i staza po planini Psunju. Mogućnosti kretanja su znatno bolje. Gotovo svake nedjelje dio naših članova prolazi tim drugim krajolikom. Izvršavajući prilično obiman plan aktivnosti neki članovi su obišli: Koprivnički, Velebitski, Kapelski, Istarski i Slavonski planinarski put, kao i Vlašić, Maglić, Triglav, Raduhu te Visoke Tatre. Mislim da je 1982. bila godina najvećih uspjeha u 50-godišnjoj povijesti društva.

Proslave u smislu održavanja neke veće svečanosti neće biti. Sva raspoloživa novčana sredstva investirana su u izgradnju planinarskog skloništa na Brezovom polju za kojim planinari već odavno osjećaju potrebu. Nedavno smo izdali i značku društva što je zahtijevalo dopunske izdatke. Privredne teškoće odražavaju se i na realizaciji gradnje, ali nadajmo se da će se slogom i marljivošću taj dugogodišnji san svih naših planinara moći uskoro i ostvariti.

Prof. Mladen Vidaković

Naše organizacije

PLANINARSKI SAVEZ ZAGORSKOG PLANINARSKOG PUTA U 1982.

U 1982. godini PS ZPP-a nastavio je svojim dugogodišnjim bogatim radom na daljnjem obogaćivanju planinarskih akcija i ideja. Učlanjena društva imala su zaista bogat i plodonosan rad značajan za cvu regiju. Ona se u potpunosti uklapaju u općedruštvena kretanja pa se zbog toga u svojim sredinama afirmiraju kao jedan od značajnih čimbenika na polju fizičke kulture, općeg društvenog programa, kulturne, tehničke i obrazovne djelatnosti.

U siječnju su održane već tradicionalne planinarske škole za planinarski podmladak u organizaciji jačih društava, o čemu se govori na 99. savjetovanju 14. ožujka na Strahinjčici. Na tom je savjetovanju također odlučeno da se za najbolje društvo u 1981. godini proglasi PD »Cesargrad« iz Klanjca, koje je u svojim relacijama imalo niz značajnih akcija. Donijeti su i radni i financijski programi, a za predsjedavajućeg je izabran Filip Majić iz PD »Strahinjčica«.

100. jubilarno savjetovanje održano je 4. srpnja u planinarskoj kući »Josip Pasarić« na Ivančici, a organiziralo ga je PD »Ivančica«. Bila je to velebna proslava ne samo jubilarnog savjetovanja već i proslava otvorenja potpuno obnovljene i proširene kuće na Ivančici. Toj svečanosti, uz oko 1300 planinara i ljubitelja prirode, prisustvovali su i društveno-politički radnici i rukovodeći kadrovi iz područja općine Ivanec i predstavnici PSH. Uz pozdravne govore i čestitke prisutnih, pozdravni je govor održao domaćin inženjer Ivan Canžar, predsjednik PD »Ivančica« iz Ivanca, a svečano otvorenje obavio je Vinko Vrček, predsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Ivanec. Na savjetovanju se prisutnima obratio i dugogodišnji predsjednik PD »Ivančica« i PS ZPP-a Dragutin Karažinec, koji je istakao značajnu ulogu ovog saveza u svojoj prošlosti i što mu je činiti u budućnosti. Uz ostalo, spomenuo je i mnogobrojne sudionike i osnivače koji su sudjelovali i još uvijek sudjeluju u radu PS ZPP-a. Nakon toga uručena su priznanja PD »Ivančica« društvima, radnim organizacijama i članovima zaslužnim na razvijanju planinarstva, a prof. dr. Željko Poljak, predsjednik PSH, uručio Zlatni znak PSH Planinarskom savezu ZPP-a i Foto-sekciji PD »Ivančica« iz Ivanca.

27. lipnja održan je 26. slet planinara Hrvatskog zagorja kod Lojzekovog izvora na obroncima Medvednice, a organiziralo ga je PD »Stubičan« iz Donje Stubice. Bila je to isto tako značajna akcija na području ove regije.

Također je hvalevrijedan posao PD »Bilo« iz Koprivnice koje je organiziralo na svom području »Susret bratstva i jedinstva« 26. rujna, velebni susret planinara iz cijele zemlje. Program je bio raznovrstan i bogat.

PD »Željezničar« iz Zagreba je organiziralo susret planinara-željezničara u Kumrovcu, a u Kumrovcu su i mnogobrojni planinari iz ove regije sudjelovali i na pohodu »Tragom Titovog djetinstva«.

PD »Ravna gora« iz Varaždina se ističe organiziranjem orijentacijskih natjecanja, a posebno je značajno natjecanje u Maruševcu na kojem su uz naše planinare sudjelovali i planinari iz inozemstva.

Posebno valja spomenuti rad Foto-sekcije PD »Ivančica« koja je organizirala fotoamaterski tečaj za 26 polaznika, a potom priredila izložbu radova tečajaca. U svibnju je u Ivancu priredila 15. izložbu fotografije »Ivanec 82« na kojoj su sudjelovali fotoamateri iz cijele zemlje. Za zaslužan rad Foto-sekcije Foto-savez Jugoslavije i Foto-savez Hrvatske povjerio joj je organiziranje »Dana jugoslavenske fotografije« u Trakošćanu od 12. studenoga do 12. prosinca. Tom su prilikom u galeriji dvorca Trakošćan održane 23. izložba jugoslavenske fotografije, 6. jugoslavenska izložba dijapozitiva u boji i 8. jugoslavenska omladinska izložba fotografije. Prema ocjeni svih sudionika i prokušanih starih majstora umjetničke fotografije bila je to najbolja izložba fotografije do sada održana u Jugoslaviji. Zbog toga je odano priznanje svim članovima sekcije, a posebno njenom voditelju Cvjetku Soštariću.

Na otvaranju 12. studenoga i sljedeća dva dana u Trakošćanu je bilo 184 delegata foto-klubova iz cijele zemlje i 19 Ivančana, ukupno 203 čovjeka. Na svečanosti otvaranja pohvalno su govorili predstavnici Foto-saveza Jugoslavije i Hrvatske i delegati klubova. Izložbe je otvorio Vinko Vrček, predsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Ivanec.

PS ZPP-a je održao još dva savjetovanja, jedno 24. listopada u organizaciji PD »Zanatlija« iz Zagreba na Hunjki (Medvednica) i 19. prosinca u lovačkom domu u Krapini u organizaciji PD »Strahinjčica« iz Krapine. Na posljednjem se posebno govorilo o organiziranju planinarskih škola za pionirski podmladak.

Iz ovog kratkog izvještaja vidljivo je da PS ZPP-a uspješno ispunjava svoje zadatke i program rada.

Dragutin Karažinec

Prvenstveni usponi

TABORSKI SMJER U BOTINU NA VELEZU

Prvi penjači: M. Gafić, R. Grabus (AS »Bjelašnica«) i Z. Rudan (AS »Bukovik«), 3. 7. 1982. Ocjena prvih penjača: III, IV, 350 m, 2,5 sata.

Prilaz: Isti kao za ostale smjerove u s. stijeni Botina (vidi NP 7—8/79).

Opis: Ulaz u smjer je 200 m d. od ulaza u Ilijin smjer (priječiti sipar). Smjer teče pravo gore strmo širokom jarugom između koje se nalaze dva grebena. Grebeni su malo obrasli klekom. Silaz: Isti kao za ostale smjerove (NP 7—8/79).

Redžep Grabus

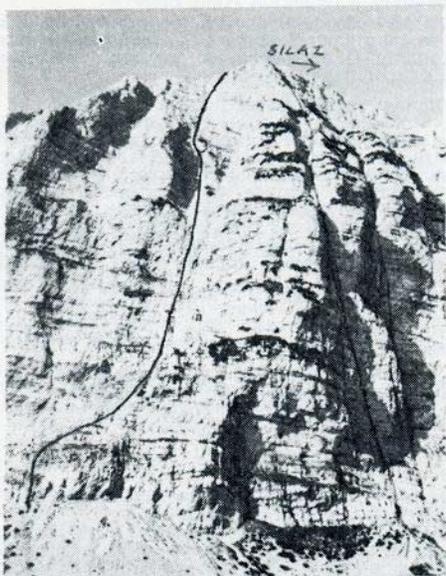
ZENIČKI SMJER U IZGORJELOJ GRUDI NA PRENJU

Prvi penjači Goran Gvozderac i Jurica Miljak 2. 9. 1982. Prvi pokušaj G. Gvozderac i Zehrudin Isaković 19. 6. 1982.

Ocjena prvih penjača: IV+, detalji —V, Ao, 3 sati, visina 500 m, dužina 650 m.

Prilaz: Od ž. st. Jablanica preko mosta na Neretvi u selo Glogošnicu, odakle slabo markiranim putem prema lovačkoj kući Milanova koliba (3,30 h). U visini Burinog klisa skrenuti lovačkom stazom desno i njome do Izgorjele Grude, oko 30 min.

Opis: Ulaz u najnižem dijelu stijene ispod velikog noža po smjeru Dilber—Zahirović (kršljivo, trava). Nakon 6 D tj. kada smjer Dilber—Zahirović iz kose traverze uljevo kreće pravo kroz široki kamin, skrenuti 1D desno, a zatim 2D pravo gore pod centralni dio stijene između Kavaskog i smjera Dilber—Zahirović (II+; —III). Dalje 30 m l. od širokog kamina (vidljivog ispod stijene). U visini kamina kršljivom prečnicom u sam kamin do pukotine kojom pravo gore oko 10 m (V) a zatim preći u desni dio kamina i izaći na njegov vrh (—V). Iz kamina lijevo širokom priječnicom

Lijevo Taborski smjer, desno Kaminska direktissima

Foto: R. Grabus

oko 30 m pod zadnju tj. lijevu od tri pukotine vidljive ispod stijene. Pukotinom pravo gore oko 1D pod veliki prevjes gdje je i štand (dobri klinovi). Zatim preko velikog prevjesa (klinovi, V+) te pravo gore pod drugi prevjes (IV+). Preko malog prevjesa, zatim ravno gore oko 1 i po D pod veliki stup vidljiv iz doline. Lijevo od stupa oko 10 m po ploči do markantne pukotine (IV+; štand grana), koja se nalazi između velike i glatke dvije ploče. Njom ravno gore pod širu pukotinu (IV+), vidljivu iz doline, te izlaz skoro na sam vrh stijene. Lijevo 2 m od pukotine po ploči (klinovi) penjati se 10 m a zatim ući u pukotinu koja prelazi u kamin, ići oko 20 m i izaći lijevo na sam vrh velikog stupa. Sa vrha stupa oko 2D ravno gore na sam vrh Izgorjele grude (IV+).

Silaz: S vrha kroz more klekovine desno oko 20 min do vrha širokog položenog kuloara koji razdvaja Izgorjelu gredu od Burinog klisa. Pravo dolje držeći se više stijene Izgorjele grude. Nakon 2/3 spusta priječiti desno do velike pećine u stijeni Burinog klisa. Niz žlijeb od drveta izač na vertikalnog skoka (jedan absajl) na široku policu. Ponovni spust: po užetu i niz žlijebinu u podnožje stijene.

Goran Gvozderac

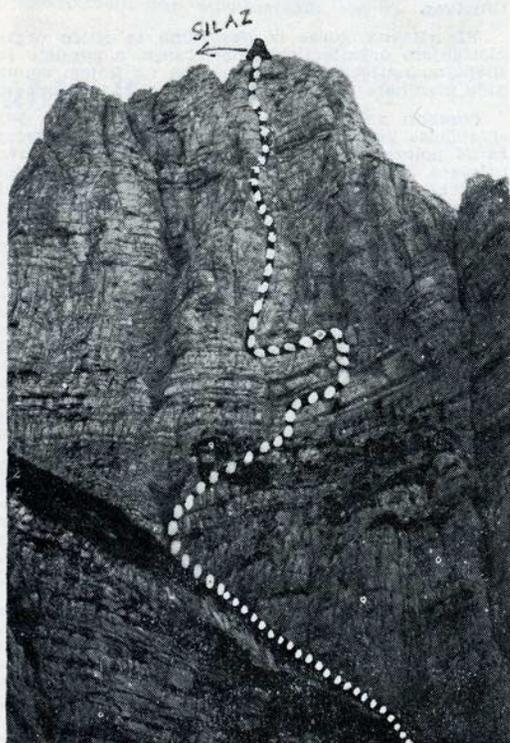
VARIJANTA VELEBITAŠKOG SMJERA U ANICA KUKU

Prvi penjači: Silvio Sprem i Miodrag Bogojević PD »Jankovac«, Osijek, 2. 12. 1982. Pristup kao za Velebitaški smjer.

Opis: Iznad prvog osig., gdje smjer zavija malo desno, varijanta se nastavlja ravno gore po pukotini (V) na omanjuolicu. S nje na vrh kamenog bloka. Po pukotini do mjesta gdje počinje biti nadvisna (V+). Skrenuti lijevo na ploču i po njoj naolicu kraj velike klimave gromade gdje je osig. (A1). Smjer nastavlja s vrha te gromade po pukotini (V+) na okruglu prostranuolicu (osig.). Dalje po markantnoj žlijebini, koja je vidljiva iz Anica luke, preko kršljivih dijelova na vrh prve ljsuke u Velebitaškom smjeru.

Ocjena: IV, V+, A1 2 m, 80 m, sat i pol. Za ponavljanje je nužno nekoliko klinova.

Miodrag Bogojević

Zenički smjer u Izgorjeloj grudi

Foto: Goran Gvozderac

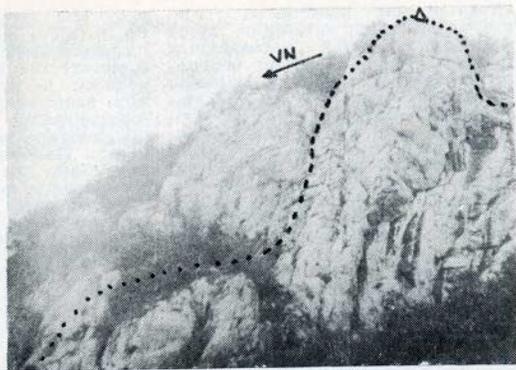
IRENIN SMJER U VELIKOJ ORLOVACI NA HUM-PLANINI

Prvi penjali: Sakib Kliko i Duško Jovanović, 5. 9. 1982.

Pristup: Iz Jajca markiranim putem preko Podhuma na Malu Orlovaču, odatle siparom (točilom) pod stijenu V. Orlovače.

Opis: Ulazak je s l. strane piramide i nastavlja dobro vidljivim i strmim usjekom što ga čine piramida i l. strana stijene V. Orlovače. U usjeku se nalazi nekoliko skokova koji se lako savladaju, kao i nekoliko stabala i grmova koji omogućuju lakše svladavanje strmog usjeka. Po izlasku iz usjeka Vrh piramide (1D) kroz šikaru (10 m) produžiti pod razvedenu stijenu koja se nastavlja vidljivom pukotinom što vodi do samog vrha stijene. 7-8 m kroz razvedenu stijenu (III) do ulaska u žlijeb kome prethodi skok visine 2 m. Kroz kamin 6 m (penjati odupiranjem), potrebna je upotreba i tehnike ljestvica (IV—, A1). Po izlasku iz kamina l. preko rebra i police s koje se nastavlja teško savladati skok (zamka i ljestvice, IV, A1). Sa skoka ponovo kroz žlijeb i njime do novog skoka. Skok se završava strmom padinom (šumom). Lijevo od stijene (1D) — osiguravalište.

Sa skoka strmom padinom uz stijenu do ulaska u novi kamin koji se završava kršljivim prevjesom (II). Tu se završava stijena, a do vrha V. Orlovače još 1D kroz šikaru i preko vršne stijene. Ocjena: III, IV, IV+, A1, 150 metara, 2,5 h. sigurno je kompaktna, sa dosta izbočina, a malo sigurnih pukotina; slaba mogućnost zabijanja klinova.

Lijevo Irenin smjer, desno izlaz iz Derzelezovih polica

Foto: S. Kliko

Silaz: Markiranom stazom na Malu Orlovaču i dalje kao i pristup.

Smjer je drugi penjač (Jovanović) posvetio mladjoj travničkoj planinarki Ireni Magerl.

Sakib Kliko

Vijesti

● **Seminar za instruktore PSH.** Komisija za školovanje kadrova PSH u suradnji sa Fakultetom za fizičku kulturu u Zagrebu organizirala je seminar (tečaj) za instruktore PSE za specijalnosti alpinizam, orijentacija, vodiči i speleologija. Prva generacija instruktora školovana je prije dvije godine za područje Zagreba, nakon čega je dogovoreno da se školovanje instruktorskoj kadra održava na republičkom nivou. Ovim načinom školovanja planinarski instruktori stječu naslov koji dodjeljuje Fakultet za fizičku kulturu i s time se izjednačuju sa stručnim kadrovima u ostalim sportskim granama. Navedeni seminar završili su četiri alpinista, pet orijentacija, jedan vodič i šest speleologa. Nakon polaganja ispita i stjecanja naslova »Instruktor PSH« navedeni kadrovi osposobljeni su za daljnji rad na školovanju kadrova u pojedinim specijalnostima. Komisija za školovanje kadrova PSH u suradnji sa stručnim komisijama PSE radi na sistematiziranju nastavnih planova i programa za cjelokupno školovanje kadrova u okviru planinarske organizacije, od osnovne planinarske škole preko škola za specijalističke kadrove do školovanja za najviši naslov instruktora PSH. (N. A.)

● **Dom na Hunjki.** Na jednoj sjednici Koordinacijskog odbora znanstvenih društava i klubova grada Zagreba bilo je mnogo govora o gradnji novog doma na Hunjki. Na čelu odbora za gradnju je Mijo Sertić, poznati zagrebački obrtnik i društveni radnik. Najveća teškoća je zakon o zabrani gradnje neprivrednih objekata ali kada je Sertić rekao da se ovakvi domovi grade entuzijazmom i dobrovoljnim radom takvih radnika koji su spremni u svojim naprtnjačama nositi alat i pribor, kao

što su već izgrađeni postojeći domovi na Medvednici, popustila je i SDK. Odbor je raspisom obavijestio o toj namjeri sve zagrebačke obrtnike pozivajući ih da svojim prilozima pomognu i omogućie što skoriji početak gradnje doma. Dom će biti lijep i reprezentativan, sposoban da ugodi i primi razne delegacije. Dom za sada jedino mogu na taj način izgraditi obrtnici. Na Hunjki su Stubičani već iskolčili zemljište gdje će se Dom graditi a najveća je pomoć u tome, kako je rekao Sertić, obećanje da u tom poslu obrtnike više nitko neće kočiti. Nakon svega što je na toj sjednici saopćeno, naša nada da će se Dom ipak sagraditi sada su zaista realne.

(Edo Pavšić)

● **PD »Željezničar«** iz Zagreba. Prema izvještajima člana Josipa Sakomana članovi su bili za Dan Republike na Slavniku i trasi Istarskog planinarskog puta, a zatim su ga posjetili 10—12. XII s gostima iz društava Runolist (Zagreb), Bjelašnica, Mrazište, Ozren, Zica, Releji i Treskavica iz Sarajeva, Zlatibor iz Beograda, Zorka iz Subotice, Borac i Vlašić iz Travnika, Cusine iz Jajca, Zeljezara iz Zenice, Dubrava iz D. Vakufa i Dubovac iz Karlovca, ukupno 60 planinara. Na 2. pohodu planinara općine Litija u Sloveniji bilo je 13. XII 700 planinara, među njima mnogo zagrebačkih željezničara. U povodu Dana JNA 50 planinara željezničara iz Beograda i Zagreba posjetilo je 25. XII karaulu »Maršal Tito« kod graničnog prijelaza Ljubelj, 2. siječnja 40 članova bilo je na Ostrcu, a 9. siječnja 13 u zagorskim i štajerskim planinama.

● **Riječki sajam rabiljene opreme.** Popularan! Sajam skijaške rabiljene opreme koji organizira već de-

setak godina PD »Kamenjak« iz Rijeke, održan je i ove godine u prostorijama Dvorane mladosti. Kako je to već tradicija, vlasnici opreme imaju mogućnost da je, ako se ne proda, ne podignu i ne ponesu kućama, već ona ostaje u dobrotvorne svrhe — daruje se pionirskim planinarskim sekcijama. Tako je prema odluci Predsjedništva PD »Kamenjak« ove godine oprema koja nije podignuta namijenjena pionirskim planinarskim sekcijama koje djeluju pri Osnovnim školama »Josip Brusić« i »Kozala« na Rijeci. Sekcijama će biti uručena 24 para skijaških i planinarskih cipela te preko 15 komada razne odjeće za skijanje ili planinarenje. Ove sezone vlasnike je promjenio: 361 par cipela, 182 para skija, blizu 300 komada razne skijaške ili planinarske odjeće te manji broj sanjki i ostale opreme. (V. S.)

● **51 riječkih đaka na Voglu.** Pedesetero đaka članova sekcije PD »Kamenjak«, koja već 10 godina djeluje pri osnovnoj školi »Josip Brusić«, boravilo je početkom siječnja na Voglu. To je prvi ovo-godnjišnji izlet u planinska područja susjedne Slovenije ove aktivne pionirske sekcije koja uspješno djeluje zahvaljujući posebno entuzijasti! — nastavniku Sergeju Turku. Sekcija ima i vlastitu opremu. Jedan dio članovi su sami nabavili iz sakupljenih sredstava na dobrovoljnim radnim akcijama a posebno putem sakupljanja starog papira, a drugi dio dobili su kao »ostatak« pri organizaciji Sajmova rabiljene skijaške opreme. Pri nabavi opreme novčano su ih pomogli i sama škola te matično PD »Kamenjak«. (V. S.)

● **Drago Kivač,** poznati zagrebački planinar, alpinist, umro je 15. prosinca 1982. u 86. godini života.

»Naše planine« izgubile su u njemu nekadašnjeg suradnika. Među njegovim prilozima najznačajniji je bio »Utisci s jednog uspona« (br. 2, 1955) u kojem je nastojao opravdati uspon svoje trojke Bambergovim smjerom zimi na Triglav 1949. godine, koji je u to doba bio smatran odvise rizičniji i avanturističkim. Partneri su mu bili: Drago Belaćić i Antun Rak.

● **Novo Ratkovo sklonište** na Samarskim stijenama stavljeno je pod krov koncem godine zahvaljujući naporima članova PDS »Velesbit« iz Zagreba, koji su radove organizirali i vodili, a uz to »vozili, nosili, gradili i prosilili« (4533 dobrovoljna radna sata). U 30 dola zaka preneseno je i ugrađeno 13750 kg raznog materijala. Članovi u osim toga dali 162000 dinara dobrovoljnih priloga i sami snosili putne troškove i prehranu. Razne tvrtke dale su oko 100000 din, a još je uvijek ostalo i toliko duga. Ljubitelji Gorskog kotara mogu pomoći studentskom društvu novčanim prilozima na rač. 301-02-678-4095.

● **Planinarske kuće u Aljmašu**, U subotu 26. studenog 1982. u Obrtničkomu domu u Osijeku PD »Zanatlija« održalo je svečanu sjednicu u povodu Dana Republike. Nakon kratkog izvještaja o radu društva, podijeljena su petnaestorici zaslužnih članova odlikovanja sva tri stupnja PSH i PSJ. Na zajedničkoj večeri bilo je 85 članova. Sutradan su pošli na izlet u Aljmaš gdje su zanatlije za kratko vrijeme osposobili jednu staru kuću za svoje sklonište. Planinari su još pred dvije godine otkupili zemljište na Čorkovom polju sa kojeg se staza penje na uzvisinu odakle je lijep pogled na ušće Drave u Dunav. Kuća se nalazi u Balin dolu br. 5 i bit će otvorena subotom i nedjeljom. Prilaz je redovitom autobusnom linijom za Erdut iz Osijeka. Od prvog stajališta autobusa iz Aljmaša do kuće je 10 min. hoda. Put je označen. Prema mogućnostima, kuća će se još i proširiti dodatnim objektima za rekreaciju a predviđa se i čišćenje terena za skijašku stazu. U dosadašnjim radovima uz ostale naročito su se istakli umirovljenici Radosavljević i Farkaš. Neslužbeno otvorene kuće obilježeno je i sadnjom borova u kojoj su sudjelovali i članovi zbračtimljenih društava iz Zagreba, Subotice i Visokog. Delegat PSII također je zasadio bor u ime Predsjedništva. (Edo Pavšić)

● **Popus: za vodiče**. PD »Paklenica«, Zadar donijelo je odluku po kojoj i vodiči kad vode grupe od 5 i više ljudi u planinu imaju pravo na popust u iznosu od 75% od cijene prenoćišta u »Borisovom domu« uz obavezno predočavanje potvrde da zaista vode grupu, vodičke dozvole i osobne karte. Vodiči PD »Paklenica« imaju 75% popusta i kad vode manju grupu od pet ljudi, ali samo po odobrenju Izvršnog odbora Društva. Odluka stupa na snagu 1. siječnja 1983. godine. Apelira se i na druga PD i Saveze u SR Hrvatskoj, da i oni donesu slične odluke.

(E. P.)

● **Sekcije u Domu JNA Rijeka**. Planinarska organizacija Rijeka već tradicionalno dobro suraduje s Domom JNA. Tu se održavaju redovna predavanja »planinarske tribine« i druge aktivnosti. Stude-

noga 1982. saradnja je unapređena do te mjere da je osnovana planinarska sekcija Doma JNA koja će djelovati pri PD »Kamenjak«. U početku je pristupilo 35 članova koje sačinjavaju aktivne vojne osobe, građani na službi u JNA, penzionirane vojne i građanske osobe s članovima obitelji, te članovi Doma JNA.

● **Delegacija planinara BiH kod Mirka Vranića**. U prvoj polovici novembra 1982. delegacija PS BiH posjetila je Mirka Vranića, člana predsjedništva ove republike i predsjednika Savjeta za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu. Ona je upoznala Vranića s aktivnostima koje Savez razvija. U dosadašnjoj djelatnosti obilježeno je 25 transverzalnih puteva. Od njih je najznačajnija transverzala »Bratstvo i jedinstvo«, koja prolazi putevima četvrte i pete neprijateljske ofanzive od Bihaća do Zabljaka u dužini oko 1000 km. Na ovim terenima je Josip Broz donio odluku: »Ranjenike moramo spasiti i bio je ranjen. Dosad je organizirano 150 pohoda i marševa, u kojima je bilo oko 10.000 planinara. U Savezu djeluje 96 planinarskih društava sa skoro 35.000 članova od kojih je velik broj obučeni i angažirani u obuci na svladavanju specijalističkih aktivnosti kao što su: alpinizam, speleologija, vodička služba, gorska služba spašavanja, planinarska orijentacija i zaštita prirode.

(Stanoje Jovanović)

● **PD »Tulovo grede«** iz Obrovca dovršilo je 16. 10. 1982. markiranje planinarskog prilaza od Obrovca na Tulove grede preko Bravara, Zatonu, Ravne strane, Cabera, Lado i Tula. Put objedinjava velik broj zanimljivih mjesta i vidikovaca. Planira se između Sjenice i Gole glavice izgradnja planinarskog skloništa, a također i odvojak markacije prema Prezidu i Crnopcu. (Velimir Turk)

● **PD »Lisina«**. 21. i 22. augusta mlado PD »Lisina« iz Mrkonjić-Grada je otvorilo transverzalu »Mliništa '42« koja počinje iz Mrkonjić-Grada, ide preko planina Lisine i Dimitara, obilazi poznata mjesta iz NOB-e; Strbinu, Gerzovo i Podgoru, a završava na Mlinjštima. I pored lošeg vremena odziv planinara i drugih ljubitelja planinarstva bio je zadovoljavajući. Po obilasku transverzale svim obilaznicima je uručena trofejna značka i vodič po transverzali. (Sakib Kliko)

● **PD »Cusine«**. Od 17—19. septembra PD »Cusine« iz Jajca je po peti put organiziralo obilazak transverzale »AVNOJ-ZAVNOBIH«. Ovog puta se u pohodu našlo preko 150 planinara, a onima koji su sudjelovali u svih pet pohoda, pored uobičajenih poklonu pripale su i majice s utisnutim znakom društva i prikladnim tekstom. Na konačštu u Pljevi prikazan je film »Tito u Koreji«, a u ustanjčkim Muđićima planinare je pozdravio i o prošlosti mjesta govorio jedan od sudionika NOB-e, inače rođeni Muđićanin. Kao i do sada organizator je pored trofejne značke osigurao prehranu, solidan smještaj i prevoz viška opreme od konačista do konačista. (Sakib Kliko)

● **Omladinci iz Dakova na Jankovcu**. U društvu smo već duže

vrijeme raspravljali o potrebi osnivanja omladinske sekcije kojoj bi zadatka bilo samostaini izleti, popularizacija planinarstva među mladim ljudima, markiranje staza i neki slični zadaci. No, da ne duljim, sekcija je osnovana i odmah smo krenuli na prvi izlet jer divna je ona stara poslovlja, da se na mucj tek poznaju junaci. Izabrali smo kraći i lakši izlet jer nas je u grupi bilo svakakvih, najčešće bez prave opreme i sami prvaci. Nas devet od petnaest do sedamnaest godina. Krenuli smo iz rodnog nam grada do Vrpolja, te od Vrpolja do Nove Kapele. Onako šareni, nasmiješeni i živahnji, sigurno smo izgledali neobično jer su nas u vlaku kojim smo išli od Kapele do Velike gledali kao da smo »super stars« iz nekog davno zaboravljenog filma. Pošli smo putem preko ruševina i Lapjaka jer su tim putem vidici mnogo ljepši nego onim što vodi cestom. Sa ruševina starog grada divili smo se našim slavanskim brdima i šumama. Kretali smo se dosta polako. Put je vodio kroz šume i preko livada, a pred kraj naše prve samostalne ture naišli smo na kupine, pa smo se dalje u burlu, što drugo. Polako se dokotalo popodne dok smo se mi bezbrižno divili cvijeću usput, da i svakoj kaplj vode u potoku, i svakom leptiru. Došli smo do Jankovca, a meni je, kad sam ugledala planinarski dom iskrsla pred oči slika dvorca iz davnih doba; okružen potokom, velik i lijep. Sutradan smo obišli okolicu, razgledali slapove, izvor, jezero, grob grofa Jankovića. Šta vrijedi, morali smo brzo natrag doma, u naš prijavu, mali grad. Jankovac ostade kao bajka. »Zar nije lijep ovaj svijet i svaki potok i svaki cvijet?«

(Jasminka Dujmović)

● **PD »Đakovo«** je nedavno osnovalo svoju Omladinsku sekciju. Na prvom sastanku skupio se veći broj omladinaca te nakon veoma žive diskusije, većinom šesnaestogodišnjaka, dogovoreno je da sekcija ima sastanke svaki drugi utorka, a na njima će se organizirati između ostalog i Mala planinarska škola. Mladji su pokazali velik interes za rad u društvu, pa je dogovoreno da sekcija preuzme markiranje staza oko Borovika i pomaže pri uređenju planinarske kuće. Odmah je organiziran i prvi izlet na kojem je prisustvovala većina omladinaca. PD »Đakovo« je svojim omladincima pružilo punu podršku; putne troškove željeznicom plaća društvo. O tom izletu u idućoj vijesti.

(Ineta Draženović)

● **Nova adresa PD »Opatija«**. Društvo je preselilo svoje sjedište iz Voloskog u Opatiju u Ulicu Viktora Cara Emina 1 (51410 Opatija). Dežurstvo u društvenim prostorijama je utorkom i četvrtkom od 17 do 19 sat.

● **Ispravak**. U članku »Ne vjeruj vremenu u planini« (br. 9—10, 1982) potkrala mi se na str. 221, nehotična greška: istaknutog vodru re-savskih planinara Ivka Draščok-ja, kojeg veoma cijenim i poštujem, nazvao sam krivim imenom Viljem. Isprika Ivku i čitaocima. Vilimir Jovanović, Arandelovac.

